

Keiserens Nye Klær og Arbeidersønnen

Historien om Tore Stubberud og hans bidrag til oppgjøret med marxismens posisjon i norsk kulturliv og akademia, 1977 – 1982

Lasse Nordal

Masteroppgave i historie: HIS350

Institutt for arkeologi, historie, kultur- og religionsvitenskap

Universitet i Bergen

Vår 2023

Lasse Nordal

2023

Keiserens nye klær og arbeidersonnen: Historien om Tore Stubberud og hans bidrag til oppgjøret med marxismens posisjon i norsk kulturliv og akademia, 1977 – 1982

<https://bora.uib.no>

Abstract

The history of the 20th century is in large part the story of ideological conflicts. This thesis focuses on one specific ideological debate among intellectuals in Europe. Out of the long-lasting debate on marxism in France arose a sapling which took root in the debate climate of Norway. A young and driven philosopher with the name of Tore Stubberud travelled to Paris as a journalist on behalf of the minor newspaper *Morgenbladet*. In Paris he interviewed a group of philosophers that came to be known as *nouveaux philosophes* (new philosophers). Not really a unified group, but nevertheless a collection of individuals that had in common a new form of criticism which was baptised 'Anti-marxism'. These philosophers were inspired by Alexandr Solzjenitsyn's eye-opening historic account of life within the Soviet forced labour camp system – *The Gulag Archipelago* (1974). For the new philosophers it was time for western intellectuals to forfeit any attempts to justify the actions of marxists, as well as their attempts to explain where and how these marxist regimes diverged from 'true marxism'.

In Norway the cultural climate had shifted post 1968. Two new, radical political parties were born in the shape of AKP-ml and SV - and the number of anti-authoritarian students that were politically oriented sky-rocketed. In these conditions the influence of marxism, in its' countless variations, seeped into universities, journals, news-papers and publishers. The result of this shift was a toxic and narrow-minded environment where differences of opinion often were met with polemic attacks; or even worse – they were simply ignored. To this environment, Stubberud brought the anti-marxist critique through interviews with some of the new philosophers. These interviews later became the basis for his own book called *Anti-Marx* (1978). This book sparked heavy debate in Norway.

This thesis is an attempt to shed light on the debate following *Anti-Marx* through an hermeneutic approach to the analysis. The purpose of the thesis is to put the anti-marxist debate in Norway – its' significance and impact - as well as Stubberud's role in it all, in its' historical context.

English title: The Emperor's New clothes and a Son of the Working Class: The story of Tore Stubberud and his contribution to the discreditation of marxism's position in Norwegian social debate and academia, 1977 - 1982.

Forord

Temaet for masteroppgaven i historie var aldri vanskelig å velge. Ideologienes rolle i historien, og hvordan idéer oftere har mennesker enn mennesker har idéer, har alltid fascinert meg. Det å sette lys på ideologienes grep om oss som samfunn, og som sivilisasjon generelt, ser jeg på som av stor viktighet. Dette har derfor vært et utrolig givende prosjekt som ble drevet frem av personlig nysgjerrighet, så vel som av det naive håp om at noe av det jeg har skrevet også kan være av interesse for andre enn meg selv.

Jeg vil først og fremst rette en takk til min kunnskapsrike veileder, Rolf Hugh Robson; en ekte intellektuell av den gamle typen. Takk for at du kunne peke meg i retning av de forhold som blir behandlet i denne oppgaven - og ikke minst takk for interessante samtaler, og tilbakemeldinger på de utkast jeg har sendt din vei.

Det må også rettes en takk til mastergjengen i seminargruppen, *På Tvers av Grenser*. Det settes stor pris på de av dere som har orket å lese og kommentere mine kapittelutkast de siste semestrene.

Til sist vil jeg også takke resten av de kommende lektorene i studiegjengen. Det har vært en glede å studere med dere de siste fem årene. Uten en slik fin gjeng hadde ikke studietiden ved UiB vært den samme. Jeg ønsker dere masse lykke til videre i livet.

Bergen, mai 2023.

Lasse Nordal

Innholdsfortegnelse

Kapittel 1: Innledning	1
1.1: Tema.....	1
1.2: Problemstilling	2
1.3: Avgrensning og oppgavens struktur.....	3
1.4: Kildevalg og metode.....	4
Kapittel 2: Det ideologiske Frankrike	7
2.1: Innledning.....	7
2.2: Den franske intelligentsia og marxismen	10
2.2.1: 1968.....	14
2.2.2: «De nye filosofene».....	17
Kapittel 3: Norge i kjølvannet av 1968	22
3.1: Innledning.....	22
3.2: Norge og nymarxismen	26
3.2.1: Fra SF til SV.....	26
3.2.2: AKP-ml	34
3.2.3: Fra kulturradikalisme til allmenn radikalisme	36
Kapittel 4: De nye filosofene til Norge	38
4.1: Tore Stubberud og Frankrike.....	38
4.2: Morgenbladet.....	40
4.2.1: Morgenbladet før krigen	40
4.2.2: Morgenbladet i etterkrigstiden	42
4.3: Stubberuds intervjuer med «de nye filosofene»	45
4.4: Kulturlivets mottakelse av Stubberuds intervjuer med «de nye filosofer»	54
Kapittel 5: Anti-Marx (1978)	59
5.1: Innledning.....	59

5.2: Bokens oppbygning og hensikt	59
5.3: Bokens resepsjon i norsk kulturliv og akademia	64
Dagbladet	67
Vardøger	74
Ny Tid	75
Kontrast	78
Klassekampen	88
Kapittel 6: Tiden etter Anti-Marx og videre forskning	91
6.1: En videreføring av marxismedebatten	91
6.2: Stubberud – Fra journalist til forlegger	96
6.2.1 Som journalist i Morgenbladet	97
6.2.2 Som redaktør i Kontinent Skandinavia	98
Kapittel 7: Konklusjon	104
Referanseliste	IX
Kildeliste:	IX
Litteraturliste:	XV

Kapittel 1: Innledning

1.1: Tema

Det 20. århundret var en begivenhetsfull tid i den europeiske historien. Det er ikke urimelig å påstå at fortellingen om dette århundret skiller seg vesentlig fra fortellinger om andre perioder. Verdenskrig, børskrakk, revolusjon, atombombe, konsentrasjonsleir og månelanding; dette er bare noen av stikkordene som kan knyttes til en slik fortellingen. Disse stikkordene kan likevel føres tilbake til det som må sies å være kjernen i-, og drivkraften bak det forrige århundrets begivenheter – nemlig *ideologi*. Historien om det 20. århundret i Europa er historien om de politiske ideologiene, og ikke minst deres grep om menneskers sinn.

Fra nasjonalismens rolle i utbruddet av første verdenskrig; til marxismens rolle i den russiske revolusjonen; til fascismens løsninger på mellomkrigstidens kriser. Ulike tankesett farget menneskers syn på verden, og i forlengelsen av det deres handlinger. Etter andre verdenskrig, med Nazi-Tysklands fall og dermed fascismens nederlag, var det i realiteten bare to store ideologier som utøvde sterk innflytelse på verdenssamfunnet. Dette var marxismen mot liberalismen – representert gjennom det kapitalistiske demokratiet i Vest, og det kommunistiske regimet i Øst. Temaet for denne oppgaven er likevel ikke den ideologiske kampen mellom USA og Sovjetunionen som så mange har skrevet om tidligere.

I vår egen samtid er de aller fleste innforstått med at det var åpenbare forskjeller mellom Vestens liberale demokratier, og Østens totalitære regime. I etterkrigstiden, og frem til Sovjets fall i 1991, var det dog en sterk fascinasjon for marxismen som teori blant vestlige intellektuelle. Spesielt tydelig er dette når man studerer historien om den franske intelligentsia etter andre verdenskrig. Jean-Paul Sartre og Albert Camus ble i 1952 uvenner over sine uenigheter om hva leirene i Sovjet betydde for marxismen generelt. Dette ble starten på en mer eller mindre kontinuerlig marxisme-debatt i Frankrike, som skulle strekke seg over flere tiår. Etter at marxismen så en ny vår i kjølvannet av studentopprøret i mai 1968, oppstod det snart en ny form for marxismekritikk. Denne kritikken ble døpt «anti-marxisme», men var

ikke først og fremst rettet mot marxismen som teori. I stedet gikk den til angrep på marxismens hegemoni ved universitetene, og måten den manifesterte seg som et totalitært tankesett i samfunnet. Individene bak denne kritikken var nokså ulike i både bakgrunn, alder og akademisk kvalitet. Likevel fikk de fellesbetegnelsen «*nouveaux philosophes*» (de nye filosofene). Navn som André Glucksmann og Bernard-Henri Lévy var sentrale for «ny-filosofien», og ble etter hvert et vanlig syn på TV for franskmenn.

De nye filosofenes bidrag til den franske marxisme-debatten skulle vise seg å få en avlegger i Norge. Tilfeldighetene skulle ha det til at arbeidersonnen Tore Stubberud kunne intervju og videreformidle de nye filosofenes tanker til den norske samfunnsdebatten i 1977. Et bidrag som vekket både entusiasme, likegyldighet og sinne – og det på tvers av det politiske spekteret. Det er denne norske avleggeren, med Tore Stubberud i spissen, som er tema for min masteroppgave. Historien om anti-marxismen i Norge, og Stubberuds rolle oppi det hele, er ikke godt dekket i norsk historieskriving. Det finnes fremstillinger i form av delkapitler til andre historier; slik som i Erik Rudengs fremstilling av Morgenbladets historie, eller Jan Inge Sørbøs biografi om Hans Skjervheim. Likevel er det ikke blitt skrevet noen form for akademisk fremstilling av dette spesifikt. Et søk i Idunn tyder på at det ikke er publisert noe som helst om verken Tore Stubberud eller de nye filosofene. Hva som er årsaken til dette får stå som et åpent spørsmål inntil videre.

1.2: Problemstilling

Målet for oppgaven er først og fremst å belyse en underkommuniserte del av norsk historie, og å sette den inn i kontekst av de lengre linjene. For å gjøre dette må problemstillingen være nokså snever, mens perspektivet må være vidt. Problemstillingen er derfor som følger:

Bidro Tore Stubberud og hans arbeid til et oppgjør med marxismen i Norge?

For å kunne svare på en slik problemstilling er det noen umiddelbare forskningsspørsmål som melder seg:

1. Hvor stammet den kritikk Stubberud fremmet fra?

2. Hvordan var marxismens posisjon i norsk politikk, akademia og kulturliv?
3. Hva var resultatene av Stubberuds innsats?

Spørsmål 1 og 2 vil bli besvart gjennom bakgrunnskapitlene som forsøker å belyse forholdene ved datidens samfunn. Spørsmål 3 vil bli besvart gjennom analysekapitlene 4, 5 & 6. Til sammen vil dette kunne svare på den overordnede problemstillingen.

1.3: Avgrensning og oppgavens struktur

Som pekt på i 1.1 strekker de lange linjene i dette temaet seg over lang tid. I realiteten er det nærmere 100 år med idé-, presse-, og kulturhistorie som er relevant. Av hensyn til oppgavens omfang vil ikke alt av interesse kunne tas med i fremstillingen, og det er derfor nødvendig med en avgrensning. Foruten om bakgrunnskapitlene 2 og 3, vil oppgaven hovedsakelig dreie seg om perioden 1977 – 1982 i Norge. Begrunnelsen for dette valget er som følger. 1977 var året da Stubberud intervjuet de nye filosofene på vegne av *Morgenbladet*, og kunne introdusere deres idéer til nordmenn. I 1978 tok Stubberud utgangspunkt i disse intervjuene - i tillegg til et utvalg andre avisartikler - for å skrive boken *Anti-Marx* (1978). Denne boken vekket en debatt som varte ut 1970-årene, og som tok nye formere videre inn på 80-tallet. I 1979 videreførte Stubberud anti-marxismen gjennom tidsskriftet *Kontinent Skandinavia*, som gikk inn i 1982.

Selv om perioden 1977 - 1982 står i sentrum av denne fremstillingen er det flere tidligere forhold som vil bli behandlet i bakgrunnskapittel 2 og 3. For dette kommer det hovedsakelig til å bli tatt utgangspunkt i eksisterende forskningslitteratur. Kapittel 2 tar for seg «Ideologi i Frankrike», og forsøker å skissere marxismens posisjon i Frankrike og marxisme-debatten som pågikk der. For dette kapittelet står Tony Judts arbeider sentralt i form av *Postwar* (2005) og *Past Imperfect* (1992). I kapittel 3 vil nymarxismens posisjon i Norge behandles. Her settes det lys på konsekvensene av «1968» i Norge; opprettelsen av-, og innflytelsen til partiene SV og AKP-m; og de radikale strømmingenes innflytelse på norsk kulturliv og samfunnsdebatten. I dette kapittelet står Korsvik & Førlands *Ekte sekstiåttene* (2008) sentralt, så vel som Rossaviks fremstilling av SVs historie, *SV* (2011).

Kapitlene 4, 5 og 6 består av redegjørelse og analyse. Kapittel 4 tar for seg *Morgenbladet*, og Stubberuds intervjuer med de nye filosofene som ble publisert der. Kapittel 5 tar for seg boken *Anti-Marx* (1978), og dens mottakelse av kulturlivet i Norge. Og til sist tar kapittel 6 for seg tiden etter *Anti-Marx*, både i form av den videreførte debatten om marxismen, og Stubberuds videre «anti-marxistiske» prosjekt. For å gjøre dette vil jeg først og fremst støtte meg på avisarkivene.

1.4: Kildevalg og metode

For denne oppgaven ble det innledningsvis vurdert å benytte seg av muntlige kilder i form av å gjøre intervjuer med personer knyttet til Stubberud-debatten. Mange av aktørene i denne historien er fremdeles i live, og derfor tilgjengelige som kilder - en ypperlig mulighet til å basere fremstillingen på førstehåndsberetninger. Det er likevel flere problematiske forhold ved det å bruke intervju som grunnlag for fremstillinger som denne. Problemer som blant annet blir pekt på av historiker, Astri Andresen.¹ Muntlige kilder ble valgt bort på følgende grunnlag:

1. Minnet kan være skrøpelig. Detaljer, og enkelte forhold ved en hendelse kan lett gå i glemmeboken etter hvert som tiden går.
2. Det er ikke bare et skrøpelig minne som kan være problematisk, men også det faktum at minner strekker seg over et helt liv. Gjennom det å fortelle om livet sitt – om minnene sine – så skaper man seg selv. Spesielt gjelder dette når man snakker om det som har med en persons holdninger og verdier å gjøre. Dette betyr at personer, enten bevisst eller ubevisst, kan omskrive minnene sine for at det bedre skal passe inn med det som er akseptabelt i dag.
3. Som intervjuer er man alltid i fare for å «lede» den som blir intervjuet til svar man håper på. Det samme gjelder motsatt vei; et intervjuobjekt kan også rette seg inn slik at den gir intervjueren de svarene den tror at intervjueren ønsker.
4. Dette spesifikke temaet er sannsynligvis et sårt punkt for enkelte aktører i historien, og det er på ingen måte sikkert at sentrale skikkelser hadde ønsket å ta del i intervju om denne perioden.

---

¹ Andresen, Rosland, Ryymin & Skålevåg, *Å gripe fortida*, (Oslo: Det Norske Samlaget, 2015). S. 84

På bakgrunn av dette, sammen med det faktum at det på ingen måte er mangel på skriftlige kilder, landet jeg på bruken av dødt kildemateriale som grunnlag for fremstillingen. Det aktuelle kildemateriale er hovedsakelig i form av avis-, og tidsskriftsartikler fra den aktuelle perioden. Spesielt sentralt står artikler fra *Dagbladet* og *Morgenbladet*. Årsaken til dette ligger i sakens natur, og vil komme frem av selve oppgaven. Ettersom disse artiklene skal brukes til å analysere en debatt, så er det ikke særlig behov for å problematisere dem som kilder i form av å diskutere deres autentisitet eller gyldighet. Derimot får Skriftlige kilder som dette - som representerer datidens aktørers utsagn og handlinger i ulike medier – konsekvenser for metoden man benytter seg av i den analytiske tilnærmingen.

Trolig har de aktuelle kildene i denne oppgaven aldri blitt behandlet av noen som er født etter Berlinmurens fall. Dette i seg selv er interessant, da en annen forståelseshorisont forhåpentligvis kan gi nye perspektiver. Metode for analysekapitlene vil være i form av dokumentanalyse med et kvalitativt preg. Dette er en veldig vid form for analytisk tilnærming som man finner som komponent i svært mange human-, og samfunnsvitenskapelige disipliner. Som Trine Syvertsen poengterer tar dokumentanalyse utgangspunkt i at vi lever i et samfunn, og en kultur som i stor grad baserer seg på det å uttrykke seg skriftlig.² Dokumentanalyse er betegnelsen på en systematisk analyse av slike skriftlige beretninger; som kan være alt fra stortingsmeldinger og regnskapstall, til presseoppslag og massemedierte tekster. Slike systematiske analyser av skriftlige kilder kan både ta for seg innhold og diskurser. I denne oppgaven er begge deler av interesse.

De kildene som er gjenstand for analyse i denne oppgaven tilhører en annen tid, og ikke minst en annen politisk virkelighet. Som påpekt vil en yngre historiker sannsynligvis kunne nærme seg disse kildene fra en litt annen vinkel enn de som er født under den kalde krigen. På bakgrunn av dette vil analysene i denne oppgaven også bære preg av en hermeneutisk tilnærming. Som Nils Gilje peker på dreier hermeneutikk seg om tolking eller interpretasjon.³ Som metode i historieskriving baserer hermeneutikken seg gjerne på det at vi har med *aktører* å gjøre. Slike historiske aktører har nødvendigvis forsøkt å realisere sine intensjoner og ønsker gjennom handlinger eller uttrykk. Ved å danne seg et bilde av aktørens intensjoner og

---

² Syvertsen, *Dokumentanalyse i medievitenskapen*, S. 5 - 9

³ Gilje, *Hermeneutikk som metode*, (Oslo: Det Norske Samlaget, 2021). S. 11-13 & S. 29-33

ønsker, forsøker hermeneutikken å forstå formålet og meningen bak det de har gjort. I et slikt tolkningsarbeid blir også de historiske rammene og vilkårene viktige. Viktigheten av slike kontekstuelle forhold er grunnen til at oppgaven også har nokså omfattende bakgrunnskapitler. En slik hermeneutisk tilnærming som beskrevet ovenfor omtales gjerne som hermeneutisk intensjonalisme, og står sentralt i denne fremstillingen. Oppgavens hermeneutiske tilnærming må ikke misforstås med en forhåndsdomming av de historiske aktørene. Tvert imot er tilnærmingen et forsøk på nettopp å forstå de ulike reaksjonene, og de handlingene som kommer til uttrykk i kildene. Når det er sagt, er det ikke nødvendigvis slik at alle aktører og deres ytringer blir stående i et godt lys, når man i vår egen samtid ser tilbake på en tid preget av dogmatisk marxisme.

Kapittel 2: Det ideologiske Frankrike

*«Den avgjørende prøve for filosofien i Antikken, var deres evne til å frembringe vise menn; i middelalderen gjaldt det å rasjonalisere dogmene; i den klassisistiske tid å gi et grunnlag for vitenskapen; i moderne tid gjelder det å påvise at massakrene er fornuftige. De første filosofier hjalp mennesket til å utholde sin egen død, de nyeste hjelper mennesket til å akseptere at andre bør dø».*⁴

- Michel Foucault

2.1: Innledning

Historien om Frankrike, og de radikale tankene som har preget nasjonen er for stor og kompleks til å bli dekket i en oppgave som denne. Likevel er det hensiktsmessig å forsøke å skape et bilde av hvilken situasjon franskmennene befant seg i like før, under og etter andre verdenskrig. Dette delkapitlet kommer hovedsakelig til å ta for seg bakgrunnen for, og årsakene til at marxismen fikk så stor innflytelse i Frankrike som den gjorde. Som mange andre steder i Europa fikk sosialisme, og etter hvert kommunisme fofeste blant arbeidere og visse politikere allerede tidlig på 1900-tallet - godt hjulpet av økonomisk resesjon, urbanisering og oktoberrevolusjonen.⁵ Gjennom 20- og 30-årene økte antallet tilhengere av de store ideologiene - først og fremst marxisme og fascisme - men hvorfor det? bakgrunnen for marxismens utbredelse i Frankrike er å finne i en kombinasjon av faktorer; de radikale og revolusjonære tendensene som historisk sett har preget det franske samfunnet; mellomkrigstidens utfordringer; og anti-fascismens oppslutning under Vichy-regimet fra 1940 til 1944.

Som de fleste europeiske land i tiden etter første verdenskrig måtte gledesrusen ved krigens slutt vike for økonomisk nedgang, økt arbeidsledighet og mistillit til det regjerende styringsapparatet og demokratiet som helhet. Gjenoppbygging etter ødeleggelsene nord i landet, og den generelle krigsgjelden tappet den franske statskassen. Til tross for splittelse i det sosialistiske partiet og i fagorganisasjonen, ble sosialisten Edouard Herriot valgt som

---

⁴ Morgenbladet, «Marx er død – men marxistene lever»

⁵ Wiesner-Hanks mfl., *A History of World Societies*, (Boston: Bedford/st.martin's, 2018) S. 723

statsminister i 1924.⁶ Han oppgav i 1925 besettelsen av det industritunge Ruhr-området, og gjennomførte sosiale reformer for den franske befolkningen. Herriots økonomiske politikk fungerte likevel ikke, og i 1925 gikk regjeringen av som følge av Francens fall. En ustabil tid fulgte, og i tidsrommet 1925-1926 var det hele seks forskjellige regjeringer som hadde makten i Frankrike. Samtidig kollapset Francen til rundt 10 prosent av sin normale verdi. Etter at Raymond Poincaré dannet en borgerlig samlingsregjering i juli 1926, stabiliserte økonomien seg noe frem til 1932 da Frankrike på nytt ble rammet av en økonomisk krise - denne gangen som konsekvens av børskrakket på wallstreet i 1929.

På dette tidspunktet var Frankrike i likhet med mange andre europeiske nasjonalstater, en kaotisk smeltegryte. En rekke krigsherjete eks-soldater hadde returnert fra skyttergravene, og befant seg nå i et samfunn bestående av økonomiske problemer, arbeidsledighet, antisemittisme og mistillit til styresmaktene. De fleste veteranene kom tilbake som uttalte krigshatere, men enkelte tok aldri avstand fra det de hadde gjennomlevd. Som den marxistiske historikeren Eric Hobsbawm forklarte det: Med vold, død og tapperhet rundt seg – returnerte de til samfunnet med en overlegenhet over alle de menn og kvinner som ikke hadde tjenestegjort.⁷ Mange av disse ødelagte mennene kom til å følge de forførende og autoritære skikkelsene som etter hvert stod frem i mellomkrigstidens Europa. Skikkelser som ledet nasjonalistiske bevegelser med en intensjon om store endringer. Fienden og årsakene til nasjonens problemer var for dem å finne i utenforstående grupper; bolsjevikene i øst, men først og fremst jødene - som i kjent stil ble beskyldt for å stå bak de truende økonomiske kreftene, og for å ha infiltrert sosieteten. Fascismen gjorde først sitt inntog i Italia hvor Benito Mussolini tok makten i 1922, deretter spredte de fascistiske strømningene seg til en rekke andre land. Samtidig brøt det også ut «halvfascistiske» opptøyer i Frankrike.⁸ I 1934 organiserte veteraner og høyreorienterte grupper en anti-parlamentarisk demonstrasjon som utviklet seg til et opprør på Place de la Concorde. I kjølvannet av dette opprøret oppstod det en samling av antifascistiske krefter på venstresiden bestående av sosialister, kommunister og radikale. Denne folkefronten som vant stort i valget av 1936 endret den politiske retningen i landet.

---

⁶ De tre følgende avsnittene er basert på:

Wiesner-Hanks mfl., *A History of World Societies*, (Boston: Bedford/st.martin's, 2018) S. 818 - 849

⁷ Hobsbawm, *Ekstremismens tidsalder*, overs. Egil Johan Ree. (Oslo: Gyldendal, 1994) s. 34

⁸ Millington, «Political Violence in Interwar France»

Krisen av 1934 har senere gjerne blitt omtalt som «veteranopprøret».

Etter Frankrikes overraskende nederlag i 1940, okkuperte Nazi-Tyskland store deler av nord-Frankrike, inkludert Paris. Datoen 22. juni 1940 markerte slutten på den tredje republikk, og all politisk makt ble gitt til Marskalk Philippe Pétain som skulle danne ny regjering og nye institusjoner i Vichy. Fra 1940 – 1944 styrte Vichy-regjeringen den «uokkuperte» sonen sør i Frankrike, i tillegg til det franske koloniale imperiet. Pétain og hans regjering var sterkt nasjonalistiske, og samarbeidet tett med Nazi-Tyskland både politisk, økonomisk og ideologisk. Med nazistene godt plantet i nord-Frankrike, og Vichy-regjeringen i sør, hadde de antifascistiske kreftene som hadde etablert seg noen år tidligere nå begynt å vokse innad i det som skulle bli en sammensatt fransk motstandsbevegelse.⁹ Konservative katolikker, sosialister, jøder, kommunister og liberale samarbeidet på tvers av sine skillelinjer mot deres felles fiende – fascismen. Det antifascistiske tankesettet var naturligvis svært nyttig under motstandskampen, men skulle også sette sitt preg på de franske intellektuelle i etterkrigstiden.

Med Nazi-Tysklands nederlag, og dermed de alliertes felles fiende borte oppstod det et vakuum i Europa. Tyskland som Europas maktsentrum var både åndelig og materielt knust. Frankrike som ble ydmyket ved krigens tidligste dager var ingen stormakt lengre. England, som på hederfullt vis kunne krone seg som seierherre, fremstod som en skygge av seg selv etter å ha vært i kontinuerlig krig siden september 1939. Det var Sovjetunionen som stod igjen som den ubestridte storhetsmakten i Europa - kun underlegen Europas datter i vest - USA. Ved krigens slutt hadde den røde armé nådd forbi både Berlin og Praha, og den kommunistiske (og marxistiske) interessesfære og deres innflytelse var større enn noen gang. Fascismens nederlag var en kommunistisk seier som det russiske folk hadde betalt en blodig høy pris for. Tappet for krefter stod de europeiske nasjonene nå mellom to nye supermakter, og deres uforenelige ideologier.

---

⁹ Judt, *Postwar* (London: Pimlico, 2007). S. 81

2.2: Den franske intelligentsia og marxismen

Krigens herjinger hadde rammet det meste av Europa, og de fleste land befant seg i én av to situasjoner. Øst-Europa havnet i stor grad under Sovjetunionens kontroll, mens Vest-Europa gjerne så mot USA. Det som likevel skiller Frankrike fra andre vest-europeiske land, var at marxismen ganske snart utøvde stor innflytelse over den franske intelligentsiaen. En detaljert fremstilling av marxismens påvirkning i Frankrike, og årsakene bak dette blir for omfattende for denne oppgaven. Likevel er det hensiktsmessig å trekke frem noen sentrale momenter. Som Tony Judt påpeker i *Past Imperfect* (1992), så skyldes marxismens appell til de franske intellektuelle til dels den fransk-filosofiske tradisjonen, og dens utvikling i mellomkrigstiden. Da brutaliteten av moderne krig åpenbarte seg under første verdenskrig, ble den positivistiske fremtidsoptimismen som hadde preget de intellektuelle miljøene invalidisert. Det tomrommet som oppstod som følge av dette tilbakeslaget, ble i Frankrike fylt med eksistensialismens poetiske skrift, i sammensmelting med de nyskapende idéene fra den tyske-filosofiske skole.¹⁰ Særlig fikk Hegel, Nietzsche, Fichte og Heidegger – i tillegg til Marx - stor innflytelse blant den nye generasjonen av franske tenkere.

Ifølge Judt oppstod det mot slutten av 1920-årene og i 1930-årene en trend blant unge, franske filosofer, som nå valgte å ta ett eller to år ved tyske universiteter for å lære mer om de moderne strømningene innen tysk tankegods.¹¹ Dette gjaldt også for sentrale tenkere i etterkrigstiden som Raymond Aron og Jean-Paul Sartre, som reiste fra École normale i Paris til Berlin i starten av 1930-tallet.¹² Disse unge tenkerne returnerte så til Frankrike, hvor de tyske idéene ble videreutviklet og ble gitt nytt liv. Eksempelvis holdt Alexandre Kojève en svært populær forelesningsrekke i Paris. Kojève hadde nytolket Hegel for et fransk publikum, og med «publikum» menes deltakere som Maurice Merleau-Ponty, Raymond Aron, André Breton og Hannah Arendt; altså kremen av mellomkrigstidens intellektuelle. Ifølge Judt bestod Kojèves nytolkning av Hegel av en overveldende vektlegging på herre-og-knekt dialektikken.¹³ Denne striden mellom «mester» og «slave» ville ifølge Kojève uunngåelig ende med at «slaven» ble bevisst sin situasjon basert på den menneskelige situasjonen –

---

¹⁰ Judt, *Past Imperfect*. (California: University of California Press, 1992). S. 75 - 76

¹¹ Judt, *Past Imperfect*. (California: University of California Press, 1992). S. 76

¹² Riktig nok skulle Aron returnere til Frankrike i større grad påvirket av det skremmende, politiske klimaet i Tyskland enn av de tyske filosofene.

¹³ Herre-og-knekt-dialektikken bygger på Hegels beskrivelse av en kontinuerlig strid mellom en herre og en knekt; ofte tolket som en «mester» og en «slave». Dialektikken er et forsøk på å vise at selvbevissthet er en kontinuerlig prosess mellom selvbevisste individer som kjemper om anerkjennelse fra hverandre.

historie. Vold var, som Kojève hevdet, historiens essens - og ville derfor nødvendigvis lede til slavens forståelse av sine omstendigheter. Ifølge Judt ble resultatet av denne forførende doktrinen følgende:

Uansett hva som skjer i menneskets historie, og spesielt de hendelsene som fremstår som mest forferdelige og ødeleggende, vil resultere i den uunngåelige, videre utfoldelse av mester-slave dialektikken som dermed er meningen til den historien. Alt som skjer, må derfor ha en mening.¹⁴

Kojèves historieoppfatning var den at når kampen er avsluttet, og «historien er over», så må det være det sanne og gode som står tilbake. Altså finnes det ingen grunnlag i Kojèves lære for å «ta avstand» fra historiske hendelser eller epoker i samtiden, uavhengig av hvor moralsk forkastelige eller meningsløse de fremstår. Flere intellektuelle har i senere tid påpekt at i ytterste konsekvens leder dette til konklusjonen om at alle historiske begivenheter må oppfattes som respektable - inkludert nazismen, hvis suksess i samtiden enkelt kunne blitt forstått som historiens kjennelse. Kojève og hans tilhengere oppfattet ikke nazismen slik, men både Kojève og andre franske intellektuelle med liknende filosofiske rammeverk, stod derimot forsvarsløse i etterkrigstiden mot tilsvarende argumenter fra forsvarere av Stalin og hendelsene bak jernteppet i øst.¹⁵

I den umiddelbare tiden etter 2. verdenskrig ble Sovjetunionen nærmest unisont hyllet for sitt uvurderlige bidrag til kampen mot Nazi-Tyskland. Kommunismen som idé hadde fra starten av vært antifascistisk, og med dets ideologiske seier over fascismen hadde Sovjetunionen nå sementert seg selv som historiens helt og den totale motsetning av Hitlers tredje rike. I krigens seiersrus hadde de fleste i Vest-Europa tilsynelatende fortrenget Molotov–Ribbentrop-pakten, og antifascismens preg på de intellektuelle hadde blindet dem for det faktum at kommunismen ikke bare var anti-fascistisk, men også grunnleggende anti-demokratisk.¹⁶ Allerede før krigens utbrudd hadde informasjon og rykter om terror, arbeidsleire og moskvaprosessene sivet ut fra Sovjetunionen og Øst-Europa. I sin tid ble disse nyhetene lagt til side av vestens intellektuelle til fordel for samlet front mot fascismen - og i krigens herjinger hadde de blitt glemt. I seiersrusen antok mange at de verste dagene til Stalinismen var forbi, og at man heller måtte

---

¹⁴ Judt, *Past Imperfect*. (California: University of California Press, 1992). S. 77.

¹⁵ Judt, *Past Imperfect*. (California: University of California Press, 1992). S. 77

¹⁶ François Furet, *Den tapte illusjon*, (Oslo: Aschehoug, 1996). S. 521

se mot fremtiden.¹⁷ Dette lot seg gjøre frem til nyhetene om fremvisningsrettsakene i Øst-Europa mellom 1947 – 1953. Uten fascismens skygge ble den systematiske undertrykkelsen i øst meget tydelig.

Marxismen og revolusjonens gyldighet var for de intellektuelle på mange måter nå blitt knyttet til Sovjet-regimets legitimitet, og i forlengelsen av det til stalinismen. Dette skapte problemer for marxistene som etter hvert forstod omfanget av hva som foregikk i Sovjet. Best eksemplifisert blir dette i debatten mellom Jean-Paul Sartre og Albert Camus, som endte med å bryte sitt vennskap over spørsmålet om leirene i Øst. Mellom 1944 og 1956 pågikk det en debatt i Frankrike om fremvisningsrettsakene i Øst-Europa, og den generelle terroren og undertrykkingen det ble rapportert om bak jernteppet. Problematikken ble i stor grad behandlet på en av fire måter.¹⁸ Den første måten å respondere på var kort sagt å forkaste den kommunistiske idé som drivkraft for menneskelig fremskritt og historiens fullendelse. Dette var posisjonen Raymond Aron, og noen få andre intellektuelle inntok i etterkrigstiden. På denne måten var det, slik Judt skriver, mulig å være både intellektuelt konsistent og sammenhengende moralsk.¹⁹ På den andre siden førte et slikt standpunkt til at man plasserte seg selv utenfor hovedstrømmingene i de intellektuelle miljøene. Dermed hadde slike stemmer ikke særlig stor innvirkning på tidens debatt.

Den andre måten å respondere på stalinismen var å akseptere det som skjedde. Dette var naturligvis den tilnærmingen de fleste kommunistiske intellektuelle som var medlem av kommunistpartiet valgte – eksempelvis forfatter Louis Aragon. For disse ble hendelsene i Øst-Europa møtt på to ulike måter etter hvert som tiden gikk. Innledningsvis ble alle rykter om konsentrasjonsleirer og tortur møtt med fornektelse.²⁰ For dem var det teoretisk utenkelig at et kommunistisk regime ville praktisere slike metoder. Etter hvert ble en slik fornektelse likevel umulig, ettersom bevisene for hva som foregikk i Øst-Europa stadig ble sterkere. Det eneste alternativet de da satt igjen med var å akseptere det som foregikk, og heller beskrive hendelsene i et nytt språk som gikk i overenstemmelse med den kommunistiske idéen de selv skisserte. Som Judt understreker videre blir betegnelsen «kommunistisk intellektuell» her

---

¹⁷ Judt, *Past Imperfect*. (California: University of California Press, 1992). S. 102

¹⁸ Judt, *Past Imperfect*. (California: University of California Press, 1992). S. 117

¹⁹ Judt, *Past Imperfect*. (California: University of California Press, 1992). S. 117

²⁰ Judt, *Past Imperfect*. (California: University of California Press, 1992). S. 118

nærmest et oksymoron, ettersom det kommunistiske partiet krevde at de intellektuelle nyttet sitt intellekt til tjeneste for partiet. Det var med andre ord ikke ønskelig at de skulle analysere; de skulle tro.

En tredje tilnærming finner vi hos de kommunistiske intellektuelle som for en tid fulgte sine likemenn i møtet med stalinismen, men som ikke var konform nok til å støtte opp om aksepten som fant sted innad i den kommunistiske bevegelsen. Disse individene endte i en slags limbo befolket av trotskister, revolusjonære syndikalister og surrealistere som ønsket å opprettholde sin radikale posisjon, men samtidig opponere mot kommunismen.²¹ Et eksempel på en slik skikkelse var filosofen og trotskisten, Claude Lefort. Han grunnla gruppen, og tidsskriftet med samme navn, *Socialisme ou barbarie* (1949 – 1967), som ble hovedsetet for publikasjoner av dem som inntok denne holdningen til stalinismen. Lefort skrev tidvis også for tidsskriftet *Les Temps Modernes* (1945 – 2019), men hans involvering i denne avisen tok slutt etter en tøff debatt mellom han selv og Jean-Paul Sartre mellom 1952 - 1954.²² Roten til debatten var først og fremst å finne i måten Sartre responderte på stalinismen. Skillet mellom Lefort og venstresiden, som Sartre representerte, vokste seg bare større med tiden. Da Solzjentsyn kom med sine beretninger om GULag var det flere på venstresiden i Frankrike som forsøkte å isolere han, og trekke hans fremstilling i tvil. Claude Lefort skilte seg her ut ved å publisere et forsvarsskrift ved navnet, *Et menneske til overs*.²³

Den fjerde tilnærmingen til problemet med stalinisme var det som Sartre er et eksempel på. Dette er ifølge Judt den mest komplekse av dem, men også den som hadde størst innflytelse i samtiden.²⁴ Uten et ønske om å omfavne kommunistene fullstendig, men samtidig uten et ønske om å skilles av ved dem, gikk en rekke anerkjente intellektuelle inn for å *forklare* istedenfor å forsvare eller fordømme Stalins gjerninger.²⁵ Målet deres var å skape en overbevisende og plausible forklaring på ellers uforståelige hendelser; en forklaring som kunne opprettholde illusjonen fra den umiddelbare etterkrigstiden, og ivareta den radikale drivkraften som hadde fulgt motstandsbevegelsen. En slik forklaring kunne ikke imitere det

---

²¹ Judt, *Past Imperfect*. (California: University of California Press, 1992). S. 119

²² *Les Temps Modernes* var et tidsskrift grunnlagt av Simone de Beauvoir, Jean-Paul Sartre og Maurice Merleau-Ponty i 1945.

²³ På fransk: *Un Homme en trop: Réflexions sur «L'archipel du Goulag»*

²⁴ Judt, *Past Imperfect*. (California: University of California Press, 1992). S. 119

²⁵ Judt, *Past Imperfect*. (California: University of California Press, 1992). S. 119 - 120

forsvaret kommunistene selv brukte. Det var ikke aktuelt å bortforklare hendelsene i øst som midlertidige feil i et ellers perfekt system, og de ønsket heller ikke (med unntak) å fornekte bevis som ble presentert for dem. I stedet bega de seg ut på den kronglete oppgaven med å ta innover seg de reelle, horrible forholdene ved den kommunistiske praksis. De forsøkte så å forklare disse forholdene på en måte som ga avkastning i form av en erfaring, og et prosjekt som levde opp til drømmen om revolusjonen, og som kunne forsvares innad i deres eget filosofiske og etiske språk.

Debatten om hva som var riktig respons til stalinismen strakk seg over 10 år, og bøkene og artiklene som ble gitt ut av folk som Merleau-Ponty, Camus, Sartre og Mounier er nærmest som en lang, kontinuerlig samtale uten store gjennombrudd. Men med Khrushchevs «hemmelige tale» i 1956 - hvor han fordømte Stalin, hans gjerninger og personkulten rundt han - blir stalinismen i realiteten umulig å rettfærdiggjøre.²⁶ Illusjonen om at Sovjetunionen var starten på kommunismens utopi hadde slått sprekker. Senere samme år trakk også en rekke kommunister seg fra det franske kommunistpartiet i protest mot det som fant sted under Ungarnoppstanden. Kommunismens høydepunkt blant vestlige intellektuelle var med dette forbi, men marxismen som teori fant nye veier og levde videre i beste velgående.

2.2.1: 1968

«Leve uten dødtid og nytte uten hindringer.»²⁷

1960- og 1970-tallet var preget av en svært aktiv og høyrøstet studentmasse. Fra krigens slutt i 1945 opplevde alle nasjoner, utenom Vest-Tyskland, en kraftig befolkningsvekst. I tillegg hadde den økonomiske oppgangen medført at både offentlig og privat finansiering av høyere utdanning ble mer aktuelt og utbredt. Resultatet av dette ble at stadig flere studenter flokket seg til universitetene, og antallet uteksaminerte skøyt i været

---

²⁶ I etterkant av Khrushchevs fordømmelse ble tusenvis av politiske fanger løslatt, og for en tid ble den strenge sensuren mer avslappet.

²⁷ Dørum, Tønnesson & Vaags (red.), *Arven etter 1968*, (Oslo: Cappelen Damm akademisk, 2021). S. 107
Et sitat fra en anonymt utgitt pamflett fra 1966 kalt «Nøden blant studenter». Formuleringen ble ett av mange slagord som preget gateveggene i Paris, 1968. Originalt sitat: «Vivre sans temps mort et jour sans entraves».

utover 1960-tallet. Samtidig opplevde man at studentene stadig ble mer politisk engasjerte i møte med samtidens utfordringer. Fra Tyskland til Paris, Kina til USA og Etiopia til Mexico opplevde man protester knyttet til en rekke kampsaker; borgerrettighetsbevegelsen i USA, protester mot atomvåpen, krigen i Vietnam, avkolonisering og seksuell frigjøring; men kanskje mest av alt ble det protestert mot forholdene ved universitetene, og mot de tradisjonelle autoriteter.²⁸ På leting etter en rettesnor for engasjementet sitt, søkte de antiautoritære studentene i stor grad tilbake til marxismen. Paradoksalt nok ble både eldre og nyere marxistiske autoriteter dyrket, og den antiautoritære studentmassen av -68 ga med det liv til en rekke nye forgreininger av marxismen. Tidens strømninger og Studentopprøret kunne observeres i et globalt perspektiv, men kulminasjonen av det hele fant sted i Paris, mai 1968. Et opprør som skulle få langtrekkende virkninger på politikk, samfunnsliv, kunst og filosofi.

Innledningsvis var det to hendelser som pekte i retning av det som skulle skje i mai 1968. Den første hendelsen var et varseltegn, og fant sted i november 1967 da studenter ved Nanterre universitet organiserte en streik i protest mot gjennomføringen av Christian Fouchets reform av høyere utdanning fra 1966. For å vise støtte til streiken bestemte Nanterres borgermester fra det franske kommunistpartiet, Raymond Barbet seg for å besøke universitetet. Til hans store overraskelse ble han regelrett buet ut av en gruppe studenter.²⁹ Noen måneder senere, i januar 1968 fant en annen viktig hendelse sted. I en kjent replikkveksling mellom ungdoms- og idrettsministeren, François Missoffe og sosiologstudenten Daniel Cohn-Bendit, kritiserte Cohn-Bendit Missoffe for å ikke ta opp seksualitet i en hvitbok om ungdommen.³⁰ Til svar fikk Cohn-Bendit en oppfordring om å ta seg en dukkert i svømmebassenget. «Det er nettopp slike svar man får i fascistregimer» var Cohn-Bendits respons, som med det satt tonen for tiden fremover. Hverken gaullister eller kommunister satt trygt i møtet med studentene, og spenningene skulle bygge seg opp frem mot mai 1968.

3. mai 1968 ble det besluttet at USA og Nord-Vietnam skulle holde en fredskonferanse i Paris 10. mai. Som en forebyggende handling beordret De Gaulle at flere enheter fra det franske opprørspolitiet skulle være i Paris. Dagen før hadde også utdanningsdepartementet beordret

---

²⁸ Dørum, Tønnesson & Vaags (red.), *Arven etter 1968*, (Oslo: Cappelen Damm akademisk, 2021). S. 104

²⁹ Dørum, Tønnesson & Vaags (red.), *Arven etter 1968*, (Oslo: Cappelen Damm akademisk, 2021). S. 105

³⁰ Dørum, Tønnesson & Vaags (red.), *Arven etter 1968*, (Oslo: Cappelen Damm akademisk, 2021). S. 105

midlertidig stenging av det humanistisk-samfunnsvitenskapelige fakultet ved Nanterre. Som følge av dette valgte flere studenter å møte opp for å protestere mot stengingen, og rundt 500 studenter med Cohn-Bendit i spissen tok seg til Sorbonneuniversitetet i det sentrale Paris, hvor det raskt brøt ut opptøyer med opprørspolitiet. Rundt 600 demonstranter ble arrestert, og Cohn-Bendit måtte møte en disiplinærkomité 6. mai i Sorbonne. På denne dagen forbød regjeringen demonstrasjoner, men forbudet fikk totalt motsatt effekt. En stor gruppe mennesker bestående av 20 000 studenter, lærere og andre demonstrerte til fordel for akademisk frihet. I sammenstøtene som oppstod ble flere hundre demonstranter og politifolk skadet.

10. mai startet fredskonferansen mellom USA og Nord-Vietnam, og igjen samlet store menneskemengder seg. Da opprørspolitiet sperret veien for folkemengden, begynte demonstranter å bygge barrikader som snart ble angrepet av politiet. Konfrontasjonen varte et helt døgn, og igjen ble hundrevis skadet. Både radio og TV formidlet det som skjedde, og en bølge av sympati for demonstrantene skyldte over franskmennene som følge av myndighetenes hardhendte reaksjoner. 13. mai utlyste alle de store fagforeningene én dags streik, og over en million mennesker marsjerte gjennom Paris denne dagen.³¹ Regjeringen annonserte at demonstrantene som var blitt arrestert skulle slippes fri og at Sorbonne skulle gjenåpnes, men den politiske bølgen som var satt i gang kunne ikke lenger stanses. De påfølgende dagene begynte arbeidere å okkupere fabrikkene sine på eget initiativ, og til slutt hadde to tredjedeler av arbeidskraften i Frankrike lagt ned sitt arbeid (mellom 10 – 12 millioner arbeidere).

Til tross for at romantisering av mai-opprøret både er og har vært vanlig, så er det tydelig at opprøret på dette stadiet var et sammensurium av ulike mål, krav og forestillinger. Det var en spontan, anti-autoritær bevegelse som vanskelig lot seg forklare i ideologiske termer – selv om mange forsøkte nettopp dette. Arbeiderne krevde bedre vilkår og delte ikke de revolusjonære kravene som studentene hadde; studenter okkuperte ulike bygg og heiste flagg av både anarkistiske og marxistiske typer; og de intellektuelle ble dratt i ulike retninger med erklært støtte til både arbeidere og studenter. 30. mai truet de Gaulle med å gå av, men endte

---

³¹ De tre følgende avsnittene er basert på:

Judt, *Postwar* (London: Pimlico, 2007). S. 390 – 421

Dørum, Tønnesson & Vaags (red.), *Arven etter 1968*, (Oslo: Cappelen Damm akademisk, 2021).

til slutt med å bli sittende og heller utlyse nyvalg i juni. Da de ulike partene godtok dette, ebbet den revolusjonære stemningen ut og arbeiderne begynte å returnere til sitt arbeid. Resultatet av valget ble en knusende seier til de Gaulles parti som vant den største seieren i fransk parlamenthistorie med 354 av 486 seter. Mai-opprøret endte ikke med revolusjon, men fikk likevel en enorm innvirkning på det kulturelle Frankrike. Først og fremst ved at marxismen så en ny vår.

Som følge av -68 opplevde det franske åndsliv en spesialisering innen de ulike disipliner og vitenskaper. På grunn av oppgjøret med stalinismen, var ikke marxismen lengre bundet til statskommunismen i Sovjetunionen. Dette åpnet opp for nye marxistiske retninger, og som en hydra vokste det opp to nye hoder for hvert som ble hogget av. Med Mao Zedong i Kina, den kubanske revolusjonen og frigjøringsbevegelsene knyttet til studentopprøret (avkolonisering, antirasisme, antikapitalisme og feminisme) var det grobunn for alle slags varianter av marxisme. I en artikkel fra 1977 anslår Claude Roy at det i samtiden fantes 53 marxisme-varianter i Frankrike.³² Eksempler var Lin Piao-maoisme, Firer-Bande-maoister, Hua-maoister, neo-trotskyter, Clavel-marxister, høyre-maoisme og mange flere. Dette enorme utvalget av varianter gjorde marxismen svært lite mottakelig for kritikk da marxisme-kritikken ikke kunne holde tritt med dens knoppskyting. Samtidig ble de intellektuelle miljøene stadig mindre tolerante ovenfor dem som ikke hadde «de rette kvalifikasjonene». Var man ikke Marx-ekspert, og hadde inngående kjennskap til marxismens mange retninger, var man heller ikke kvalifisert til å kritisere den. Det var denne utviklingen som utløste den anti-marxistiske kritikken fra «de nye filosofene».

2.2.2: «De nye filosofene»

I kjølvannet av opprøret i 1968 var det stadig flere innflytelsesrike tenkere som begynte å stille spørsmål ved marxismen som rammeverk for verdensforståelse. Det oppstod et skifte i diskursen, og tendensen blant de intellektuelle bevegde seg i retning av å kritisere de ideologiske sympatiene som gjennomsyret det intellektuelle og kulturelle Frankrike. På barrikadene av debatten som utløses i denne tiden finner vi en noe løs gruppe filosofer som ble øremerket, «de nye filosofene». Individene i denne «gruppen» var ulike både i alder,

---

³² Stubberud, *Anti-Marx*. (Oslo: Dreyer Forlag, 1978). S. 15 - 16

bakgrunn og akademisk autoritet, men felles for dem var en vilje til å kritisere marxismens paradigme, og makten den hadde fått over samfunnsdebatten og universitetene. De kritiserte altså marxismen, ikke først og fremst som teori eller metode, men heller for hvordan den som ideologi hadde lagt seg som en osteklokke over Frankrike – totalt ute av føling med omverdens reelle forhold. Ifølge Tore Stubberud, som introduserte de norske leserne for disse nye filosofene, var de mest sentrale av dem: Jean-Paul Dollé (1939 – 2011), Jean-Marie Benoist (1942 – 1990), Bernard-Henri Lévy (1948 – D. d.) og André Glucksmann (1937 – 2015).³³ André Glucksmann må sies å være den som stod sterkest akademisk sett, og det var han som utarbeidet mye av det som ble kjernen til den nye marxismekritikken – i samtiden gjerne kalt anti-marxisme.

André Glucksmann

André Glucksmann (1937 – 2015) var en anerkjent fransk filosof, skribent og statsviter. Som sønn til østerrikske jøder flyktet Glucksmann med familien til Frankrike når Adolf Hitler kom til makten i Tyskland. Faren døde tidlig, og Glucksmann og moren endte derfor opp med å bo og arbeide på et Rothschild-barnehjem gjennom de siste årene av andre verdenskrig. Da Glucksmann fylte 10 år ble han forlatt av sin mor slik at han måtte klare seg selv. Som 13-åring meldte han seg inn i det franske kommunistpartiet, men kom til å trekke seg ut i forbindelse med Ungarnoppstanden i 1956. Glucksmann lot seg innledningsvis rive med av Maos kulturrevolusjon, og deltok i opprøret av 1968. Det gikk likevel ikke mange år før han snudde og inntok en stadig mer kritisk holdning til marxismen som system.

Med verket *Kokkepiken og menneskeeteren: et essay om forholdet mellom staten, marxismen og konsentrasjonsleirene* i 1975 (1978) følger Glucksmann på mange måter i Albert Camus sine fotspor, og utdyper på sett og vis noen av de synspunkter som kommer frem i diskusjonen mellom Albert Camus, Jean-Paul Sartre og Maurice Merleau-Ponty en del år tidligere. Kjernen for denne diskusjonen var de russiske konsentrasjonsleirene – GULag-systemet. Sartre anerkjente at disse leirene eksisterte, men påstod at man ikke skulle snakke eller skrive om dem ettersom opposisjonen og kritikere av marxismen ville tjene på det; «man måtte ikke ta håpet vekk fra arbeiderene i Billancourt», sa han.³⁴ Camus på sin side kunne

---

³³ Stubberud, *Anti-Marx*. (Oslo: Dreyer Forlag, 1978)

³⁴ Hans Skjervheim i forord av: Glucksmann, *Herretenkerne*, Overs. Soleim. (Oslo: Gyldendal Forlag, 1978)

ikke godta at faktiske forhold skulle underlegges en slik kalkyle. Leirene var komprimerende for Sovjet og marxismen generelt. På bakgrunn av dette formulerte Camus en generell kritikk av alle utopier som er i stand til å legitimere terror og mord. Det er her Glucksmann tar opp tråden med sin kritikk, og poengterte at marxismen måtte kritiseres for det marxister har gjort, ikke for de intensjoner marxismen har. *Kokkepiken og menneskeeteren* tar derfor ikke form som en ny fortolkning av Marx, men som en undersøkelse av marxismen som undertrykkende organ.³⁵ Konklusjonen er klar ifølge en annen ny-filosof, Bernard-Henri Lévy, som etter å ha lest boken skriver en artikkel i *Le Nouvel Observateur* (6. juli 1975): «Det finnes ingen mark i frukten, og heller ingen opprinnelig synd, arvesynd, for marken det er frukten og synden det er ... Marx».³⁶ Arbeidsleirene i Sovjetunionen kan ikke være en tilfeldighet ifølge Glucksmann, de er i stedet en helt grunnleggende og uunngåelig del av den marxistiske idé utført i praksis.

Etter dette verket var Glucksmann erklært anti-marxist ifølge Stubberud, og han fulgte opp kritikken med et enda et verk i 1977, *Herretenkerne* (1978). Her gikk Glucksmann mer teoretisk, og deduktivt til verks ved å ta et oppgjør med arven etter Fichte, Hegel, Marx og Nietzsche - som hvis tankesett har lagt grunnlaget for det «moderne herredømmet» og dens diskurs, ifølge Glucksmann. Hans Skjervheim oppsummerer det slik i forordet til den norske oversettelsen av boken:

*Ver fri! seier den moderne herre, men ein er ikkje fri til å settja seg opp mot den som seier det. Ein har rett til å gjera opprør, seier Mao, men har ein rett til å gjera opprør mot Mao sjølv? Ein har rett til å kritisera alt, seier marxistane, men har ein rett til å kritisera marxismen?*³⁷

- Hans Skjervheim

Nettopp her får vi kjernen til den kritikken som både kjennetegner, og gjør «de nye filosofene» nye. Kritikken var ikke først og fremst en kritikk rettet mot marxismen som teori, men heller en moralkritikk rettet mot det hegemoniet marxistene hadde etablert, og den herretenkningen som preget diskursen og gjorde marxismen i stand til å unnvike og bortforklare all kritikk basert på reelle hendelser. For lenge hadde vestlige intellektuelle sittet

---

³⁵ Glucksmann, *Herretenkerne*, Overs: Soleim (Oslo, Gyldendal Forlag, 1978)

³⁶ Stubberud, *Anti-Marx* (Oslo, Dreyer Forlag, 1978)

³⁷ Skjervheim i forord av Glucksmann, *Herretenkerne*, Overs. Soleim (Oslo, Gyldendal Forlag, 1978)

i trygghet, og utøvd mental gymnastikk i møte med nyheter om de grusomheter som foregikk i kommunistiske land. For lenge hadde terror og mord blitt akseptert som avsporinger på veien mot utopia.

Bernard-Henri Lévy

Bernard-Henri Lévy (1948 – D.d.) ble født inn i en rik, algerisk-jødisk familie som bosatte seg i Paris. Hans far, André Levy hadde blitt milliardær innen trevarebransjen, og Bernard-Henri hadde slik sett alle muligheter foran seg. Etter å ha gått på Lycée Louis-le-Grand kom han seg inn på eliteskolen École Normale Supérieure i 1968, hvor han studerte under kjente og innflytelsesrike professorer som Jacques Derrida og Louis Althusser.³⁸ Lévy ble etter hvert en produktiv journalist, filosof, forfatter og dyktig forlags- og PR-mann. Han startet sin skrivende karriere som krigsjournalist for avisen *Combat* i 1970, og tok sin doktorgrad i filosofi i 1973.³⁹

Unge Lévy hadde som mange andre sin bakgrunn innen marxistisk tenking, men snudde i tiden etter -68. Sterkt inspirert av Aleksandr Solzjenitsyns *Gulag Arkipelet* (1973) og Glucksmanns tanker, formulerte Lévy sitt syn på det ideologiske Frankrike i boken, *Barbariet med menneskelig ansikt* (1977).⁴⁰ Her henvendte Lévy seg til venstresiden, som han selv skriver, i et håp om å nå inn til de få venstreradikale han mente hadde beholdt sitt mot og verdighet i den «politiske beruselsen» som preget samtiden: «Dessverre er det til venstresiden jeg henvender meg, den instituerte venstresiden, for det er disse jeg sikter mot: Deres lidenskap for bedrag og uvitenhet.»⁴¹ Ifølge Lévy har ikke venstresiden bare bortforklart, og sett vekk ifra undertrykkelsen som fant sted i selverklærte sosialistiske land, men de har også opprettet et ideologisk hegemoni med sin politisering av alt og alle. Videre har dette hegemoniet ødelagt det frie ord innenfra, underminert ytringsfriheten og satt de «rettenkende»

---

³⁸ White, «Bernard-Henri Lévy». *Britannica*. 1.11.2022.

<https://www.britannica.com/biography/Bernard-Henri-Lévy>

³⁹ *Combat* var en avis grunnlagt illegalt av motstandsbevegelsen under Tysklands okkupasjon av Frankrike. Fra 1943 – 1947 var Albert Camus redaktør av avisen.

⁴⁰ *Gulag Arkipelet* av Solzjenitsyn er et litterært trebindsverk som avdekket Gulag-systemets omfang og brutale forhold ved hjelp av historisk dokumentasjon, selvbiografiske erindringer og vitneskildringer.

⁴¹ Stubberud, *Anti-Marx*. (Oslo: Dreyer Forlag, 1978). S. 38

på venstresiden i posisjoner med stor innflytelse over fremtiden. «Marxismen er blitt vår samtids religion», skriver han - og marxismens navn på guddommen er «historien».⁴²

I et kapittel kalt «Historien finnes ikke!» tar Lévy, noe i likhet med Glucksmann, for seg arven etter Hegel og Marx som hadde tegnet et bilde av historien som en lovmessig utviklende kraft. Lévy konkluderte med at alle revolusjoner og opprør peker mot det motsatt, ettersom de alltid er opprør mot tiden - mot historien. Han tok også for seg statens utvikling, og statsmakt slik den kommer til uttrykk i den marxistiske tradisjonen. Ifølge marxistiske teoretikere skulle statsmakten avvikles, men på vei mot dette målet måtte de selv få makt til å etablere den. I kapittelet «I begynnelsen var Staten» viser Lévy hvordan statsmakt innebærer «et barbari hvor individet blir oppslukt».⁴³ Han støttet opp om Glucksmanns resonnement om at det ikke kan finnes sosialisme uten konsentrasjonsleirer, men han går også et steg lengre og konkluderer med at «Det finnes heller ikke noe klasseløst samfunn uten terrorisme».⁴⁴

Selv om det kan påstås at Glucksmann utarbeidet det meste av de nye filosofenes rammeverk, så skiller Bernard-Henri Lévy seg spesielt ut for sin PR-begavelse. Han tillot seg å bli intervjuet av publikasjoner som sjeldent ble forbundet med intellektuelle, som for eksempel *Playboy* og *Façade*. På den ene siden åpnet dette opp for kritikk mot han som baserte seg på at han drev «PR-filosofi», men på den andre siden medførte dette at hans tanker fikk en bred leserskare. Ifølge Stubberud oppnådde Lévy så stor publisitet i samtidens Frankrike at den bare kunne matches av den som Jean-Paul Sartre, og hans partner Simone de Beauvoir hadde oppnådd.⁴⁵ I tillegg til dette benyttet Lévy seg hyppig av TV, spesielt knyttet til lanseringen av sin bok, *Barbariet med menneskelig ansikt*. Dette gjaldt også for flere av de nye filosofene som stadig dukket opp i TV-diskusjoner og paneldebatter. Som en konsekvens av dette fikk anti-marxismen en solid plattform hvor den kunne nå ut til en bredere mottakergruppe.

---

⁴² Stubberud, *Anti-Marx*. (Oslo: Dreyer Forlag, 1978). S. 38

⁴³ Stubberud, *Anti-Marx*. (Oslo: Dreyer Forlag, 1978). S. 39

⁴⁴ Stubberud, *Anti-Marx*. (Oslo: Dreyer Forlag, 1978). S. 40

⁴⁵ Stubberud, *Anti-Marx*. (Oslo: Dreyer Forlag, 1978). S. 37

Kapittel 3: Norge i kjølvannet av 1968

«It is well known that the most radical revolutionary will become a conservative on the day after the revolution».⁴⁶

- Hannah Arendt

3.1: Innledning

«1968 kom aldri til Norge. Ingen barrikader ble reist, ingen studenter skutt, ingen universiteter stengt».⁴⁷ Slik åpner Tor Egil Førland sin bok om dette myteomspunne året i norsk sammenheng. Studentopprøret av «1968» kom ikke til Norge i 1968. Likevel skulle de idéene som denne tiden førte med seg prege det norske samfunnet i årene etter. For noen skulle ord som «1968» og «sekstiåttene» bli så toneangivende at det formet hele deres liv og karriere. Så hva betyr egentlig dette symboltunge året i norsk sammenheng? «1968» assosieres med kamp for individuell frihet og selvbestemmelse. Kamp for å bryte med foreldregenerasjonens normer. Det var en kamp for å leve slik man ønsket - med nye kunstuttrykksformer, nye rusmidler og ny mote. Samtidig var «1968» en kamp mot autoritetsstrukturer og lydighetsideal. En kamp mot vestlig imperialisme, og protest mot undertrykking av den tredje verden gjennom krig og kapitalistisk utnyttelse. Hvis du spør dem som identifiserer seg som sekstiåttene; hva det vil si å være en «sekstiåtter»; vil du trolig få like mange forskjellige svar som antallet individer du spør. Dette kan virke paradoksalt da det i det store og hele har vært nettopp sekstiåttene selv som har fortalt historien om «1968».⁴⁸

Helt siden studentene reiste barrikader i Paris har året 1968 og dets betydning vært tema for konflikt. Som med all form for symbolsk makt er definisjonsmakten svært viktig. «De som bestemmer innholdet i begrepene, bestemmer langt på vei retningen på samtalen».⁴⁹ Tidligere har det gjerne vært to fremstillinger av sekstiåttene som har preget den norske forståelsen av dem. Den ene er Nils-Fredrik Nielsens *Ekte sekstiåttene spiser ikke seipanetter* (1984). Den andre er maoistenes- og ml-ernes egen historie, for eksempel representert gjennom Pål Steigans *På den himmelske freds plass* (1985). Felles for begge disse fremstillingene er et

---

⁴⁶ Arendt, «Reflections: Civil Disobedience»

⁴⁷ Førland, *1968: Opprør og motkultur på norsk*. (Oslo: Pax Forlag. 2006). S. 8

⁴⁸ Førland & Korsvik, *Ekte sekstiåttene*. (Oslo: Gyldendal Akademisk. 2008). S. 15

⁴⁹ Førland & Korsvik, *Ekte sekstiåttene*. (Oslo: Gyldendal Akademisk. 2008). S. 20

ekstremt snevert kildegrunnlag. Hverken Niensens- eller Steigans portretter av sekstiåttene har noen vitenskapelige pretensjoner, men bygger på egne observasjoner. At Niensens «seipanetter» fikk stor innflytelse skyldes nok helst de vittige, og meget treffsikre karakteristikker av en gruppe som gjennom 1980-årenes høyrebølge ble enklere å kritisere enn tidligere.⁵⁰ Steigans bok er mer seriøs, men samtidig mindre viktig.

I boken *Ekte sekstiåttene* (2008) tar Førland og Korsvik for seg den første vitenskapelig funderte fremstillingen av denne myteomspunne generasjonen. Over 1200 sekstiåttene deltok i spørreundersøkelsen, som sammen med en rekke intervjuer danner grunnlaget for den historiske forskningen deres. Her tegner de bildet av et Norge i vekst, og hvor stadig flere unge strømmet til universitetene. Førland og Korsvik underdriver ikke viktigheten av internasjonale konflikter som Vietnamkrigen og motstand mot atomvåpen, men trekker først og fremst frem studentveksten som avgjørende: «Studenteksplosjonen var så sterk at en eller annen form for radikaliserings trolig hadde funnet sted rundt 1968 selv om amerikanerne aldri hadde gått inn i Vietnam».⁵¹ Vietnam ble ifølge Førland & Korsvik et viktig symbol for den radikale protestbevegelsen som med sin anti-imperialistiske holdning nådde bredt ut. Samtidig understreker de at slike symboler ikke var utløsende årsak for skiftet mot radikalismen: «De radikale studentene ville ha funnet andre symboler».⁵² Hovedårsaken var derimot den voldsomme veksten av antall studenter med få forpliktelser, og dermed massevis av tid til å lese, diskutere og protestere. «1968» i Norge må derfor forstås, i alle fall innledningsvis, som en anti-autoritær og frihetssøkende bevegelse - sterkt inspirert av internasjonale hendelser. Som Berge Furre, medgrunnlegger av SF og senere leder av SV, skrev: «Ein ung generasjon tok imot ein oppfylt visjon av velstand og velferd frå foreldregenerasjonen – og ville sprengja seg rom og fridom til sin eigen».⁵³ Arven av en «fullført» velferdsstat medførte på sitt vis et eksistensielt tomrom – et overskudd av ungdommelig mot og opprørslust.

De radikale strømningene fikk først og fremst medvind i de store byene, og spesielt ved universitetene etter 1968. Inn mot 70-tallet endret universitetsmiljøene seg drastisk. Professor Jan Inge Sørbo beskriver forholdene i Bergen slik i sin intellektuelle biografi om Hans

---

⁵⁰ Førland & Korsvik, *Ekte sekstiåttene*. (Oslo: Gyldendal Akademisk. 2008). S. 22

⁵¹ Førland & Korsvik, *Ekte sekstiåttene*. (Oslo: Gyldendal Akademisk. 2008). S. 261

⁵² Førland & Korsvik, *Ekte sekstiåttene*. (Oslo: Gyldendal Akademisk. 2008). S. 261

⁵³ Furre, *Norsk historie 1905 – 1990*, (Oslo: Det Norske Samlaget, 1992). S. 346

Skjervheim: «Universitetet i Bergen likna ei maoistisk flaggborg på denne tida; internt marxistiske debattar pryda veggene og store fylkingar av ulike marxistar sat ved bokborda og selde verk av Marx, Lenin og Mao i store seriar». ⁵⁴ Et enda dystre bilde ble malt av tidligere professor i filosofi, senere omtalt som «Norges fremste etiker gjennom tidene», Knut Erik Tranøy. ⁵⁵ I 2001 publiserte Tranøy en kort intellektuell selvbiografi i tidsskriftet *Samtiden*. ⁵⁶ Der beskrev han sine opplevelser ved filosofisk institutt på universitetet i Bergen høsten 1969. Etter å ha tilbrakt våren som gjesteprofessor i USA, returnerte han til sin stilling som bestyrer ved instituttet. Kapitteloverskriften lyder «Det vondeste jeg har opplevd» - en særs hardtslående overskrift fra mannen som tilbrakte 1943-1945 i konsentrasjonsleiren Buchenwald.

Tranøy beskriver universitetsmiljøet som «a brave new world» - politisk talt. I lokale aviser var han blitt presentert som fiende av studentene. Dette ble starten på et høstsemester han beskriver som en hard påkjenning, med mobbing og blokkerte forelesninger. Tranøy gir noen eksempler på dette, som når enkelte studenter *krevde* at han foreleste om bestemte tema; og de regelmessige synene av tomme seminarrom, som følge av at hans undervisning var blokkert. Tranøy spør så retorisk om hans erindringer fra denne tiden kun vil være et forsinket partsinnlegg i en konflikt som for lengst er over, men svarer seg selv: «Jeg kjenner tyngden i spørsmålet. Men det kjennes også uakseptabelt i en selvbiografi som denne å tie om det vondeste jeg har opplevd i mitt liv som yrkesintellektuell». Tranøy forklarer så på hvilken måte han opplevde denne høsten som verre enn tiden i Buchenwald.

I Bergen høsten 1969 visste jeg ikke hvem som var mine fiender. Det visste vi alltid i konsentrasjonsleiren [...] I Buchenwald var jeg omgitt av venner i en gruppe hvor både solidaritet og indre samhold var meget sterke. Der var ingen som 'satt på gjerdet' og lot som de ikke så. Den usikkerheten var vond ... ⁵⁷

Etter et halvt år i dette miljøet ble Tranøy alvorlig syk for første gang i sitt liv, ifølge han selv. I infeksjons gryten Buchenwald ble han aldri syk, men denne påkjenningen ble for meget. Han slo fast: «Derfor kan jeg si at høsten 1969 på Filosofisk institutt på noen måter var verre enn tiden i Buchenwald». Den følelsen som Tranøy beskrev - det å ikke vite hvem man kan stole

---

⁵⁴ Sørbo, *Hans Skjervheim*, (Gjøvik: Det Norske Samlaget, 2002). S. 208

⁵⁵ Føllesdal & Solbakk, «Det etiske Alvoret»

⁵⁶ Tranøy, «Forsøk på å leve livet baklengs», S. 22 - 39

⁵⁷ Tranøy, «Forsøk på å leve livet baklengs», S. 36

på – stammet i stor grad fra de ideologier som raskt begynte å prege protestbevegelsene. Ideologier som politiserte verden, og reduserte menneskene i den til venn eller fiende. Mistankes hermeneutikk senket seg over de ny-radikale i samfunnet.

Når «1968» kom til Norge var det flere marxistiske retninger som appellerte til de unge, anti-autoritære gruppene som etter hvert tok form. Nielsen skrev en meget treffende passasje om dette i mai 1984:

Her var fyrtårn nok for en hel armada av skibbrudne ideologier med vrier og varianter nok til å fylle tusen svarte, nihilistiske hull med yrende liv i teori og praksis. Og lyset strømmet inn på universiteter, sosialskoler, lærerskoler, inn bak katetre og på forlagskontor, inn i det mørkeste forfatterskap – og kunstnere av alle mulige kategorier ble som ved et trylleslag forvandlet til kulturarbeidere.⁵⁸

Hos Marx fant mange idealistiske studenter en patosfylt frihetsretorikk som stemte overens med bevegelsens følelser. Alle de ulike marxistiske variantene og retningene som oppstod, gjør det i dag vanskelig å definere hvem som er «ekte sekstiåtttere». I Førlands- og Korsviks fremstilling velger de derfor å sortere de «ekte sekstiåttterne» inn i seks ulike kategorier. Disse er «marxist-leninistene», «antiautoritære sosialister», «antiautoritære ikke-sosialister», «organiserte sosialister», «uorganiserte sosialister» og «radikale ikke-sosialister».⁵⁹ I tillegg sorterer de dem som ikke passer inn i disse kategoriene, i en restkategori med det noe misvisende navnet «konservative». For dette kapittelet er det likevel helst «organiserte sosialister», og «marxist-leninistene» som er av interesse – Herunder representert gjennom miljøene rundt SV og AKP-ml.

Årsaken til at nettopp disse gruppene av 68-åtttere er av interesse, er at personer knyttet til disse miljøene viste seg å være svært aktive og produktive. I årene etter 1968 ble stadig flere energiske studenter, med tilhørighet til ett av disse partiene, uteksaminert fra universitetene. Flere av dem jobbet seg flittig inn i sentrale roller i norsk akademia og kulturliv, og gjennom disse posisjonene satte de sitt preg på samfunnsdebatten, høyere utdanning og norsk politikk – ofte med utgangspunkt i en nyvunnet marxistisk verdensanskuelse. Førland oppsummerer derfor sekstiåttternes rolle i Norge slik:

---

⁵⁸ Nielsen, *Ekte sekstiåtttere spiser ikke seipanetter*. (Oslo: Gyldendal Norsk Forlag. 1984). S. 9

⁵⁹ Førland & Korsvik, *Ekte sekstiåtttere*. (Oslo: Gyldendal Akademisk. 2008). S. 29

Sekstiåttene har vært så velutdannede, så fulle av selvtillit og så sentralt plassert i pressen, kulturlivet og universitetsverden at deres verdensbilde – og deres selvbilde – har formet etterkrigstida langt sterkere enn antallet deres skulle tilsi.⁶⁰

3.2: Norge og nymarxismen

I dette delkapittelet skal det kort redegjøres for to av de nye kreftene som oppstod i kjølvannet av 1968 – miljøene rundt Sosialistisk Venstreparti og Arbeidernes kommunistparti (marxist-leninistene). Disse to miljøene, og da spesielt SV, var mottakerne av den anti-marxistiske kritikken som Tore Stubberud reiste. SV og AKP-ml identifiserte seg begge med begivenhetene av 1968, men så helt ulikt på både samtidens samfunn og veien videre mot utopien. SV skulle vise seg å få en varig innflytelse i samfunnet, hvorav flere av dets medlemmer skulle posisjonere seg høyt i samfunnet. AKP-ml derimot ble et relativt kortlevd fenomen. Men selv om det ikke brant så lenge, brant det likevel meget kraftig.

3.2.1: Fra SF til SV

«Når starter historien om det vi i dag kjenner som sosialistisk venstreparti?».⁶¹ Dette spørsmålet åpner Rossavik sin fremstilling av SVs historie med. Det er mange tråder som kan trekkes og steder å begynne. For denne oppgaven er det likevel hensiktsmessig å spore opprettelsen av SV tilbake til kulturradikalismen på slutten av 1950-tallet. På dette tidspunktet begynte flere små venstreorienterte grupper å samarbeide, og diskutere mulighetene for å danne et nytt politisk parti i Norge. Disse gruppene, som omfattet både marxistiske og sosialdemokratiske ideologier, ønsket å skape en politisk plattform som kunne utfordre det etablerte politiske landskapet i Norge. Problemstillingene knyttet til NATO-medlemskap, atom-våpen og holdninger ovenfor Sovjetunionen var sentrale pådrivere for å utvikle den nye politiske retningen. En retning som man spesielt så konturene av gjennom tre ulike organisasjoner; Avisen *Orientering*; Torolv Solheims opprettelse av tidsskriftet *Fossegrimen*;

---

⁶⁰ Førland & Korsvik, *Ekte sekstiåttene*. (Oslo: Gyldendal Akademisk. 2008). S. 15

⁶¹ Rossavik, *SV: Fra Kings Bay til Kongens bord*, (Oslo: Spartacus Forlag. 2011). S. 9

og de unge nykommernes maktovertakelse av Sosialistisk Studentlag (Sos.stud.) på universitetet i Oslo.⁶²

Orientering

Utad fremstod Det norske arbeiderparti (DNA) samlet og urokkelig i etterkigstiden. Samtidig pågikk det interne uenigheter som partiledelsen helst ønsket å være foruten. Under Kråkerøytalen i 1948 brøt DNA med NKP og alle som politisk så mot øst for inspirasjon. Året etter ble Norge medlem av NATO; et medlemskap som hadde blitt vedtatt på arbeiderpartiets landsmøte med et stort flertall samme år. Norge hadde valgt side, og gitt opp brobygging mellom øst og vest. Kampen mot såkalte «avvikere» startet i partilag og i fagbevegelsen, samtidig som DNAs aviser ble mer lukket for meninger som ledelsen ikke ønsket.⁶³ Flere mislikte sterkt at Norge hadde sluttet seg til en allianse med den ledende kapitalistiske verdensmakten i spissen. En makt som bare noen år tidligere hadde sluppet atombomber over Hiroshima og Nagasaki. En av de «avvikerne» som kritiserte dette medlemskapet var forfatter og journalist Sigurd Evensmo.

I 1949 forlot Evensmo sin stilling i DNAs partiavis *Arbeiderbladet*. Tilfeldigheten skulle ha det til at han i stedet gikk over til en avis han tidligere ikke hadde hørt om. På toget mellom Trondheim og Oslo kom han over avisen *Orientering*. Dette var et prøvenummer, og gruppen bak den bestod av flere som var ekskludert fra NKP etter et indre oppgjør. Ingeniør Haavard Langseth hadde finansiert avisen med et lån på 10 000 kroner, og redaktøren var Jakob Friis som hadde bakgrunn fra både NKP og DNA. I denne lille papirlefsen så Evensmo potensial for en mulig ny politisk profil. Også helsedirektør Karl Evang – med en fortid i *Mot Dag* – så et potensiale. Han hadde levert en artikkel i dette første prøvenummer som han opplevde som noe annet enn det han ble lovet. Da et debattmøte om *Orientering* ble holdt noen dager senere, startet Karl Evang det som i praksis var et kupp mot Langseth og Friis.

Evang holdt en serie av møter for å drive frem «sitt» orientering, og ga journalist Finn Gustavsens tilbudet om å bli redaksjonssekretær hos sin fraksjon. 3. januar 1953 ble det holdt

---

⁶² Rossavik, SV: *Fra Kings Bay til Kongens bord*, (Oslo: Spartacus Forlag. 2011)

⁶³ Fremstillingen av *Orientering* baserer seg på:

Rossavik, SV: *Fra Kings Bay til Kongens bord*, (Oslo: Spartacus Forlag. 2011). S. 11 - 15

et møte i studentersamfundets lokaler hvor Evang ga redaktør Friis valget mellom sin egen fraksjon, eller den til Langseth og de tidligere NKP-erne. Evang gikk seirende ut av møtet, og han og Evensmo startet straks arbeidet med å utarbeide retningslinjer for avisen. 28. januar 1953 ble første generalforsamling holdt. Ifølge Knut Løfsnes, som deltok på møtet, presset Evang og Evensmo Friis i Sovjet-spørsmålet. Det ble til slutt vedtatt at avisen skulle innta det såkalte «tredje standpunktet». Dette innebar at Orienterings redaksjonelle linje gikk imot USA og NATO, men skulle også ha en brodd mot Sovjetunionen. Under etableringen av Orientering fant tre viktige personer fra DNA sammen. Karl Evang, Knut Løfsnes og Finn Gustavsen var fraksjonen i DNA som skulle bli helt sentrale i opprettelsen av SF. Evang ble en pådriver i prosessen frem mot stiftelsen. Løfsnes ble partiets første formann. Og Gustavsen ble partiets «stjerne».

Fossegrimen

Lektor Torolv Solheim var aktiv både som kommunist og arbeiderpartipolitiker gjennom sitt liv, men skulle ende opp som opposisjonell begge steder.⁶⁴ I 1954 grunnla han tidsskriftet *Fossegrimen*. Et tidsskrift som innledningsvis tok for seg kultur og annet, og fremstod nokså forsiktig. Likevel begynte det gradvis å markere seg politisk, og inntok etter hvert et ståsted klart til venstre for regjeringspartiet. Tidsskriftet hvilte etter hvert på Solheims særegne form for sosialisme. Selv sa Solheim at Fossegrimen ville være «ein del av den motstraumen som med tida skal føre til straumvende».⁶⁵ Gjennom tidsskriftet tok Solheim opp både innenriks- og utenrikspolitiske temaer, og kritiserte ofte samtidens gjeldende politikk. Fossegrimen ble også en plattform for nye politiske og litterære stemmer. Eksempler på dette var Berge Furre, Dag Seierstad, Dag Halvorsen, Georg Johannesen, Sigbjørn Hølmekbakk og Olav H. Hauge. Torolv Solheim og Fossegrimen skulle med sin nye politiske retning bli svært viktig for stiftelsen av Sosialistisk Folkeparti – senere SV. I 1959 var det Solheim som reiste kravet om et nytt parti: «Eit parti som gir arbeids- og bustadrom for alle som i dag er politisk heimlause i norsk politikk».⁶⁶ Dette partiet ble en realitet to år senere.

---

⁶⁴ Rossavik, SV: *Fra Kings Bay til Kongens bord*, Oslo: Spartacus Forlag. 2011. S. 15

⁶⁵ Rossavik, SV: *Fra Kings Bay til Kongens bord*, (Oslo: Spartacus Forlag. 2011). S. 15

⁶⁶ SNL, «Torolv Solheim», av Gaute Losnegård og Allkunne (Nynorsk kultursentrum), 20.03.2023
https://snl.no/Torolv_Solheim

Sosialistisk Studentlag

Året etter at Solheim grunnla *Fossegrimen* dukket det opp en skokk unge nykommere i Sosialistisk Studentlag (Sos.stud.) på Universitet i Oslo.⁶⁷ Sos.Stud. var styrt og preget av en litt eldre gruppe sosialdemokrater, og de tok imot det unge engasjementet med åpne armer. De skulle likevel snart forstå at dette engasjementet var forvarselet på et kommende maktskifte i studentlaget. Spesielt to nykommere skulle markere seg, og også bli sentrale for SFs tilblivelsesprosessen. Per Maurseth (23) som allerede var forskningsstipendiat i historie, og Berge Furre (18) fra Ryfylke. Disse to bestemte seg for å erobre makten i Sos.stud. og fikk også hjelp fra en annen nykommer med snakketøyet i orden, Georg Johannesen.

De unge nykommerne jobbet for en ny politisk retning i studentlaget, og da fremfor alt opposisjon mot Nato-medlemskapet. Berge Furre beskrev senere i intervju med Rossavik hvordan han opplevde Sos.stud: En «traust gjeng av gamle folk som skulle ha sine karrierer». De unge var effektive, og i 1956 gjorde de radikale rent bord. Maurseth ble lagets formann. De neste årene vokste aktiviteten i Sos.stud. voldsomt. Medlemstallet gikk fra rundt 50 til 200, og flere personer som de neste tiårene skulle markere seg i samfunnslivet strømmet til; Jon Elster, Dag Seierstad og Hilde Bojer, for å nevne noen. Sos.stud. sin avis *Underveis* utviklet seg i en mer radikal og krass retning, og ble gitt kallenavnet «*lille Orientering*». Denne radikale tendensen blant de unge skapte uro på DNAs partikontor, så vel som hos Sos.studs. moderorganisasjon, Arbeidernes Ungdomsfylking (AUF). DNA var vant til nærmest total lojalitet fra sin omfattende partipresse, men nå var det endringer i luften. Og grunn til uro var det, da de radikale studentene innledningsvis «aktet å overta hele Arbeiderpartiet», ifølge Gustavsen.⁶⁸

Studentene i Sos.stud. fortsatte å være i opposisjon til flere av DNAs politiske valg, og friksjonen mellom dem økte. En reise til den tyske demokratiske republikk (DDR), 1. mars 1959, ble for mye for partiet. Reisefølget bestod av en gruppe på ti unge sosialister, hvorav åtte av dem var Sos.stud-medlemmer. Blant annet var Berge Furre, Georg Johannesen og Dag Seierstad deltagere. Turen ble fremstilt som en privatreise, men som Rossavik påpeker går det frem av korrespondansen mellom reiseleder Kjell Gjøstein Resi og kontakten i Øst-Berlin, at

---

⁶⁷ Fremstillingen av Sos.Stud. baserer seg på:

Rossavik, *SV: Fra Kings Bay til Kongens bord*, (Oslo: Spartacus Forlag. 2011). S. 15 - 30

⁶⁸ Gustavsen, *Retten på sak*, (Oslo: Pax Forlag. 1968). S. 58

dette var en tur i regi av nettopp Sos.Stud. Litt over en måned etter hjemkomsten vedtok AUFs sentralstyre å suspendere medlemskapet i ett år for flere av turens deltakere, inkludert Berge Furre. Begrunnelsen var mistanke om at dette ikke var en privat, men heller en politisk reise. Med dette eskalerte friksjonene, og hele Sos.Stud. var i opprør mot det man oppfattet som en overreaksjon. Flere møter ble holdt for å inngå kompromiss, men under generalforsamlingen i Aulakjelleren 26. mai gikk det uunngåelig mot brudd.⁶⁹ AUFs formann Bjartmar Gjerde, nestformann Bjørn Skau og daværende sekretær Reiulf Steen ankom møtet. Gjerde gikk hardt ut. Det skulle stemmes over om eksklusjonene skulle godtas eller ikke. De som stemte for at eksklusjonen ikke skulle godtas, ville ikke lenger være medlemmer av AUF og partiet. Resultatet medførte at 65 av 77 måtte levere inn sine medlemsbøker, og Sos.Stud. var fra da av ikke lenger tilknyttet Arbeidernes Ungdomsfylking.

Sosialistisk Folkeparti

Orientering hadde fulgt konflikten mellom Sos.Stud. og partiet nøye. 1. januar 1959 hadde Finn Gustavsen overtatt som redaktør i avisen, og hans mål var å gjøre den mer politisk og konkret.⁷⁰ Han ønsket å utfordre DNA sterkere enn tidligere. Både *Orientering* og Sos.Stud. opplevde at partiet var på vei vekk fra sitt eget prinsippprogram, og oppslag som «Nei til atomvåpen. Ja til sosialisme» var kritikk rettet mot DNA som hevdet at partiet var på vei vekk fra sosialismen. På arbeiderpartiets landsmøte ble det vedtatt at landsstyret måtte vurdere eksklusjoner av personer i miljøet rundt *Orientering*. Dette var med utgangspunkt i paragraf 15, som rettet seg mot folk som internt motarbeidet partiets politikk eller var medlem av andre organisasjoner som gjorde det samme. 25. september var et vedtak klart på landsstyrets møte, og beskjeden var klar:

*Medlemmer av Det Norske Arbeiderparti kan ikke delta i den virksomhet gruppa Orientering driver og samtidig være medlem av DNA [...] Bladet orientering har tatt standpunkt for partier, maktgrupper og synsmåter som representerer et klart brudd med den demokratiske sosialismen.*⁷¹

Samme år som Sos.Stud. ble ekskludert fra DNA, var nå også *Orientering* på vei ut. Men *Orientering* var på dette tidspunktet ikke innstilt på å skille seg fra partiet, og heller ikke klar for å starte noe nytt parti.

---

⁶⁹ Rossavik, SV: *Fra Kings Bay til Kongens bord*, (Oslo: Spartacus Forlag. 2011). S. 30

⁷⁰ Rossavik, SV: *Fra Kings Bay til Kongens bord*, (Oslo: Spartacus Forlag. 2011). S. 31

⁷¹ Rossavik, SV: *Fra Kings Bay til Kongens bord*, (Oslo: Spartacus Forlag. 2011). S. 32

I 1960 tok protestbevegelsen mot atomvåpen for alvor til i Norge. Dette var til dels utløst av at DNA holdt døren litt på gløtt når det gjaldt et totalforbud mot atomvåpen på norsk jord. En stortingsmelding høsten 1960 lød som følger: «Hvilke våpen det norske forsvar til enhver tid skal være utstyrt med, avgjøres av Stortinget under ansvar overfor folket».⁷² Samtidig som protesten mot atomvåpen økte i styrke ble det også klart hvem DNAs sentralstyre ønsket å ekskludere fra orientering: Hele styret skulle ekskluderes, og samtidig ble de faste redaksjonsmedlemmene gitt et ultimatum - velg mellom avisen og partiet. To menn som på dette tidspunktet hadde fått nok av DNA var forfatter Sigbjørn Hølmebakk, og utgiver av *Fossegrimen* Torolv Solheim. De følte begge på et sterkt behov for å danne et nytt parti. Både Hølmebakk og Solheim kom utenfra intrigene i Oslo. De møttes på Theatercafeen tredje juledag, og over noen kopper kaffe bestemte de seg for å gå til aksjon. De noterte seg 15 – 20 navn på et ark, hvorav de fleste var tilknyttet Orientering og Sos.stud. De forsøkte raskt å stille i stand møter, og få ballen til å rulle. Dette ga resultater. I 1961 leverte Hølmebakk en artikkel og annonse til Orientering, som også skulle trykkes i Dagbladet. Den lød som følger:

*Hvis Det Norske Arbeiderpartis landsmøte i april svekker atomparagrafen, trenger vi et nytt parti [...] En gruppe kvinner og menn har gått inn for å treffe de nødvendige forberedelser til en slik partidannelse [...] Vi oppfordrer derfor alle som deler vårt syn, til å sette seg i forbindelse med oss så snart som mulig.*⁷³

På DNAs landsmøte ble det fremmet et kompromiss i atomvåpenspørsmålet. Dette var et standpunkt som i større grad lignet på et totalforbud enn tidligere. Med det skulle likevel ikke stanse det partiet som allerede var i emning. Våren 1961 ble partiet Sosialistisk Folkeparti (SF) et faktum.

Sosialistisk Venstreparti

Valget 11. september 1961 ble et stort sjokk for mange.⁷⁴ Arbeiderpartiet tapte stortingsflertallet for første gang siden krigen, og Sosialistisk Folkeparti kom på vippen med sine 6.3 prosent. SF sine to nybakte representanter ved tinget, Finn Gustavsen og Asbjørn Holm, måtte inkluderes om Gerhardsen skulle fortsette å regjere. Med Orientering som talerør for partiet, fortsatte SF sitt prosjekt om å bygge et innflytelsesrikt og varig parti til venstre for

---

⁷² Rossavik, SV: *Fra Kings Bay til Kongens bord*, (Oslo: Spartacus Forlag. 2011). S. 35

⁷³ Rossavik, SV: *Fra Kings Bay til Kongens bord*, (Oslo: Spartacus Forlag. 2011). S. 37

⁷⁴ Rossavik, SV: *Fra Kings Bay til Kongens bord*, (Oslo: Spartacus Forlag. 2011). S. 45

DNA. Et annet parti på venstresiden som lenge hadde følt seg isolert, var Norges kommunistisk Parti (NKP). Så snart SF ble opprettet forsøkte NKP å få til et samarbeid ved alle nasjonale-, og lokale valg.⁷⁵ Dette var innledningsvis uinteressant for SF som ikke så noen fordeler ved å samarbeide med et så lite parti. Etter valgnederlaget i 1969, hvor SF fikk en bare fikk oppslutning på 3,4%, ble spørsmålet om samarbeid likevel mer interessant.

NKP fikk først til et samarbeid med SF i 1971 hvor 53 fellestater ble dannet ved kommunevalget. Dette var en suksess for NKP, som videre foreslo et bredere samarbeid med mål om et landsomfattende valgforbund ved stortingsvalget i 1973. Dette forslaget viste seg å bli fruktbart. Resultatet ble opprettelsen av Sosialistisk Valgforbund (SV). En partiliste bestående av SF, NKP, Demokratiske Sosialister (AIK) og Uavhengige Sosialister. Den 12. april 1973 kunne de presentere sin politiske plattform:

For å nå arbeiderbevegelsens gamle mål om et sosialistisk samfunn med rettferd og menneskeverd, er det nødvendig å komme fram til en samling av kreftene. Vi står i dag ovenfor en historisk mulighet til å ta et viktig sted videre mot dette målet.⁷⁶

11. september 1973 fulgte et sjokk større enn valget av 1969. Arbeiderpartiet fikk sitt største nederlag noensinne, med en tilbakegang på 11,2% fra forrige valg. Samtidig fikk Sosialistisk Valgforbund 11,2 prosent oppslutning med 241 840 stemmer.⁷⁷ Med andre ord en kjempesuksess for det nye samarbeidet på venstresiden. Sannsynligvis traff forbundet godt med tidspunktet. Alle partene i partilisten hadde utøvd motstand mot EF året før, og viste en klar motstand mot NATO og atomvåpen. I tillegg kunne de sanke en mengde stemmer fra den voksende studentmassen som nå var blitt radikaliseret. Som Førland & Korsvik peker på, viser deres forskning at så mange som 60% av «ekte seksittåttene stemte SV ved dette valget.⁷⁸

Ettersom seiersrusen gradvis avtok for SVs medlemmer, oppdaget man etter hvert de problemene som meldte seg under samarbeidet. Sosialistisk Valgforbund bestod av mange kapable individer som kunne innta stortinget. Likevel manglet de erfaring, og hadde få idéer

---

⁷⁵ Rossavik, SV: *Fra Kings Bay til Kongens bord*, (Oslo: Spartacus Forlag. 2011). S. 147

⁷⁶ Rossavik, SV: *Fra Kings Bay til Kongens bord*, (Oslo: Spartacus Forlag. 2011). S. 160

⁷⁷ Rossavik, SV: *Fra Kings Bay til Kongens bord*, (Oslo: Spartacus Forlag. 2011). S. 165

⁷⁸ Se Figur 10.1: Førland & Korsvik, *Ekte seksittåttene*. (Oslo: Gyldendal Akademisk. 2008). S. 231

om hva de skulle bruke vippeposisjonen sin til.⁷⁹ Et annet problem som raskt gjorde seg gjeldende var spørsmålet om ideologi. Skulle partiet være marxist-leninistisk; hvordan skulle i så fall partiet forholde seg til de land som tilkjente seg en slik ideologi? Etter to år med brannslukking ble en samlingskongress holdt i 1975, hvor kompromiss måtte inngås. De foregående årene hadde blitt brukt til å utarbeide forslag, men nå skulle det hele avgjøres. Sosialistisk Venstreparti erklærte i sitt prinsippprogram at det skulle kjempe for marxisme med «revolusjonære reformer» som fremste virkemiddel.⁸⁰ SF godtok å utsette de mest betente ideologiske spørsmålene, men i bytte måtte NKP aksepterte at kongressen vedtok en separat uttalelse om Sovjetunionen og invasjonen av Tsjekkoslovakia. Rossavik hevder samtidig at denne uttalelsen ikke kan kalles særlig kritisk, og at Sovjet også ble rost for «nybrotsarbeid på alle felter av samfunnslivet».⁸¹ I et studiehefte senere utgitt ble det også understreket at «SVs standpunkt må være at borgerlige dogmer ikke duger i vurderingen av sosialistiske land». Kongressen var vellykket, og Sosialistisk Valgforbund ble offisielt til Sosialistisk Venstreparti (SV).

SV var på denne tiden et radikalt parti som gjerne først og fremst ble assosiert med akademikere og samfunnsengasjerte debattanter. Partiets kulturradikale utgangspunkt ga det en innflytelse over norsk kulturliv som bare økte i takt med de radikale studentene som sluttet seg til partiet – Studenter som senere ble uteksaminert og trådte inn i ulike samfunnsroller. Fra før av hadde ulike personer i forgjengeren SF, som for eksempel forlegger Tor Bjerkmann, lagt grunnlaget for mye av den innflytelsen partiet fikk. Opprettelsen av *Pax Forlag* i 1964 er ett slikt eksempel. Forlaget begynte som en utfordrer til etablerte sannheter i 1960-tallets Norge, og hadde en brodd mot det borgerlige samfunnet og de politiske eliter. Etter 1968, og inn på 70-tallet ble derimot forlaget et flaggskip for den radikale og nymarxistisk-orienterte venstrebevegelsen.

Tor Bjerkmann beskriver selv i *Ingen skal tenke for meg* (1994), hvordan radikaliseringen etter 1968 begynte å prege miljøet i Pax, og kanskje spesielt de akademiske redaksjonsmedlemmene i forlagets tidsskrift, *Kontrast*.⁸² Bjerkmann skriver om disse at:

---

⁷⁹ Rossavik, SV: *Fra Kings Bay til Kongens bord*, (Oslo: Spartacus Forlag. 2011). S. 167

⁸⁰ Rossavik, SV: *Fra Kings Bay til Kongens bord*, (Oslo: Spartacus Forlag. 2011). S. 194

⁸¹ Rossavik, SV: *Fra Kings Bay til Kongens bord*, (Oslo: Spartacus Forlag. 2011). S. 198

⁸² Bjerkmann, *Ingen skal tenke for meg*, (Oslo: Tiden Norsk Forlag, 1994). S. 145 - 157

På den ene siden møtte de daglig på Blindern de utrettelige talsmenn for «væpna revolusjon», og måtte forsvare seg mot anklager om høyreavvik fra dem. Og så kom de til det praktiske arbeidet i forlaget, der de møtte en gruppe medarbeidere som i liten grad forsto, og i enda mindre grad verdsatte, det de i sitt stille sinn syntes var redaksjonsmedlemmenes dogmatiske tungetale.

Bjerkmann forklarer videre at det for første gang var en kime til indre strid, og at noen medarbeider i voksende grad begynte å stille spørsmål ved om forlaget var *progressivt* nok. Flere tunge teoribøker knyttet til nymarxismen, og samtidens strømninger, ble drevet frem til utivelse av enkelte medarbeider; bøker som solgte dårlig, og i takt med det nymarxistiske skiftet, gikk det stadig dårligere med forlagets økonomi. Ifølge Bjerkmann begynte situasjonen å tære på han, og han understreker at de politiske utslagene etter 1968 kunne bli «dogmatiske, på grensen av sekteriske». Både Pax og Kontrast skulle utover -70-tallet fortsette å bygge oppunder radikalismen i kjølvannet av 1968. Disse politiske utslagene hos forlaget var likevel ikke utslagsgivende nok for et annet radikalt parti som hadde oppstått – nemlig AKP-ml.

3.2.2: AKP-ml

For denne oppgaven er det på ingen måte nødvendig med en detaljert fremstilling av AKP-ml og ml-bevegelsens historie. Likevel er det hensiktsmessig med en kort redegjørelse for hva AKP-ml var, og hvilken innflytelse de hadde. ML-bevegelsen sprang i sin tid ut av SF sin ungdomsorganisasjon som ble stiftet i 1963 – Sosialistisk Ungdomsforbund (SUF). Dette skjedde som følge av en stadig sterkere venstre-opposisjon innad i SUF. På landsmøtet i 1967 åpenbarte de indre konfliktene i organisasjonen seg, og de neste to årene bestod av strid mellom SUF og flertallet i SF.⁸³ Ved landsmøtet i 1969 ble det full splittelse. En forholdsvis stor andel av landsmøtets deltakere slo følge med SUF, og disse dannet etter hvert Marxist-leninistiske grupper (MLG). Etter hemmelige forhandlinger i 1972 dannet SUF og MLG partiet, Arbeidernes Kommunistparti (marxist-leninistene). Selv om partiet gjorde krav på ml-betegnelsen, så var det først og fremst kulturrevolusjonen i Kina, og Mao Zedongs tanker og partimodell som var hovedinspirasjonen.

---

⁸³ Solheim, *Oppgjør med AKP*, (Oslo: Sosialistisk opplysningsforbund, 1978). S. 9 - 21

I retrospekt fremstår AKP-ml som en av de mest bemerkelsesverdige uttrykkene for radikalisme i norsk etterkrigstid. Til tross for relativt lav politisk oppslutning var AKP-ml en av de sterkeste, og mest velorganiserte ml-bevegelsene i Europa på 1970-tallet; og de satte absolutt sitt preg på norsk kulturliv og samfunnet generelt. Det de manglet av reell politisk makt gjorde de opp for med å være høyrøstet, og tidvis med å spille på frykt. Som Nikolai Brandal & Jon Rognlien skriver, så var ml-bevegelsen et paradoks.⁸⁴ AKP-ml ønsket å knuse samfunnet, men også styre det. Det ville avskaffe den allmenne ytringsfriheten, men ytret seg til enhver tid og ved alle anledninger. Det ønsket å trenge seg inn i samfunnets hierarkier, men ønsket også å slå dem i stykker. Gjennom et imponerende dugnadsarbeid drev bevegelsen frem varige organer som *Klassekampen* og *Forlaget Oktober*; og partiet fikk etter hvert stor innflytelse innen musikk og litteratur. Eksempelvis var Jon Michelet og Dag Solstad sentrale i bevegelsen. Partiet ble også ofte omtalt som sekterisk, og spesielt ble det lagt merke til selvproletariseringen. Dette innebar at flere av partiets medlemmer valgte å gå inn i industrien, og andre arbeidssektorer som var forbundet med arbeiderklassen. Der tok mange av dem til seg en tilgjort arbeidersjargong, og forsøkte å skli inn i en klasse mange av dem ikke hadde noen tilknytning til fra før, men som for dem var av stor politisk viktighet.

AKP-ml hadde også en svært totalitær fremtoning; ikke så unaturlig i lys av det vi i dag vet om de regimene som bygde på samme tankesett. Disse totalitære holdningene i partiet appellerte også til de radikale studentmassene, og ml-bevegelsen var en av de største årsakene til de ukomfortable forholdene ved universitetene – som beskrevet av Knut Erik Tranøy og Jan Inge Sørbø tidligere i kapittelet. Møter ble kuppet, forelesninger blokkert og gjesteforelesere utskjelt. Mot slutten av 1970-tallet, og inn på 80-tallet – altså den aktuelle perioden for denne oppgaven – begynte ml-bevegelsen til en viss grad å tape noe av sin styrke. Nøyaktig årsak til dette er ikke klart, men som med de fleste energiske bevegelser brant de ut med tiden; og AKP-ml brant kraftigere enn de fleste. Mange av dem med bakgrunn i bevegelsen har siden inntatt posisjoner i fagbevegelsen, media og akademien; og selv i dag kan nyheten om at en tidligere maoist har blitt ansatt i en fremtredende stilling, vekke dårlige minner for dem som på 70-tallet observerte ml-bevegelsen utenfra.

---

⁸⁴ Brandal & Rognlien, *Den store ml-boka*, (Oslo: Kagge Forlag, 2009). S. 7 - 14

3.2.3: Fra kulturradikalisme til allmenn radikalisme

Det har så langt blitt vist hvordan radikalisererte studenter preget universitetene og samfunnet; og hvordan kulturradikalismen gled over i en mer generell radikalisme gjennom partiet SV - og de organer som var assosiert med partiet – eksempelvis Pax Forlag og tidsskriftet Kontrast. Det var likevel ikke bare medier knyttet til de nye radikale partiene som gjennomgikk et venstreskifte på denne tiden; også mange tradisjonsrike plattformer ble preget av tidens strømninger. Jan Inge Sørbo beskriver kort de redaksjonelle tendensene i Norge på 1970-tallet i sin biografi om Hans Skjervheim. «I delar av syttitalet må ein kunne seia at dei fleste allmenntidsskrifta hadde ei meir eller mindre venstreorientert linje. Og det var folk og posisjonar som ikkje høvde inn».⁸⁵ Denne tendensen gjaldt også for flere toneangivende aviser som må forstås som «mainstream». Den desidert største kulturavisen på 70-tallet var *Dagbladet* med sine 104 000 opplag i 1970, og 138 700 i 1982.⁸⁶ Et opplag kun overgått av tabloidavisen *VG*. Alt av viktige debatter og kulturelt innhold ble formidlet i *Dagbladet*. Dette bekreftes av avisens tidligere kulturelledende (1978 – 1985), Hans Fredrik Dahl – som også hadde vært redaktør av tidsskriftet *Kontrast* noen år tidligere. I sin selvbiografi skriver han at *Dagbladet* hadde «en enestående goodwill fra hele kulturlivet og de politiske miljøer. Det var faktisk påfallende». Han skriver videre: «*Dagbladets* kulturavdeling virket som en tribune som rakk ut til alle. Kultursidene – side 4 og 5 i datidens bredformat – ble lest av enhver med interesse for slike ting».⁸⁷ Avisens posisjon blir også bekreftet av journalist og historiker Gudleiv Forr: «Det var på *Dagbladets* kultursider de kulturpolitiske bataljene mellom åndseliten utspilte seg».⁸⁸

Dagbladet som ble startet i 1869, har hatt en lang og stolt tradisjon som radikalt opposisjonsorgan. Det ble i sin tid organ for det moderne gjennombrudd, og tok ære i å være en avis som stilte seg kritisk og skeptisk ovenfor tradisjoner og autoriteter. Da de kulturradikale strømmingene tok til i Norge utover 60-, og 70-tallet fikk dette likevel konsekvenser for avisens tradisjon. Professor i historie Øystein Sørensen, som i sin tid ble ekskludert fra SUF(m-l) for «venstreavvik», forklarer *Dagbladets* skifte på denne tiden slik:

---

⁸⁵ Sørbo, *Hans Skjervheim*, (Gjøvik: Det Norske Samlaget, 2002). S. 208

⁸⁶ Hompland, Utskjelt og Utsolgt, (Oslo: Aschehoug, 1993). S. 39 & 519

⁸⁷ Dahl, *Frå Pax til Paven*, (Oslo: Aschehoug, 2012). S. 133 - 134

⁸⁸ Bastiansen mfl., *Det elegante uromoment*, (Oslo: Pax forlag, 2009). S. 165

I tråd med tendensen til at kulturradikalismen gled over i allmenn radikalisme, og under inntrykk av høyrøstede marxistiske strømninger i kulturlivet, ble det leflet med autoritære sosialistiske løsninger i Dagbladets kulturelledaksjon. Ikke bare i den forstand at en rekke marxist-leninistiske forfattere i stor utstrekning fikk sette sine ideer på den kulturelle dagsorden. Men først og fremst fordi 30-årenes kompromissløse avstandstagen fra røde diktaturer, så vel som brune, ble avløst av en vilje til å forstå og til å akseptere.⁸⁹

Avisen beholdt på mange måter sin radikale tradisjon, men samtidig viste disse strømningene at denne tradisjonen var «ømfintlig for ideologiske og kulturelle konjunkturer», slik Sørensen påpeker. Dagbladet fungerte best når den hadde klare motstandere og kampsaker. Når kulturradikalismen på 1970-tallet hadde vunnet frem på de fleste punkter, stod avisen derfor igjen med en helt sentral posisjon i norsk kulturliv, men med lite annet å gjøre enn å bygge oppunder sin egen radikale profil. Sørensen avslutter sin fremstilling av Dagbladets kulturradikale tradisjon slik: «Å lefle med den allment radikale, marxistiske stemningsbølgen i 1960-, og 1970-årene var et blindspor i Dagbladets tradisjon».⁹⁰ Dette er altså bildet av Dagbladet som må tas med videre i de kommende analysekapitlene. Avisen var det største talerøret for kulturelt innhold, og hadde gjort et skifte mot venstre i takt med de kulturradikale tendensene i samfunnet. Et skifte som gjorde visse typer innhold, og enkelte skribenter mindre ønskelige enn andre.

---

⁸⁹ Hompland, Utskjelt og Utsolgt, (Oslo: Aschehoug, 1993). S. 219 - 221

⁹⁰ Hompland, Utskjelt og Utsolgt, (Oslo: Aschehoug, 1993). S. 221

Kapittel 4: De nye filosofene til Norge

... Ønsket om å fortelle sannheten er derfor bare én betingelse for å være en intellektuell. Den andre er mot og vilje til å gjennomføre en rasjonell undersøkelse uansett hva den måtte føre til, å foreta en ubarmhjertig kritikk av alt bestående, ubarmhjertig i den forstand at kritikken ikke vil vike tilbake verken for sine egne konklusjoner eller for konflikter med de som sitter med makten.⁹¹

- Paul A. Baran

4.1: Tore Stubberud og Frankrike

Tore Stubberud er forfatter, filosof, litteraturviter, forlegger og bonde. I dag er han bosatt på Kullebund gård i Rakkestad sammen med sin kone Marit Hulaas Stubberud. Tore Stubberud ble født i Sarpsborg 12. oktober 1947, og vokste opp sammen med sin arbeiderklasse-familie på Borgenhaugen. Her ble han spesielt påvirket av sine besteforeldre, Johan Anton Stubberud og Selma Othilie Syversen Skarpnord Stubberud.⁹² I sin selvbiografiske roman *Berikelsen* (2020) beskriver Stubberud bestefaren sin som en stoisk fabrikkarbeider, som til tross for mye motstand i livet alltid var pliktoppfyllende ovenfor arbeidet og familien. I tillegg forteller Stubberud om bestefarens lidenskapelige matlyst som han sammenligner med sin egen lidenskap for Frankrike. Denne dragningen mot Frankrike gir han æren til sin bestemor for å ha startet. Det var av henne han lærte sine første franske ord, og ble introdusert til det franske kjøkkenet. Det var ikke mer enn et par ord, og noen smaker som skulle til for at den unge Stubberud skulle lengte til noe mer enn dagliglivet han var født inn i: «Utsiktene til at jeg skulle havne i industrien var ikke bare en sosial bestemmelse, fra slekt til slekt, men en pakt jeg kunne risikere å bli tvunget inn i, en avtale noen hadde inngått over hodet på meg. Jeg drømte derfor om flukten; å bli min egen dannelsesroman».⁹³

For Stubberud ble interessen for det franske videreutviklet tidlig i tenårene. Ifølge han selv var lystprinsippet det sentrale, og allerede i tenårene begynte han å lese mer omfattende bøker av forfattere som Baudelaire, Verlaine, Rimbaud, Valéry, Camus og Sartre. Også Narvesen-kioskene ved torget ble et «intellektuelt vannhull» for den unge Stubberud, som her kunne

---

⁹¹ Baran, «Den intellektuelles oppgave», S. 1 - 9

⁹² Stubberud, *Berikelsen*. (Rakkestad: Valdisholm Forlag, 2020).

⁹³ Stubberud, *Berikelsen*. (Rakkestad: Valdisholm Forlag, 2020). S. 60

anskaffe franske aviser som «Le Monde» og «Le Figaro».⁹⁴ I 1965 hadde nysgjerrigheten på Frankrike ventet lenge nok. Stubberud dro til Frankrike hvor han tilbrakte en lengre periode med å vandre og haike rundt i større og mindre byer, så vel som på landet. Her tok han til seg små og store inntrykk han kom over; alt fra folk til mat og biler.⁹⁵ Det samme gjorde han i det begivenhetsfulle året 1968. I sine erindringer i *Berikelsen* påpeker han likevel at disse turene gjorde mindre inntrykk på han enn hans forventningene tilsa. Det var først noen år senere at han, ifølge seg selv, fikk den «virkelige» opplevelsen av Frankrike. Tilfeldighetene skulle føre den unge arbeidersonnen til hjertet av det akademiske og intellektuelle miljøet i Europa.

I 1970-1971 var Tore Stubberud fransk statsstipendiat ved universitetet i Caen. Der skulle han skrive ferdig sin magistergrad i litteraturvitenskap om filosofen Maurice Merleau-Ponty.⁹⁶ Stubberuds veileder ved universitetet i Caen var Claude Lefort, som var Merleau-Pontys tidligere elev og venn, og en meget lærd og etablert filosof i Frankrike. Stubberud utviklet et nært forhold til sin franske mentor, og omtaler han slik i sin bok:

*Jeg hadde et uanstrengt forhold til Claude, krevende, usnobbet, jeg vil kalle det kameratslig, han ble jeg glad i [...] Han var lærd, og morsom. Han var noe så sjeldent som en inspirerende og liberal, venstreorientert tenker hevet over borgerskap og 'sur opportuniste' slik jeg kjente den fra Oslo.*⁹⁷

Gjennom studietiden ved Caen, diverse avstikkere til Sorbonne og Collège de France og sitt forhold til Lefort; opparbeidet Stubberud seg etter hvert et nettverk i det franske intellektuelle miljøet.⁹⁸ Disse erfaringene og kunnskapen skulle vise seg å komme godt med mot slutten av 1970-tallet, da et spennende tilbud kom Stubberuds vei.

Som det vil bli redegjort for i neste delkapittel, ble Stubberud spurt om å reise til Frankrike i 1977 for å intervju noen «nye filosofer» i Paris. Den påfølgende intervjuerien ble trykket i Morgenbladet, og dette ble også utgangspunktet for Stubberuds egen bok, *Anti-Marx* (1978). En bok som vekket både lettelse og harme i norsk samfunnsdebatt. Boken bygget på marxismekritikken til de nye filosofene i Frankrike - men med en tilpasning til den norske

---

⁹⁴ Stubberud, *Berikelsen*. (Rakkestad: Valdisholm Forlag, 2020). S. 112

⁹⁵ Stubberud, *Berikelsen*. (Rakkestad: Valdisholm Forlag, 2020). S. 112

⁹⁶ Magistergrad utgitt som bok i 1972 (*Det litterære uttrykk. En studie i Merleau-Pontys fenomenologi*)

⁹⁷ Stubberud, *Berikelsen*. (Rakkestad: Valdisholm Forlag, 2020). S. 127 & S. 128

⁹⁸ Stubberud, *Berikelsen*. (Rakkestad: Valdisholm Forlag, 2020). S. 124

situasjonen. Spesielt var kritikken rettet mot de intellektuelle i miljøene rundt SV. Stubberud hadde selv vært medlem av forgjengeren SF noen år tidligere. Han opplevde at partiet innledningsvis stod for en kulturell frigjøring i det som ellers var et snevert og tradisjonelt kulturliv. Han forlot derimot partiet når det gikk inn for å dele hus med NKP. Ifølge Stubberud selv observerte han med gru hvordan SF-studentene på Blindern gikk fra å være en relativt stille gruppe som ønsket et korrektiv, til å bli nye makthavere «verre enn de gamle erkekonserverne professorer».⁹⁹

4.2: Morgenbladet

30. November 1977 kunne Morgenbladet annonsere at den unge magisteren Tore Stubberud hadde vært i Paris for å intervju de stadig mer omtalte «nye filosofer». Disse ville bli presentert i Morgenbladets kultursider fra 1. desember og fremover: «I intervjueserie for Morgenbladet presenterer han dem i full bredde, deres tenkning og kritikk av marxismen og dens konsekvenser.»¹⁰⁰ Til tross for at Morgenbladet historisk sett har hatt en sentral posisjon i norsk kulturliv, så er det likevel påfallende at en intervjueserie av dette kaliberet ble publisert i det som på denne tiden var nokså liten. For å forstå dette må Morgenbladets historie sees noe nærmere på. Siden avisen allerede har fått sin historie gjennom Erik Rudengs omfattende fremstilling, *Morgenbladet: En historie for seg*, vil jeg hovedsakelig lene meg på denne i min egen fremstilling.

4.2.1: Morgenbladet før krigen

Morgenbladet er i dag en uavhengig intellektuell og kosmopolitisk ukeavis. Samtidig har avisen en lang og kompleks historie som strekker seg helt tilbake til 1819 da den først ble lansert som Norges første dagsavis i form av en bladlapp.¹⁰¹ Dens historie er preget av en rekke ulike eiere, økonomiske problemer og både ideologiske og politiske reorienteringer. Oppsummert kan likevel avisen beskrives som helt sentral i norsk kulturhistorisk sammenheng; en avis som ifølge Erik Rudeng stadig fattet seg som et kontrapunkt - i god

---

⁹⁹ Stubberud, *Anti-Marx*. (Oslo: Dreyer Forlag, 1978). S. 40

¹⁰⁰ Morgenbladet, «*Frankrikes Nye filosofer*»

¹⁰¹ Rudeng, *Morgenbladet* (Oslo: Pax Forlag, 2021), s. 11.

avstand fra det politiske «mainstream» som ellers ble dekket av de ulike tiders dominerende medier.¹⁰²

Morgenbladet var på 1800-tallet en blå avis med sterk tilknytning til de borgerlige establishment. Innledningsvis hadde den lille avisen et voldsomt grep om markedet, som ga det store fortrinn i møte med nyetablerte utfordrere. Ifølge Rudeng skulle Morgenbladet likevel, til tross for sin økonomiske overlegenhet, etter hvert tape terreng for det yngre Dagbladet. Mye på grunn av at «dets konservatisme var gått avisen i blodet».¹⁰³ Med dette menes at Morgenbladets konservative perspektiv også begynte å gjelde avisens organisasjonelle struktur, som i retur gikk utover dens effektivitet og videre suksess. Dette gjaldt ikke for Dagbladet som hovedsakelig ble skapt av den tidligere Morgenblad-journalisten, og stifteren av Det Norske Samlaget i 1868, Hagbard Berner. Med sin modernitet drev han Dagbladet frem som et effektivt organ for venstresiden. Mot slutten av 1800-tallet skulle Morgenbladet tape sitt sterke grep om markedet. Ikke bare ble de presset av venstresidens voksende aviser som Dagbladet, men i tillegg begynte aviser rettet mot den mer generelle befolkningen å vokse kraftig. Aftenposten ble fra 1880-årene mer konservativt farget, og appellerte til stadig flere av Morgenbladets lesere. Denne trenden fortsatte utover 1900-tallet, men for en tid enda skulle Morgenbladet være det førende konservative organet i mange harde, politiske kamper.¹⁰⁴

Da den tyske invasjonen inntraff 9. april 1940 kom den like brått på for Morgenbladet som samfunnet ellers, og i likhet med resten av norsk presse måtte den innrette seg og improvisere i det som ble et fundamentalt undertrykkende okkupasjonsforhold. Morgenbladets tradisjon for selvbevisst, nasjonalpatriotiske perspektiv og lange artikler, ga avisen et fortrinn som ingen annen avis kunne konkurrere med under den tyske okkupasjonen. Gjennom kulturhistoriske, politikkhistoriske og litterære artikler kunne Morgenbladet publisere stoff av moralsk vekt til sine lesere som fremstod som mer enn ren propaganda og rådvillhet – i motsetning til for eksempel tidens nazifiserte Aftenposten.¹⁰⁵ Til tross for økende interesse for avisen under krigen, stod det dårlig til med økonomien. Fra 1939 til 1943 økte avisens opplag

---

¹⁰² Rudeng, *Morgenbladet* (Oslo: Pax Forlag, 2021), s. 12.

¹⁰³ Rudeng, *Morgenbladet* (Oslo: Pax Forlag, 2021), s. 285

¹⁰⁴ Rudeng, *Morgenbladet* (Oslo: Pax Forlag, 2021), s. 285

¹⁰⁵ De to følgende avsnittene er basert på:

Rudeng, *Morgenbladet* (Oslo: Pax Forlag, 2021), s. 474 - 493

fra 8730 til 12845, men grunnet papirrasjonering kunne Morgenbladet etter hvert ikke ta imot flere abonnenter og løssalget måtte innskrenkes. De årlige underskuddene for avisen lå på rundt 20 000 – 30 000 kroner, og de ble stadig ilagt mulktter for brudd på forskrifter. 15. april 1943 stanset likevel Morgenbladet all produksjon. Ikke på grunn av de store økonomiske utfordringene, men på grunn av et umulig krav fra myndighetene. *Dagbladet*, Morgenbladet og *Norges Handels- og Sjøfartstidende* skulle slås sammen til én avis. Kravet innebar at avisen skulle gå under navnet «Morgenbladet», og at en NS-redaktør skulle overta. Da det ble avholdt styremøte 12. april ble dette blankt avist, og trykkeriet ble båndlagt og utleid til andre. Under navnet «Morgenbladet, Det nye A/S» fortsatte avisen sitt eierskap av Morgenbladgården, og redaksjonslokalene fungerte som et daglig møtested resten av krigen.

Da Morgenbladet gjenoppstod etter frigjøringen var det på det såkalte «Fellesprogrammets» linje. Redaktør Gjerløw erklærte i lederartikkelen fra 14. mai 1945: «Nu stiller vi oss utenfor partiene ... Ikke for å agere upolitisk- tvert imot; - men for med all vår og i samarbeid med all ærlig vilje å gå inn for det kjempearbeide som må og skal gjøres»¹⁰⁶ Blant de tradisjonelle partiavisene i hovedstaden ble Morgenbladet den første til å demonstrativt forlate den dominerende partiavis-strukturen. Dette for å vise lojalitet til idéen om Fellesprogrammet som avisen selv hadde tiltro til som beste løsning for gjenoppbyggingen av landet. I Fellesprogrammets presseepoke fremstod Morgenbladet nå som kandidat til å bli det ledende, borgerlige organet. Men denne gangen var det ikke som talerør for styresmaktene, men heller i opposisjon til Arbeiderparti-regjeringen.

4.2.2: Morgenbladet i etterkrigstiden

Til tross for at forholdene etter krigen så meget lovende ut for Morgenbladet, viste det seg etter hvert at vekstmulighetene ikke var så store likevel. Aftenpostens- og Morgenpostens nazifisering medførte at avisene gikk inn i fredstid med et fungerende og effektivt maskinoppsett, distribusjonssystem og fullt mannskap. *Aftenposten* hadde gått fra 93 000 opplag i 1939 til 147 000 i 1945, mens *Morgenposten* hadde gått fra 40 000 til 64 000.¹⁰⁷ *Dagbladet* hadde også hatt rundt 40 000 før krigen, og var oppe o 65 000 i 1945. Til

---

¹⁰⁶ Rudeng, *Morgenbladet* (Oslo: Pax Forlag, 2021), s. 491

¹⁰⁷ Rudeng, *Morgenbladet* (Oslo: Pax Forlag, 2021), s. 493

Morgenbladets og andre mindre avisers skuffelse dro de rettslige oppgjørene med de nazifiserte avisene ut. Først i 1948 og 1949 ble henholdsvis *Morgenposten* og *Aftenposten* dømt. *Morgenposten* måtte betale 170 000 kr, mens *Aftenposten* trakk det lengste strået og måtte kun betale 100 000 kr.¹⁰⁸ Småtteri sammenlignet med dets gevinst fra krigens dager. Samtidig som de største avisene sementerte sitt grep rundt markedet skulle også to nyetablerte aviser utfordre Morgenbladet på den borgerlige posisjonen – nemlig *Verdens Gang* med den kapitalsterke Johan Andresen i ryggen, og den kristelige dagsavisen *Vårt Land*. For Morgenbladet ble etterkrigstiden derfor aldri noen stor blomstringstid med tanke på vekst. Samtidig forble avisen sentral i hovedstadens kulturliv, og potensialet for å skinne med holdninger og egenartige meninger var absolutt til stede.

Etterkrigstiden ble mer enn noe annet farget av den kalde krigens bakgrunnsstøy. Det sikkerhetspolitiske stod høyt på agendaen, og i 1949 gikk Norge inn som medstifter av NATO. Samme høst døde redaktør Gjerløw uventet. Han hadde i likhet med mange andre på denne tiden argumentert for et sterkt og nøytralt forsvarsfelleskap i Norden, heller enn å se mot Vesten. Etter hans død trådte Birger Kildal inn som politisk redaktør, og med det tok Morgenbladet en konsekvent pro-britisk og pro-NATO vending.

Gjennom 1950-årene og frem mot slutten av 60-tallet representerte Morgenbladet på mange måter en kulturborgerlighet på offensiven. Med Arbeiderpartiet ved makten fungerte Morgenbladet som et opposisjonsorgan - ofte i angrepsposisjon innenfor alt fra språk- og skolepolitikk til næringspolitikk, og ellers daglig politisk opinionsdannelse. Avisens mange dyktige og skarpe anmeldere forholdt seg hovedsakelig til etablerte kanaler, og hadde i utgangspunktet ingen behov for å forsøke å nå ut til folk flest. Anmelderne henvendte seg gjennomgående til en borgerlig livsverden, og en sensibilitet som hadde med denne å gjøre. Mot slutten av 1960-årene skulle dette dog bli et problem for avisen ettersom dens leserskare stadig ble mindre. Samfunnet bevegde seg inn i en tid hvor det offentlige ble farget av den fremadstormende venstreradikalismen. Den venstreradikale siden - som for alvor gjorde seg gjeldende etter studentopprøret med sin flora av nye organisasjoner, forlag og stadige fremstøt

---

¹⁰⁸ De tre følgende avsnittene er basert på:

Rudeng, *Morgenbladet* (Oslo: Pax Forlag, 2021), s. 498 - 595

i samfunnet - hadde etter hvert også det «moralske» overtaket i synet på en rekke internasjonale konflikter.

I etterkrigstiden hadde Arne Næss i det store og hele lagt rammeverket for den norske, filosofiske tankegangen med sin ny-positivisme. På 1950-, og 60-tallet skulle dog en vandrende forsker fra Voss utfordre denne tradisjonen ved å systematisk ta for seg positivisme-striden i Tyskland og Norge.¹⁰⁹ Magisteren Hans Skjervheim ble etter hvert et kjent navn for Morgenbladets kulturredaksjon, mye takket være hans sentrale bidrag til *Minervas Kvartalsskrift*. I Morgenbladets kretser var Skjervheims oppbrudd fra Næss sitt filosofiske hegemoni meget verdsatt. På sitt velartikulerte nynorsk skrev han en rekke klare artikler i Morgenbladet. Ved inngangen til studentopprørene, som først tok sted i USA og deretter Tyskland, fulgte kulturredaksjonen i Morgenbladet nøye med. Allerede 3. mai 1968 kunne Morgenbladet presentere Skjervheims enestående samtidsanalyse i form av avisartikkelen «Filosofien bak den tyske studentrevolusjon». Dette avisnummeret ble utsolgt en rekke steder, inkludert på Blindern.¹¹⁰ Skjervheim, som på ingen måte var noen revolusjonær eller revolusjonsromantiker, hadde kun tre måneder tidligere avskrevet nymarxismen som legitim politisk retning. «Nymarxismen vil omgående føre til en totalitær stat».¹¹¹ Med denne suksessfulle artikkelen forespeilet Skjervheim på mange måter det som skulle gjenta seg 10 år senere. Stubberuds intervjuer skulle også selge ut Morgenbladet på Blindern.

I 1970-årene var Morgenbladet nærmest på felgen.¹¹² Deres konservative profil hadde begrenset avisen, og antallet abonnenter sank i takt med den økende alderen til avisens faste lesere. Likevel fungerte den som et slags opposisjonsorgan til arbeiderpartiregjeringen, så vel som de sterke venstreradikale strømningene i samfunnet. De venstreradikale hadde i samtiden stor innflytelse på presse- og forlagslandskapet i Norge. Dette gjorde at flere unge, lovende journalister og skribenter - både fra høyre-, og venstresiden politisk sett - fant veien til Morgenbladet. Der fikk de som ikke følte tilhørighet hos de radikale – eller som ikke slapp til andre steder - en plattform for sine meninger. Eksempelvis dekket Morgenbladet blant annet

---

¹⁰⁹ Rudeng, *Morgenbladet* (Oslo: Pax Forlag, 2021), s. 581

¹¹⁰ Rudeng, *Morgenbladet* (Oslo: Pax Forlag, 2021), s. 581

¹¹¹ Rudeng, *Morgenbladet* (Oslo: Pax Forlag, 2021), s. 581

¹¹² Rudeng, *Morgenbladet* (Oslo: Pax Forlag, 2021), s. 601

de Sovjetiske dissidentene, som innledningsvis fikk lite innpass hos venstresiden grunnet de opplagte ideologiske truslene.¹¹³ Billedkunstneren Victor Sparre, som hadde nær kontakt med dissidenter som Alexander Solzjenitsyn og Vladimir Maksimov, ble en nøkkelperson for Morgenbladet i oppfølgingen av disse.¹¹⁴ Slik fortsatte avisen sin kamp mot den økonomiske avgrunnen frem til 1977 da et interessant tilbud ble lagt frem for Morgenbladets daværende redaktør, Christian Christensen (C. C.).

Oppsummert fra 3.3.1 og 3.3.2 kan man se at Morgenbladet endret sin posisjon og funksjon i det norske samfunnet. Avisen gikk fra å være et talerør for den borgerlige, politiske establishment på 1800-tallet, til å bli en motvekt i opposisjon til arbeiderpartiets dominans i etterkrigstiden. Morgenbladet tapte store markedsandeler som den tidligere hadde hatt, men mistet ikke sin relevans. Flere ganger la avisen til rette for synspunkter og debattinnlegg som stod i kontrast til de store avisenes formidling. Da kulturradikalismen fikk sin oppblomstring på 60- og 70-tallet ble presselandskapet preget av disse strømningene. Flere aviser, inkludert Dagbladet, hadde en sterk sympati mot venstresiden. Resultatet ble naturligvis en tendens til å, om ikke undertrykke, så i alle fall nedprioritere meninger som ikke hadde affinitet til samtidens hovedstrømninger. Slik var forholdene i Norge på 1970-tallet. Dette ledet enkelte journalister og skribenter som ikke fikk sine artikler på trykk i de store avisene, til å skrive for Morgenbladet - ofte til tross for avisens borgerlige profil. Dette var også tilfellet i 1977, da de nye filosofenes kritikk av marxismen ble introdusert til Norge fra Frankrike.

4.3: Stubberuds intervjuer med «de nye filosofene»

En oktober-dag i Rakkestad 1977 dukket Erik Egeland og Asbjørn Aarnes opp hos den da 30 år gamle Tore Stubberud. Aarnes var professor i europeisk litteratur ved UiO, og hadde lenge anmeldt lyrikk i Morgenbladet.¹¹⁵ Egeland, som hadde vært kultureddaktør i Morgenbladet i ti år, forlot avisen i 1970 til fordel for Aftenposten.¹¹⁶ Der jobbet han som kulturjournalist og kunstkritiker. Egeland hadde gjennom sine kontakter i Aftenposten fått nyss om noen interessante politiske skribenter i Frankrike, og ønsket å reise ned for å

---

¹¹³ Rudeng, *Morgenbladet* (Oslo: Pax Forlag, 2021), s. 598

¹¹⁴ Rudeng, *Morgenbladet* (Oslo: Pax Forlag, 2021), s. 600

¹¹⁵ NBL, «Asbjørn Aarnes», av John Ole Askedal, 28.03.23

¹¹⁶ NBL, «Erik Egeland», av Ole Rikard Høisæther, 28.03.23

intervjue dem. Før han gjorde dette ønsket han dog å søke råd fra frankrike-spesialisten Tore Stubberud. Det tok ikke lang tid før Egeland innså at det ville være mer hensiktsmessig å sende ned Stubberud selv.¹¹⁷ De tre ble derfor enige om at Egeland skulle foreslå å sende Stubberud på vegne av Aftenposten, og hvis de kom til å avslå tilbudet skulle Aarnes forsøke seg hos Morgenbladet – hvor Stubberud hadde levert en rekke bidrag siden 1973. *Aftenposten*, som hadde trådt varsomt rundt politikk og kontroversielle saker siden krigens dager, takket nei. Da Aarnes dro til C. C. i Morgenbladet, var pengekassen som vanlig skrappt. Til tross for dette virket tilbudet så forlokkende på redaktøren at han takket ja.

Stubberud begynte straks planleggingen, og dro deretter ned til sin venner og bekjente i Paris. Det gikk ikke lang tid før Stubberud fikk gjort intervju-avtaler med disse nye filosofene, og det ble raskt klart for han at dette var både politisk og filosofisk gull.¹¹⁸ Tore Stubberud ble værende i Paris i ukesvis, og var svært produktiv. Allerede 3. November 1977, bare tre uker etter besøket fra Aarnes og Egeland, kunne Stubberud innlede sin reportasjeserie i Morgenbladet gjennom et varselskudd i form av en kronikk: «De nye filosofer: Max er død – men marxistene lever».¹¹⁹ I denne kronikken gikk Stubberud nokså hardt ut. Han pekte på de forhold og mennesker i samfunnet som både er årsaken til, og mottaker av den nye marxismekritikken. Uten å romantisere tiden før mai 1968, påpekte han den negative utviklingen i tiden etter: «Gleden ved å skjønne hva man tidligere ikke forsto, og trangen til å si sannheter hvor de ikke passet, er blitt avløst av en uomtalt, men desto mer effektiv meningsterror: Frykten for ikke å ha lest nok Marx, redslene for å bli kalt høyre-avviker».¹²⁰ Videre i kronikken ble et utvalg av de nye filosofene presentert, og da gjerne med vekt på deres fortidige forhold til marxismen som de nå hadde snudd seg tvert om fra. Spesielt ble André Glucksmann trukket frem i kronikken som en sentral ny-filosof. Glucksmann hadde utforsket idéen om at det går en direkte linje fra den tyske filosofien til et totalitært tankesett. Ettersom Solzjenitsyns bøker om GULag ble oversatt til norsk tidligere på 1970-tallet, var undertrykkelsessystemet i øst nokså godt kjent i Norge. Glucksmanns filosofiske forklaringer i *Herretenkerne* (1977, på norsk i 1978) skulle derfor senere bli mottatt med stor interesse og nysgjerrighet av et norsk publikum.

---

¹¹⁷ Rudeng, *Morgenbladet* (Oslo: Pax Forlag, 2021), s. 601

¹¹⁸ Rudeng, *Morgenbladet* (Oslo: Pax Forlag, 2021), s. 601

¹¹⁹ Morgenbladet, «Marx er død – men marxistene lever»

¹²⁰ Morgenbladet, «Marx er død – men marxistene lever»

1. desember 1977 kom selve lanseringen av intervjuerier. fire artikler som skulle trykkes på løpende bånd. På forsiden av første artikkel stod det: «Morgenbladet møter ‘de nye filosofer’: Gulag – marxismens logiske konsekvens».¹²¹ Først ut i intervjuerier var ny-filosof Jean-Marie Benoist som hadde gitt ut boken *Marx er død* i 1970. Hele side fire og fem gikk med til det omfattende intervjuet som tok for seg Benoists tanker om «de nye filosofene», marxismen og fremtiden. Naturlig nok bærer dette første intervjuet preg av at det skulle introdusere norske lesere for de nye filosofene, og Stubberud gikk derfor nokså bredt ut. På spørsmål fra Stubberud om det blir riktig å kalle «de nye filosofene» for en ny skole, svarte Benoist at individene som utgjør denne gruppen er meget forskjellige. Den intellektuelle utviklingen, deres utdannelse, politisk tilhørighet og til og med alder var svært varierende. Det de likevel hadde til felles, ifølge Benoist, var deres videreføring og utvidelse av en marxismekritikk som startet i Frankrike allerede etter krigen. I etterkrigstiden var denne kritikken riktig nok lavmælt. Det hele begynte med at Merleau-Ponty og Albert Camus ble uvenner med Sartre over synet på Stalins konsentrasjonsleirer. Senere overtok tidsskriftet «Sosialisme eller barbari» denne «bevegelsen», hvorav Claude Lefort og Cornelius Castoriadis var sentrale personer. Ifølge Benoist var det likevel ikke før den sterke opposisjonelle bølgen i Sovjet tok til at denne bevegelsen fikk en slik bredde som de nye filosofene nå hadde fått. «Marxismekritikken har fått et oppsving etter Solzjenitsyn [...] etter vi har fått vite hva som skjer i Sovjet angående menneskerettighetene».

Videre utfordret Stubberud Benoist på det enkelte kritikere av de nye filosofene har anklaget dem for; nemlig at de representerer en form for «pop-filosofi». Til dette responderte Benoist at det i seg selv er et uviktig poeng. Han forklarer videre at måten Levy har utnyttet mediene på absolutt er talentfull, «kanskje også genial».¹²² Samtidig understreker han at det ikke er ved årsaker at man kan forklare fenomener. «Hvis det ikke hadde vært mennesker som nettopp ville høre noe annet enn gammel Stalin-musikk, ville det ikke vært bokkjøpere, da kunne Levy gå til torvet og blåse i trompeten, ingen ville kjøpe likevel». Stubberud spør videre om hvordan det har seg at personer som Claude Lefort – en forgjenger til de nye filosofene, ifølge Benoist – ikke er i nærheten av de samme opplagstallene med sin nye bok om Solzjenitsyn. Til dette svarer Benoist at Lefort nå kanskje vil få en sjanse til å nå bredere ut, takket være de

---

¹²¹ Morgenbladet, «Gulag – Marxismens logiske konsekvens»

¹²² Morgenbladet, «Gulag – Marxismens logiske konsekvens»

nye filosofene. Han understreker så at det er fundamentale forskjeller mellom tradisjonelle, universitetslærde som Lefort og eksempelvis Bernard-Henri Lévy. «Han (Lefort) er typisk for universitets-kretser: Tilbakeholden, bluferdig og arrogant. Å vise seg frem på TV, gi et intervju, fremtre i en situasjon som ikke er respektabel [...] det skaper redsel hos universitetsfolk i Frankrike». Benoist forklarer så at de tradisjonelle lærde står i en litt presteaktig posisjon, mens de nye filosofene mener det er en plikt å ta kontakt med nyhetsformidlerne. Filosofien skal ikke gjemmes bort i et lite hjørne, men også vekke til bevissthet de mennesker som ikke er intellektuelle. Her retter også Benoist en viss kritikk i retning av sine forgjengere: «Hva jeg kunne anklage Lefort og Castoriadis for, det er at i alle år har de sagt til hverandre 'Du vet, marxismen fører til konsentrasjonsleirer'. Samtidig har de latt marxistene herske vilt på universitetene».

Mot slutten av intervjuet nevner Stubberud Jean-Paul Sartre, og hvordan han har gitt uttrykk for å ikke synes å sette pris på disse nye filosofene. Da Stubberud videre spør Benoist om hvordan han tror Sartre vil stille seg til denne nye bevegelsen, svarte han: «Sartres tanker har alltid vært et forsøk på å røke ut hva han trodde var historiens mening og retning. Det har gjort det mulig for han å være henholdsvis eksistensialist, marxist, derefter maoist [...] I en alder av 73 år oppdager han nå menneskerettighetene og de opposisjonelle. Det er virkelig litt for sent».¹²³ Benoist fortsatte så ved å omtale Sartre som en av de siste intellektuelle prester – en predikant. «Det jeg mest anklager han for er at han alltid har villet forkynne et eller annet. Han vil være et eksempel til etterfølgelse, en predikant. For enhver pris, derfor har han ganske overfladisk beveget seg via mange ulike syn».

I tillegg til intervjuet med Benoist, inneholdt også denne første artikkelen et intervju med en bokhandler i Paris ved navn Phillip Thorel. Thorel var sjef for filosofiavdelingen i *Presses Universitaires de France*, og forklarte i intervjuet at de nye filosofene selger i opplag bare sammenlignbart med eksistensialismens storhetstid - da Albert Camus og Jean-Paul Sartre var på alles lepper.¹²⁴ Hva som er årsaken til dette ville ikke bokhandleren svare på, men uttalte likevel at «de nye» skriver i et språk som gjør at folk igjen lytter til de intellektuelle. «De har greid å skille seg ut fra de vanlige universitetssjargongene: De danner en front mot

---

¹²³ Morgenbladet, «Gulag – Marxismens logiske konsekvens»

¹²⁴ Morgenbladet, «Gulag – Marxismens logiske konsekvens»

marxismen, og de unngår med vilje de kompliserte uttrykksmåter som særtegnar fransk filosofi.»¹²⁵ På spørsmål om hvorfor Thorel tror de nye filosofene dukket opp når de gjorde, svarte han at han ikke har noe sikkert svar. Likevel peker han på de sovjetiske dissidentene som har vekket de nye filosofene så sterkt at de begynte å bekymre seg for en mulig samling av venstresiden ved valget i mars 1978. «De nye filosofer representerer en slags radikalisme: De er ikke gaullister, de er ikke kommunister – man vet nesten ikke hva de er. Men de legger i hvert fall kortene på bordet, og nekter å adlyde de politiske partier».¹²⁶

Artikkel nummer to ble publisert 6. desember 1977, og var et noe kortere intervju med filosofen Jean-Paul Dollé. I artikkelen fremheves det at Dollé var maoist under maiopprøret 1968, men at han nå har inntatt en mer tilbaketrukket, om ikke fullstendig pessimistisk innstilling til filosofi og politikk. Artikkelen overskrift er et sitat av Dollé som underbygger dette: «Filosofien er død. Politikken er død. Ideologiene lever».¹²⁷ For Dollé hadde det filosofiske system nådd et høydepunkt hos Hegel, for så å bli oppløst under Nietzsche. Ikke bare var Gud død, men de avsløringer som ble gjort – også senere av personer som Freud og Lacan – underminerte ifølge Dollé selve «viden». «Uten viden, ingen tanke om helhet. Og uten helhet, ingen politikk». Dette perspektivet blir Dollé utfordret på av Stubberud som understreker at det i så fall er likegyldig hvilket parti man melder seg inn i eller ikke, og at et slikt syn følgelig er temmelig uforpliktende. Til dette svarer Dollé at politikken død ikke betyr slutten på kampen om makt, og vilje til makt; «maktkampen har aldri vært så sterk som nu».¹²⁸ Han ga videre et eksempel fra de franske universitetene, hvor det ifølge han selv befant seg en sammensveiset flokk av guruer som forsøkte å «avmystifisere» det ene og det andre, men som i virkeligheten bare produserte bortforklaringer. Derfor er Dollés konklusjon den at selv om politikken er død, så eksisterer ideologene – og dem burde man ta et oppgjør med.

Tredje artikkel i serien ble publisert bare to dager senere, 8 desember 1977. «Marxismen har overtatt gudenes rolle» lød overskriften, og tok for seg et intervju med Marcel Gauchet.¹²⁹ Ulikt mange av de andre individene som ble omtalt som ny-filosof, var ikke Gauchet selv

---

¹²⁵ Morgenbladet, «Folk lytter igjen til intellektuelle»

¹²⁶ Morgenbladet, «Folk lytter igjen til intellektuelle»

¹²⁷ Morgenbladet, «Filosofien er død. Politikken er død. Ideologiene lever»

¹²⁸ Morgenbladet, «Filosofien er død. Politikken er død. Ideologiene lever»

¹²⁹ Morgenbladet, «Marxismen har overtatt gudenes rolle»

særlig begeistret over denne kategoriseringen: På spørsmål fra Stubberud om han følte en assosiasjon til de nye filosofene, svarer han både ja og nei. Han meddeler at det er store likhetstrekk mellom de nye filosofer og hans egen utvikling og skrifter. Han er enig i mye av det innholdet som de nye filosofene fremmer. Samtidig understreker han at han på ingen måte har omgang med disse menneskene. Han reiser ikke på forlagsturné, og stiller ikke opp i fjernsynet. For Gauchet var mange av de nye filosofene slett ikke nye, men heller en privilegert elite som på nytt utnytter historiens setting for å skaffe seg makt i samfunnet; «Ser vi på de nye filosofer blir bildet klart: De er universitetsfolk med politiske ambisjoner. Jeg ønsker å forbli intellektuell, jeg vil aldri låne meg til dem som utøver makt. Av samme grunn er jeg heller ikke marxist».¹³⁰ Uten å nevne spesifikke skribenter, kritiserte han også flere av de nye filosofene for å være uetterrettelige, og «å stjele som ravnere». Han viser til at personer som Claude Lefort, Cornelius Castoriadis, og han selv i en årrekke har hevdet de samme tankene og idéene som nå blir omtalt som «nye».

Likevel var Gauchet klar på at oppgjøret som pågikk i samtidens Frankrike var av stor viktighet. Han påpeker at Solzjenitsyn har vært en vekkelser i Frankrike. Til tross for at den konformistiske venstre-intelligentsiaen innledningsvis forsøkte å isolere han, har hans beretninger svekket marxistenes grep om opinionen - særlig ved universitetene. «Parade-filosofien og meningsterrorer er fremdeles en faktor å regne med, men mange har gjennomskuet hykleriet»¹³¹ Spesielt viktig hadde det vært å ta et oppgjør med Jean-Paul Sartre, som hadde vært selve symbolet på en venstre-intellektuell. «Sartre er nu grundig demaskert, man tar ham ikke lenger høytidelig [...] stadig flere har mistet sansen for hans høyst personlige kompromisser mellom maiosme, stalinisme, eksistensialisme osv.» Gauchet gir så uttrykk for at han selv ikke har noen ønsker om å bidra politisk til å stake ut en vei for Frankrike. Han ønsket heller å bidra med å avsløre de sosiale løgner som eventuelt skulle melde seg – slik han mener marxismen har vært. Han underbygget dette ved å vise til hvordan mennesket historisk sett alltid har oppfattet seg selv som «skyldnere». De skyldte Gud eller gudene meningen med det samfunn de var en del av. Idéen var at kun takket være noe hinsides menneskesamfunnet, kunne menneskesamfunnet eksistere. Etter at menneskene erklærte Gud død forsvant likevel ikke denne idéen, men levde videre som et tomrom; klart

---

¹³⁰ Morgenbladet, «Marxismen har overtatt gudenes rolle»

¹³¹ Morgenbladet, «Marxismen har overtatt gudenes rolle»

for å okkuperes av totalitære ideologier. Ifølge Gauchet hadde marxismen i denne sammenheng overtatt gudenes rolle.

På spørsmål fra Stubberud om han er redd for at de nye filosofene kan forårsake en høyre-vind i Frankrike, slik enkelte hevdet, svarte han: «... personlig synes jeg den slags innvendinger er ynkelige [...] å bruke det som argument mot deres bøker er en velkjent variant av det marxistiske hykleri. I neste instans mener man vel da at disse bøkene egentlig burde forbys».¹³² Han fortsetter så å runde av intervjuet med å forklare at de liberale kreftene i Frankrike lenge har hatt en utmerket talsmann i den respekterte Raymond Aron. Som et bevis på at de nye ikke vil forårsake en høyre-vind fortalte han så om en venn av seg som var bokhandler. Denne vennen hadde fått inn et eksemplar «ny-filosofi» som viste seg å være dedisert til Aron. Men den hadde altså Raymond Aron solgt videre for fem francs.

I samme artikkel som intervjuet av Gauchet var det satt av plass til en egen spalte som tok for seg Paris-forlaget *Grasset*. Her var overskriften «Selger like godt som krim-romaner: Nye filosofer på åtte språk».¹³³ *Grasset* var på ingen måte en av de største forlagene i Frankrike, men kom for alvor i søkelyset takket være den enorme populariteten rundt bøkene utgitt av de nye filosofene. Dette var ikke så unaturlig da Bernard-Henri Levy var forlagsredaktør. Hos *Grasset* ble bøker av Benoist, Dollé, Glucksmann, Jambet, Lardreu og Bernard-Henri Levy publisert. Ifølge sjefen for utenlandsavdelingen i forlaget, Marie-Hélène d'Ovidio - som Stubberud også intervjuet – hadde forlaget allerede i desember 1977 passert 100 000 solgte eksemplarer av «ny-filosofiske» bøker; uten tegn til at salgene avtok. På spørsmål om forlaget hadde «skapt» de nye filosofene, svarte d'Ovidio avvisende. Med tradisjonell hjelp fra forlaget hadde de nye filosofene blitt en forlegger-suksess. Ifølge henne viste datidens siste nummer av det litterære tidsskriftet «Lire» at Bernard-Henri Levys bok «Barbariet med menneskelig ansikt» lå på sjetteplass når det gjaldt salg i Frankrike. «Husk da på at da regner man med alle slags populære bøker». At relativt kompliserte bøker som dette kunne konkurrere i markedet på linje med all annen litteratur, underbygger det faktum at det gikk mot nye tider i Frankrike; og da åpenbart ikke bare innad i de intellektuelle miljøene.

---

¹³² Morgenbladet, «Marxismen har overtatt gudenes rolle»

¹³³ Morgenbladet, «Selger like godt som Krim-romaner»

Fjerde og siste artikkel i intervjuerien stod på trykk 16. desember 1977. Dette var et intervju med den mer etablerte og liberale filosofen Raymond Aron.¹³⁴ I motsetning til de nye filosofene hadde Aron luftet mye av den kritikken de kom med tiår tidligere. Allerede i 1955 publiserte han *L'Opium des intellectuels*. Tittelen spiller på Karl Marx sin bemerkelse om at religion er opium for folket, og boken er en kritikk av marxismens innflytelse på de intellektuelle. Arons liberale anskuelser gjorde at Frankrikes venstreside lettere kunne avfeie hans velformulerte kritikk. Dette var ikke tilfellet med de nye filosofene. Flere av de nye hadde vært elever under Aron i Paris, men som det kommer frem i intervjuet betydde ikke dette at Aron uten videre var helt på linje med dem.

Stubberud startet sitt intervju med å påpeke at han ikke hadde observert noen kommentarer fra Aron angående de nye filosofene. På spørsmål om hva som er grunnen til dette, kommer det tydelig frem at Aron ikke er komfortable med å gi uttrykk for hva han mener om dem.

*Uten at det virkelig er grunn til det, er det svært ubehagelig for en gammel mann å kritisere de unge. [...] Jeg er en slags bestefar for disse unge filosofene. Det er 25, ja snart tredve år siden jeg skrev det samme som de nu mener å ha oppdaget.*¹³⁵

Stubberud gir videre uttrykk for at han ikke forstår Arons tilbakeholdenhet i å kommentere deres bøker. Men Aron forklarer så at Glucksmann, Levy, Benoist og Dollé alle er unge, dyktige folk. Hans personlige forhold til dem gjør at han ikke ønsker å utdype sine synspunkter på deres «nye filosofi».

Stubberud beveget seg så inn på Arons bakgrunn. Han påpekte at Aron i samtiden var anerkjent som liberalismens fremste teoretiker i Europa. Samtidig hadde han hatt en intellektuell start ikke ulik den som mange av de nye filosofene hadde hatt. «Begynte ikke De også som sosialist?» spurte Stubberud. Noe overrasket svarte Aron anerkjennende til dette. Han hadde tidlig i tyveårene meldt seg inn i det franske sosialistparti. Ifølge han selv forlot han det likevel raskt etter å ha observert unge borgersønner tale entusiastisk om det revolusjonære. «Jeg fant det latterlig, det var en komedie. Det syntes på dem alle at de spilte – de var så absolutt ikke revolusjonære». Stubberud spurte så videre hva han gjorde i tiden etter utmeldelsen. Til dette svarte Aron at han opptok seg med å studere sine egne politiske

---

¹³⁴ Morgenbladet, «Skolen må forstås som en parisermote»

¹³⁵ Morgenbladet, «Skolen må forstås som en parisermote»

oppfatninger. Han studerte ikke bare filosofiske systemer, men også økonomi og samfunnsplanlegging. Samtidig anstrengte han seg for å få inntrykk fra verden utenfor Paris. Han studerte i Berlin både før og etter Hitler kom til makten, i England og USA. Her tillot Aron seg også i å påpeke hovedforskjellen mellom han selv og de nye filosofene. «De har ikke bak seg et skikkelig studium av hvordan samfunnet er bygd opp. Min egen utvikling er altså annerledes enn deres – jeg ønsket et syn bygget på studier og faktisk kunnskap, ikke bare filosofiske systemer». ¹³⁶

Videre viste Aron likevel sympati med de nye. «Men på en måte bør man kanskje unnskyldte dem: Det hegemoniet marxismen har ved universitetene i dag, hindrer jo de unge i å få kunnskaper. Marxismen er blitt som en besettelse». På spørsmål fra Stubberud om dette begrepet «besettelse», henviste Aron til «L'Opium des intellectuels» som han skrev 22 år før intervjuet. Han påpekte videre det fenomen at mange marxister var klar over at den tanketradisjonen de stod i begynte å bli temmelig blodflekket. Likevel hevdet han, forsøkte de å avvise dette som avsporinger, og at de selv i hvert fall ikke skulle bidra til Gulag-marxisme. Til dette understrekte han at det ikke bare kan være snakk om å lese de «rette» teoretikerne, men at man må studere de faktiske forhold; hvorfor regimer som Sovjet utviklet seg til terrorapparat. «Store deler av den marxistiske terminologi tilslører virkeligheten – istedenfor å stille problemene [...] de skal virke samlende og forblindende for de intellektuelle skarer som trenes i å repetere ord ingen leger vet hva betyr».

Stubberud påpekte at mye av det Aron sa så langt i intervjuet kan finnes igjen i de nye filosofene i samtiden. Til dette responderte Aron at det simpelthen var en annen tid da han uttalte det samme. Hans bok ble mottatt med skandale, de nye filosofene ble bestselgere. «Skolen må forstås som en pariser-mote. Og moten i Paris har en evne til å bre seg utover hele verden; for meg er det forbausende å se hvilken suksess de har fått». ¹³⁷ Han forklarte videre så at tidspunktet for de nye var av viktighet. De radikale som deltok i -68 antydte øynene nå mulighetene for en samling av venstresiden som kunne gjøre alvor av kommunismen de selv hadde leflet med. Videre har Solzjenitsyn vært sentral. «Del har han vært en ny Dante, som har vist oss marxismens helvete. Dels er mange sjokkerte over de bortforklaringer marxistene

---

¹³⁶ Morgenbladet, «Skolen må forstås som en pariser-mote»

¹³⁷ Morgenbladet, «Skolen må forstås som en pariser-mote»

bringer frem når de blir konfrontert med Solzjenitsyns påstander». Avslutningsvis i intervjuet spurte Stubberud om marxismen nå befant seg i en alvorlig krise. Noe Aron svarte anerkjennende til. Ifølge Aron kan ikke marxismen eksistere uten en mytologi, og dette mente han var en av årsakene til marxismens krise. «Det finnes ikke lenger noe Mekka for marxistene. Pilgrimsreisenes tid er forbi».¹³⁸ Det var ikke flere hemmelighetsfulle regimer hvor marxismen kunne søke alibi.

4.4: Kulturlivets mottakelse av Stubberuds intervjuer med «de nye filosofer»

Det er ingen tvil om at Stubberuds intervjuer vekket oppsikt. Morgenbladet, med sin borgerlige profil, solgte sjeldent bra ved universitetene. Nå gikk det som varmt brød på Blindern. For flere virket Stubberuds intervjuer terapeutisk på dem som hadde følt seg kvelt av systemet som i lengre tid hadde hatt et teoretisk-, så vel som moralsk overtak. I intervju med Erik Rudeng forteller tidligere student ved institutt for filosofi i Oslo - og nå professor i filosofi - Magdalene Thomassen om en følelse av lettelse: «Det var som om et klaustrofobisk post-1968 tankesystem plutselig ble brukket helt opp».¹³⁹ I politikken var det heller ikke bare på høyresiden at intervjuerierien vekket entusiasme. Formann i Det norske Arbeiderpartiet, Reiulf Steen sendte et personlig brev til redaktør Christian Christensen for å uttrykke sin begeistring.

Redaktør Chr. Christensen,

Morgenbladet.

Jeg håper De ikke vegrer Dem for å motta min oppriktige anerkjennelse for at Morgenbladet tar det løft å formidle til norske lesere den meget interessante tenkning som finner sted blant «de nye» filosofer i Frankrike. Det er min tro at denne tenkningen vil sette varige spor- både på venstre- og høyresiden i Europa ...¹⁴⁰

---

¹³⁸ Morgenbladet, «Skolen må forstås som en parisermote»

¹³⁹ Rudeng, *Morgenbladet* (Oslo: Pax Forlag, 2021), s. 602

¹⁴⁰ Brevet ble senere, med godkjenning fra Reiulf Steen, gjengitt i innledningen av særskriftet han forespurte: Stubberud, *Anti-Marx*. (Oslo: Dreyer Forlag, 1978). S. 5

Steen foreslo videre om ikke artikkelserien kunne utgis som et særskrift av et slag. Og til svar fikk han at et bokprosjekt mellom forfatter og Dreyer forlag allerede var avtalt, og at den ville bli utgitt en gang på nyåret.

Boken *Anti-Marx* (1978), og dens mottakelse blir tema for kapittel 5. I det følgende skal det kort redegjøres for debatten rundt intervjuerien Stubberud publiserte i *Morgenbladet*, eller snarere mangelen på debatt. For til tross for interesserte politikere og lettete studenter, viser avisarkivene at det ikke kom mange skriftlige reaksjoner av hverken det støttende eller dømmende slaget. Spesielt påfallende er det at heller ikke *Dagbladet*, som i samtiden var hovedåren for kulturelt innhold, kommenterte intervjuene. Dette til tross for at avisen hadde trykket en artikkel i oktober 1977, hvor Hans Skjervheim ble intervjuet om det han mente var svært viktige strømninger i Frankrike.¹⁴¹ De mest sentrale ny-filosofene ble også kort introdusert i dette nummeret. Disse observasjonene reiser følgende spørsmål: Hvorfor ble ikke intervjuerien med de nye filosofene kommentert i *Dagbladet*? Det å skulle produsere et fullgodt svar på dette blir for stort for en oppgave som denne. Likevel er det både hensiktsmessig og interessant å synse litt rundt spørsmålet.

Det er to hypoteser som melder seg:

1. *Dagbladets* kulturavdeling fungerte som venstresidens talerør på denne tiden.
2. De kulturansvarlige i *Dagbladet* så med likegyldighet eller avsmak på den relativt ukjente journalisten Tore Stubberud.

Den første hypotesen tar utgangspunkt i at det eksisterte et motiv for ikke å gi den nye marxisme-kritikken en plattform, og dermed unødvendig oppmerksomhet. Kanskje var det et lite håp på venstresiden om at disse strømningene ville dø ut av seg selv. Dette er selvfølgelig umulig å bevise, men det er likevel punkter som støtter det. For det første var dette en kjent marxistisk metode i møte med kritikk – slik Skjervheim skrev om de norske marxistene i den samme *Dagbladet*-artikkelen som nevnt ovenfor: «Utgangspunktet har vore at Marx har rett, og det har vore ein diskusjon som bare har kunne foregå i sekteriske grupper eller der marxistane har hatt hegemoni. Dei har nekta å diskutere på andre sine premissar. Strategien

---

¹⁴¹ *Dagbladet*, «-Marx er død!»

har vore sjøl-immuniserandre og unndratt seg empirisk falsifikasjon».¹⁴² I dette tilfellet er diskusjon absolutt på andre premisser enn marxistenes egne. Det er med andre ord lite å hente for marxismens tilhengere i en debatt som denne.

Om dette skal gi mening må vi nødvendigvis også se på dem som hadde ansvaret for kultursidene i Dagbladet. I desember 1977 – altså når Stubberuds intervjuer ble publisert – var Dagbladet i en overgangsfase på kultursiden. Simen Skjønberg hadde sittet som kultureddaktør i nesten 20 år, og i hele hans tid hadde avisen vært det ledende kulturorganet på venstresiden i Norge.¹⁴³ Skjønberg var en grubler, preget av sin tid i tysk fangenskap under krigen. Samtidig var han en radikaler, og dypt inspirert av Jean-Paul Sartre slik han skriver om i sin intellektuelle selvbiografi.¹⁴⁴ Skjønberg hadde også tatt imot de ny-radikale i tiden etter 1968 med åpne armer, og var en av dem som hjalp frem den nye litterære generasjonen i «Profil-gruppen».¹⁴⁵ Dette var forfattere som for eksempel Jan Erik Vold, Dag Solstad og Tor Obrestad – alle plassert langt til venstre i norsk politisk sammenheng. At Dagbladets redaksjonelle linje var venstrevendt kom også tydelig til syne i månedene som fulgte. Rundt denne tiden varslet Skjønberg sjefsredaktør i Dagbladet - Arve Solstad - om at han ønsket å fratre sin stilling. Neste kultureddaktør ble opp til Solstad å velge. Valget falt på Hans Fredrik Dahl. Historiker, SV-er og tidligere marxist med velstående borgerlig bakgrunn. Et valg som avisens styre ikke hadde noen innvendinger mot.¹⁴⁶ Ansettelsen fant sted 9. mars 1978 i kulturradikalismens sanne kulisser – Over en flaske vin på en fest hos felles venner i Josefines gate på Oslos vestkant.¹⁴⁷

Når det gjelder 1. hypotese er det tydelig at Dagbladet var sympatisk innstilt mot venstresiden. Dette trenger selvfølgelig ikke å bety at det ble lagt lokk over debatten. Men om vi ser dette i lys av hypotese nummer to; «*De kulturansvarlige i Dagbladet så med likegyldighet på Tore Stubberud*»; er det likevel et sterkt grunnlag for å forestille seg dette. 15. desember 1977 publiserte Aftenposten et intervju på sine kultursider. Erik Egeland intervjuet sin venn Tore Stubberud. Her svarte Stubberud på en rekke spørsmål, men spesielt

---

¹⁴² Dagbladet, «-Marx er død!»

¹⁴³ NBL, «Simen Skjønberg», av Finn Jor, 22.03.2023
https://nbl.sn.no/Simen_Skj%C3%B8nsberg

¹⁴⁴ Skjønberg, *Hvem ble vi?* (Oslo: Gyldendal Norsk Forlag, 1995). S. 34 - 60

¹⁴⁵ Bastiansen mfl., *Det elegante uromoment*, (Oslo: Pax forlag, 2009). S. 165

¹⁴⁶ Bastiansen mfl., *Det elegante uromoment*, (Oslo: Pax forlag, 2009). S. 164

¹⁴⁷ Bastiansen mfl., *Det elegante uromoment*, (Oslo: Pax forlag, 2009). S. 163

ett moment skiller seg ut i sammenheng med denne undersøkelsen. Egeland spør om ikke Stubberud etter sin «peprede» kritikk av venstrefløyen i Morgenbladet, og nå i Aftenposten, risikerer å bli stemplet som et verktøy for borgerskapet.¹⁴⁸ Til dette svarte Stubberud:

Desto verre for borgerskapet hvis de annekterer meg: Jeg har flere ganger – forgjeves – søkt å få inn artikler i Dagbladet, senest et intervju med forfatteren og fabrikkarbeideren Rolf Opås som debuterte i høst [...] han formulerer en rammende kritikk av de intellektuelle radikalere som egentlig intet forstår. Dette intervjuet refuserte Dagbladet, og synspunktene kom i Sarpsborg Arbeiderblad og i Morgenbladet.¹⁴⁹

Svaret fra Stubberud understreker i det minste to ting. For det første betyr dette at Dagbladet hadde fått tilsendt materiale som omhandlet disse nye kritiske strømningene. I forlengelsen av dette må Dagbladet nødvendigvis derfor også ha tatt et bevisst valg om å ikke inkludere det i sine kultursider.

Her kunne man kanskje innvende at det kan ha vært tilfeldigheter som førte til at denne type innhold ikke ble tatt inn av Dagbladet. Denne påstanden kommer likevel til kort. Syv måneder senere uttalte Stubberud noe lignende på NRK. 19. juli 1978 ble Stubberud intervjuet av Per Øyvind Heradstveit på TV i beste sendetid. I det 30 minutter lange intervjuet får Stubberud spørsmålet om det er en «motesak» å være anti-Marx, og å erklære Marx død. Til dette svarte Stubberud at «Det som er det fremste organet for alt som smaker av mote i Norge, det er Dagbladet. Det er på en måte der motesidene forteller om hva man skal mene i morgen».¹⁵⁰ Han forklarte videre at om man skal følge Dagbladets eksempel er det ingen mote å være anti-marxist. «Beviset for det er behandlingen av *Anti-Marx*, og de vanskelighetene det har vært å få inn stoff i Dagbladet av den slags karakter.» Dette var altså et vedvarende fenomen på tvers av to kulturredaktører. I lys av dette er det på ingen måte utenkelig at kulturavdelingen i Dagbladet iakttok denne arbeidersønnen - som publiserte kritikk av venstresiden i borgerskapets avis - med avsmak.

---

¹⁴⁸ Aftenposten, «Ett akademiker-øye på revolusjonen og ett på statens lønnsregulativ»

¹⁴⁹ Aftenposten, «Ett akademiker-øye på revolusjonen og ett på statens lønnsregulativ»

¹⁵⁰ NRK, *Møte med Tore Stubberud*

<https://tv.nrk.no/serie/moete-med/1978/FOLA02008278/avspiller>

Om man legger til grunn at begge disse hypotesene er sannsynlige, så kan man dedusere at samtidens kulturelite i Norge - altså Dagbladet - trolig forsøkte å fortie den kritikken som kom til uttrykk i Stubberuds intervjuer. En slik tilnærming ville nok også ha vært svært effektiv om den norske formidleren av anti-marxismen ikke hadde vist seg å være så seiglivet.

Kapittel 5: Anti-Marx (1978)

«One word of truth shall outweigh the whole world».¹⁵¹

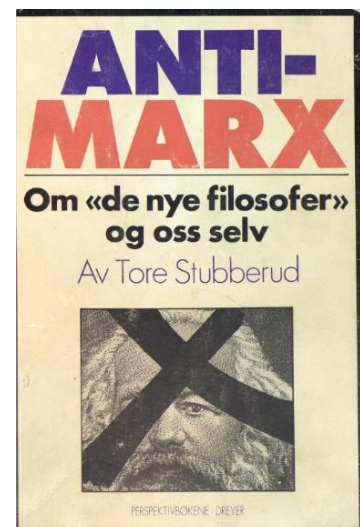
- Aleksandr Solzjenitsyn

5.1: Innledning

Allerede etter det første intervjuet med «de nye filosofene» i Morgenbladet ble det avtalt en bokutgivelse mellom Tore Stubberud og Dreyer Forlag. Anton Fredrik Andresen, som hadde redigert Perspektivbøkene for Dreyer Forlag siden 1964, var nå redaktør for forlaget og drev Perspektiv-serien som eget foretak.¹⁵² Det var i denne serien at Stubberuds *Anti-Marx* ble gitt ut i 1978. I motsetning til intervjuene i Morgenbladet vekket denne boken mer debatt og skriverier. I dette kapittelet vil reaksjonene og mottakelsen av *Anti-Marx* behandles. Kapittelet er todelt. Første del er en kort redegjørelse av *Anti-Marx*s innhold og formål. Andre del tar for seg bokens resepsjon i norsk kulturliv, og gjør dette til gjenstand for analyse. Analysen tar hovedsakelig utgangspunkt i et utvalg aviser og tidsskrifter på venstresiden. Valget av disse vil bli begrunnet i 5.3.

5.2: Bokens oppbygning og hensikt

Anti-Marx er en forholdsvis kort bok med sine 155 sider.¹⁵³ Det meste i boken består av Stubberuds tidligere avisartikler i *Morgenbladet*, inkludert de fire intervjuene som ble redegjort for i forrige kapittel. I tillegg til dette er et intervju med Claude Lefort fra 1975 tatt med, og tre andre avisartikler fra *Sarpsborg Arbeiderblad*, *Frisprog* og *Aftenposten*. Ellers består boken av et forord fra forfatteren, samt en introduksjon av de «nye filosofene»; deres skrifter (per 1978); og de nye filosofenes forgjengere. I tillegg er Reiulf Steens brev til Morgenbladets

Forsiden av *Anti-Marx* (1978)

¹⁵¹ Solzjenitsyn, *Nobel Lecture*, (The Nobel Prize in Literature: 1970).

¹⁵² Andresen, *Et annet sted*, (Oslo: Forlaget Press, 2022), S. 236 & 251

¹⁵³ Stubberud, *Anti-Marx*, (Oslo: Dreyer Forlag, 1978)

redaktør trykket innledningsvis - som beskrevet i kapittel 4.

På mange måter var denne boken en sammenfatning av det de nye filosofene i Frankrike mente - Samtidig som Stubberud selv formidlet og anvendte den anti-marxistiske kritikken i en norsk sammenheng. Boken har en polemisk natur, men dette ble også gjort med hensikt. *Anti-Marx*' formål var ikke å bli anerkjent av dem som kritikken gjaldt, men å åpne samfunnsdebatten for andre stemmer enn de som dominerte i samtiden. Intervjuene fra forrige kapittel, og introduksjonen av Glucksmann og Lévy fra kapittel to, dekker hovedtrekkene ved innholdet i de nye filosofenes tenkning. Det vil derfor ikke være hensiktsmessig med en fullstendig gjennomgang av bokens innhold i denne oppgaven. *Anti-Marx* har generelt tålt tidens tann godt, og kan fint leses med utbytte i vår egen samtid av alle med interesse for dette temaet. Det som likevel er hensiktsmessig, er å løfte frem noen sentrale poeng - og da spesielt forfatterens målgruppe og bokens hensikt.

Som det står skrevet i bokens innledning var *Anti-Marx* dedisert til «alle som ikke har bestemt seg». Stubberud skriver:

Det er mennesker som ikke har det så lett for øyeblikket: De tror ikke at vi snart skal oppleve historiens slutt. De tror ikke at marxismen er vår tids uomgjengelige filosofi. De tror ikke at de bør legitimere seg politisk fordi de har noe på hjertet. Det kan være mennesker som er oppriktig forbannet over at noen få Oslo-intellektuelle med hjemmefølelse på venstre-siden sitter i forlag, aviser, universitetsstillinger eller tidsskrifter og forlanger politisk budskap om noen vil male et bilde, skrive en avhandling, en diktsamling ...¹⁵⁴

Videre skriver han at de som ikke har bestemt seg finnes overalt; på arbeidsplasser, skoler og hjem over hele Norge. På en retorisk måte beskriver Stubberud så disse nordmennene – hvordan de tenker og handler:

... 'La dem revolusjonseksperimentere på egenhånd. Vi blir ikke med'. Deretter går alle de som ikke har bestemt seg til kjøleskapet, tar ut en kald kylling selv om det bare er tirsdag i dag. De spiser med glede og en viss rett og flirer av kostholdsekspertene

---

¹⁵⁴ Stubberud, *Anti-Marx*, (Oslo: Dreyer Forlag, 1978). S. 7

og tenker at nå må vi spise for det er bare de siste femogtyve år at arbeiderklassen har kunnet spise seg mett.

Stubberud viser med en slik innledning at *Anti-Marx* ikke var ment for akademikerne på Blindern, og heller ikke de politisk motiverte. Dette var en bok for den gjennomsnittlige nordmann som følte seg ukomfortabel i de politiserte miljøene produsert av marxismens fremtoning. Kanskje en «fisker som kutter ut en arbeidskamerat fordi han føler at et vennskap blir utnyttet politisk», eller kanskje en «skiftarbeider som kjenner lukten av ‘silkeramp’». At dette er bokens formål kommer også frem i slutten av innledningen hvor Stubberud spør retorisk «Hvem vil tjene på at denne boken kommer ut?». Han spør videre om det kan være Reiulf Steen til inntekt for DNA; eller kanskje Erling Norvik for Høyre; eller kanskje kan sosialistene bruke boken som bevis på at det blåser en Høyre-vind over Norge, og tjene på dette. Stubberud understreker at det slettes ikke ligger slike beregninger bak; «Tar man slike hensyn, blir det snart umulig å skrive noe som helst» skriver han. Stubberud avsluttet forordet på følgende måte:

Hvis noen, etter å ha lest denne boken vil føle behov for å lese De nye filosofene – da er hensikten oppnådd [...] Det ville være storartet om denne impulsen fra Frankrike kunne kaste nytt lys også over norske forhold. Ideologi-produksjonen foregår også i skoler, universiteter og andre fora hvor kapitalen er lite synlig. Historien er ikke slutt. Ideologi-produksjonen fortsetter. La oss bli mistroiske!¹⁵⁵

Det overordnede målet med boken var altså ifølge Stubberud selv en form for opplysning; et ønske om å formidle hva som foregikk i Frankrike, og samtidig gi alle nordmenn som ønsket det et språk som gjorde dem i stand til å ta et standpunkt imot total politisering. Han påpekte videre at ord som begynner med «Anti», gjerne forbindes med usympatiske ting; anti-Krist, anti-sionisme; sensur og bokbrenning. Slik var det heldigvis ikke med anti-marxismen, ifølge han selv. «Anti-marxismen er samtidens uttrykk for kampen [...] mot den totale politisering og stigende intoleranse. Anti-marxistene ber om retten til å lese og skrive bøker – ikke til å brenne dem».¹⁵⁶ For Stubberud var anti-marxismen kort fortalt det å si «nei»; det å velge å ikke delta i marxismens ordspill og politisering – uavhengig av om det var i regi av AKP eller SV. Anti-marxismen søkte videre å snu marxistenes mistenkeliggjøring av alt og alle mot dem selv:

---

¹⁵⁵ Stubberud, *Anti-Marx*, (Oslo: Dreyer Forlag, 1978). S. 12 - 13

¹⁵⁶ Stubberud, *Anti-Marx*, (Oslo: Dreyer Forlag, 1978). S. 10

Marxismen har innført et kulturelt og politisk klima hvor mistanken er dominerende: Religion og kultur, grupper og individers utsagn er kun symptomer på en bakenforliggende interesse [...] Anti-marxismen sier ikke at et slikt perspektiv er uinteressant, men at tiden nå er kommet hvor marxismen (dens historie, teori, talsmenn og kommisærer) bør studeres med skjerpet mistanke.¹⁵⁷

Dette med å studere marxismens talsmenn og kommisærer fører oss over på det som i boken var Stubberuds fremste kritikk - det var også i denne kritikken at han var mest polemisk - nemlig kritikken av venstre-intelligentsiaens rekker, og deres stadige konstruksjoner av ubetydelige problemstillinger innenfor den marxistiske teori. Han tar utgangspunkt i et sitat fra Marx-ekspert Dag Østerbergs siste bok i samtiden. Stubberud gjengir en påstand fra Østerberg om at det er mulighet for at «Samfunnsforståelsen trues med å gå i oppløsning» om man begynner å peke på lønnsarbeiderklassens mange avskygning og de glidende overgangene i det moderne samfunnet. Og Østerbergs begrunnelse for dette, er ifølge Stubberud som følger:

Slik blikket trenger et punkt i synsfeltet som danner blikkfeste for at synsfeltet skal fremtre som et mønster av gjenstander og emner, kort sagt for at det skal være noe å se – slik kan ikke samfunnsbilde oppløses i overganger og avskygninger fullstendig uten at begrepet om samfunnet forsvinner.¹⁵⁸

Man kan her til dels kjenne igjen den poetiske skrivestilen, og den marxistiske sjargongen som man også ser hos Jean-Paul Sartre; en av Østerbergs store forbilder. Poenget til Stubberud når han løfter frem dette sitatet er nettopp det ugjennomtrengelige språket. Stubberud skriver videre at for dem som ikke er fornøyde med Østerbergs begrunnelse henvises det til hans fem tidligere Pax-bøker. Deretter bør de gå på studiesirkel om «marxismens teori og praksis» et par semestre. Når dette er gjort bør de raskt lese igjennom Edmund Husserls tre bind på 1900 sider om «intersubjektivitetens fenomenologi». Etter disse forberedelsene, skriver Stubberud at man kanskje, men bare kanskje vil finne et passende argument til Østerbergs samfunnsforståelse. Han fortsetter så sin karakteristik av den akademiske marxismen:

---

¹⁵⁷ Stubberud, *Anti-Marx*, (Oslo: Dreyer Forlag, 1978). S. 11

¹⁵⁸ Dag Østerberg gjengitt i: Stubberud, *Anti-Marx*, (Oslo: Dreyer Forlag, 1978). S. 8 - 9

Kjære ukjente venn: om du virkelig tar Østerberg så alvorlig, og bruker fem år av ditt liv for å kontrollere ham, da vil du oppleve noe merkelig: Du vil kunne skrive en stor bok om dette problemet, en bok som utvider marxismens labyrint med enda et rom [...] I labyrinten er det plass for mange. Både Dag Østerberg og Leonid Bresjnev har en oppgave de skal fylle.¹⁵⁹

Dersom du så publiserer i de riktige publikasjoner og leser det rett pensum kan du til slutt kalle deg marxolog, forklarer Stubberud. Selv om problemene er små, er perspektivet totalt - og andre marxologer med planer om å skrive bøker vil stadig fremheve dine fortrinn, og erklære deg som skikket fortolker av tekstene. Om du føler deg genert ved en slik forfremmelse skal du ifølge Stubberud heller ikke la deg skremme:

At du er marxist eller marxolog er på ingen måte forpliktende: Du kan leve som du alltid har gjort, og for all del behøver du ikke tenke igjennom hvilke konsekvenser innføringen av Revolusjonen ville få for deg selv eller andre.¹⁶⁰

Dette er observasjonene Stubberud legger til grunn for sin kritikk som spesielt er rettet mot akademikermiljøet rundt SV. Tydeligst kommer dette frem i bokens siste artikkel hvor Erik Egeland intervjuet Stubberud - opprinnelig trykket i *Aftenposten* 15. desember 1977. På spørsmål om Stubberud skjelner mellom marxist-leninistene og SV-erne, svarer Stubberud at det naturligvis er en forskjell når det gjelder graden av totalitær holdning. Likevel har de til felles en virkelighetsoppfatning som er fullstendig politisert, fortsetter han. «Det finnes ikke for dem noe område av livet som kan oppleves i seg selv».¹⁶¹ Ifølge Stubberud vil derfor alt fra jordbruk til kjærlighet bli sett i lys av en politisk tilstand. Likevel uttrykker han en viss sympati ovenfor ML-erne, som han mener er modige i den forstand at de er ærlige på hva de vil og gjør virkeligheten vanskelig for seg selv gjennom sin ideologi. Når det gjelder SV-erne derimot er det ikke mye sympati å spore hos Stubberud. På spørsmål om hvordan han vil skildre SV-eren som type, går han hardt ut. Det å være ML-er koster noe mens det å være SV-er representere store fordeler forklarer han. «Her er et mer velutviklet næringsvett». Han fortsetter: «Som type har han [SV-eren] en tilbøyelighet til å holde ett øye på revolusjonen, og ett på Statens lønnsregulativ».¹⁶² For Stubberud var det snakk om en ideologisk utnyttelse av arbeiderklassen, uten noen forpliktelse fra SV-erne selv: «Til sine mere borgerlige

---

¹⁵⁹ Stubberud, *Anti-Marx*, (Oslo: Dreyer Forlag, 1978). S. 9

¹⁶⁰ Stubberud, *Anti-Marx*, (Oslo: Dreyer Forlag, 1978). S. 10

¹⁶¹ Stubberud, *Anti-Marx*, (Oslo: Dreyer Forlag, 1978). S. 149

¹⁶² Stubberud, *Anti-Marx*, (Oslo: Dreyer Forlag, 1978). S. 150

universitetskolleger kan de si hvor markert de distanserer seg fra marxist-leninistenes totalitære politikk [...] Men når marxist-leninistene går på dem, kan de si til dem: vi trekker jo det samme lasset. Det er vår felles revolusjon det dreier seg om». Slik kunne de ifølge Stubberud få i både pose og sekk. De kunne kombinere idéene med karrieren.

Dette var hovedtrekkene ved Anti-Marx' kritikk av de norske marxistene, og forståelig nok vekket dette harme hos dem som følte seg truffet; og mange følte seg truffet. Skjervheim skrev senere brev til en av dem som ble målskive for Stubberuds kritikk, og uttrykte at:

Når store deler av venstrefløyen har kome i den situasjonen at dei vert råka av denne kritikken, er det fordi [...] ein har kort sagt lagt meir vekt på at det ein seier skal ha den rette tendens og funksjon, enn at det er sant og gyldig.¹⁶³

Stubberud, som er rundt to meter høy, har selv sagt at han kan takke høyden sin for at han ikke ble banket opp etter debatter om «de nye filosofene» i Oslos studentmiljø.¹⁶⁴ Videre i denne oppgaven er det likevel de skriftlige reaksjonene som først og fremst er av interesse.

5.3: Bokens resepsjon i norsk kulturliv og academia

Anti-Marx var ikke et akademisk oppgjør med marxismen, men snarere en liten polemisk bombe. Den tok sikte på å løsne marxistenes grep om marxismedebatten, og skape pusterom for andre stemmer. Samtidig bygget boken på logiske slutninger, og innsikter fra de nye filosofene som ikke kunne avvises med enkelthet. Med utgivelsen av *Anti-Marx* la Stubberud hodet sitt på huggestabben, og demonstrerte to ting. Et effektivt språk i møte med marxisme-sjargongen; og det nødvendige motet for å reise en såpass har kritikk. Dette ble mottatt med åpne armer av flere; Ikke bare politikere og studenter som nevnt tidligere, men også akademikere og intellektuelle.

Hans Skjervheim var å regne som en av de fremste Marx-ekspertene i Norge. Hans fascinasjon for Marx utviklet seg likevel med tiden til en kritisk holdning ovenfor marxisme

---

¹⁶³ Skjervheims brev til Helge Rønning, datert 24.3.1979, gjengitt i Sørbo, *Hans Skjervheim*, (Gjøvik: Det Norske Samlaget, 2002). S. 240

¹⁶⁴ Sørbo, *Hans Skjervheim*, (Gjøvik: Det Norske Samlaget, 2002). S. 236

som teori og ideologi. En professoratstilling (1972 – 1975) ved det nye og radikale Roskilde Universitets-center (RUC), åpenbarte for Skjervheim baksiden med marxismens paradigme i universitetene.¹⁶⁵ Til tross for at marxismen stod i sentrum på universitetet, opplevde Skjervheim at ingen var villige til å diskutere den på ærlig vis. «... man har stengt seg av i forhold til de virkelige kritiske Marx-diskusjonene» skrev han i 1972, i manuset til en tiltenkt avisartikkel i Danmark.¹⁶⁶ For Skjervheim var det opplagt at marxistene i tiden etter Marx hadde hoppet bukk over enkelte nøkkelbegreper, og at disse senere ble ansett som gyldige uten begrunnelse. Skjervheim skrev videre:

Man har åpnet en skinnhandel, men forsømt å gå på bjørnejakt, og derfor unngått skuffelsen som ligger i at bjørnene muligens ikke finnes. Man har satt det politiske lystprinsippet i høysetet. Jeg mener det ville være en stor fordel om man la større vekt på realitetsprinsippet. Og hvis marxismen ryker, så la gå!¹⁶⁷

Da Skjervheim forlot RUC i 1975 gikk han derfor inn for en akademisk Marx-kritikk. Han forsøkte å utarbeide en kritikk av den innfløkte arbeidsverditeorien som han mente lå til grunn for marxismen som helhet. Han jobbet med dette i tidsrommet 1975 – 1980, og i den samme perioden kom Stubberud med sine intervjuer og *Anti-Marx* (1978). Skjervheim hadde tidligere notert seg «de nye filosofene» i Frankrike, og var engasjert da Stubberud introduserte dem og den anti-marxistiske kritikk til Norge. På dette tidspunktet valgte Skjervheim derfor å involvere seg mer direkte i den offentlige debatten enn han hadde for vane. 14. april 1978 sendte han et brev til Stubberud hvor han skrev: «Dei problema vi har med å gjera er både filosofisk-akademiske og *problèmes d'urgence*. 'Akademistane' gløymer det siste, og difor er det så mange som feilvurderer den nye filosofien».¹⁶⁸ Det umiddelbare problemet Skjervheim her pekte på gjaldt å gjenåpne debatten for tema som marxistene selv ikke ville debattere. Videre i brevet understrekte han for Stubberud at det her var plass for polemikk.

Skjervheim var nok mindre krigersk av natur enn Stubberud. Likevel støttet han Stubberud i de fora han kom til. 29. april 1978 skrev han en kronikk i *Dagbladet* «Om dei nye

---

¹⁶⁵ Sørbo, *Hans Skjervheim*, (Gjøvik: Det Norske Samlaget, 2002). S. 180 - 200

¹⁶⁶ Sørbo, *Hans Skjervheim*, (Gjøvik: Det Norske Samlaget, 2002). S. 204

¹⁶⁷ Sørbo, *Hans Skjervheim*, (Gjøvik: Det Norske Samlaget, 2002). S. 205

¹⁶⁸ Sørbo, *Hans Skjervheim*, (Gjøvik: Det Norske Samlaget, 2002). S. 227

filosofane». ¹⁶⁹ Der skisserte han en linje fra opprøret i 1968 til marxismens situasjon anno 1978. Han så på studentene i 1968 som primært antiautoritære, og at de derfor trakk inspirasjon og ble fascinert av frihet- og revolusjonsånden hos Marx. Denne fascinasjonen gikk ifølge Skjervheim over i ny autoritetsdyrking av gamle autoriteter. Marx, Engels, Lenin og for noen også Stalin og Mao Zedong. I denne prosessen ble tidligere diskusjoner om marxismen fortrenget. Skjervheim, som husket debattene mellom Camus, Sartre og Merleau-Ponty, forklarte så videre at det egentlig er denne tråden de nye filosofene tok opp igjen. Kronikken avsluttes av Skjervheim på optimistisk vis: «Marxismen sin epoke er forbi i dei vitenskapelege og filosofiske diskusjonane. Dei nye filosofane set her punktum». ¹⁷⁰ Den samme optimistiske tonen kommer til uttrykk i et brev Skjervheim skrev til Asbjørn Aarnes to måneder senere, 23. juni 1978:

*Eg reknar med at alt til hausten vil det vera ein heilt annan atmosfære i universitetsmiljøa enn den vi har hatt dei siste åra. Er det ikkje merkeleg at ei tåke som etter kvart byrja å plaga så mange, skal lette så brått? Eg trur at 1978 kjem til å bli eit minnerikt år.*¹⁷¹

Litteraturforskeren Asbjørn Aarnes var også en av dem som så positivt på de nye filosofenes fremferd. I et intervju publisert i en avisartikkel med tittelen «Motens trolldom endelig brutt?», ga Aarnes sitt syn på de nye filosofene til det ukentlige forretningsbladet *Farmand*. Her forklarte han at det ikke nødvendigvis var så mye nytt med de nye filosofene. Samtidig understrekte han at det er galt å forvente at «de nye skulle ha noe som kunne tre i stedet for marxismen. Det interessante ved dem er at de har skapt et pusterom for noe annet». ¹⁷² Også filosof Bernt Vestre, og formann av Den Konservative Studentforening (DKSF) Kåre Verpe uttrykte sin støtte til Stubberud.

Skjervheim, Aarnes og Vestre er eksempler på at det altså ikke bare var politisk motiverte og studenter som gledet seg over Stubberuds fremstøt med *Anti-Marx*. Også anerkjente akademikere satt igjen med en følelse av lettelse. Innad i de marxistiske kretser var det derimot mindre entusiasme. I denne analysen er det derfor ikke først og fremst støtteerklæringene som er av interesse, men heller hvordan de som befant seg i målgruppen

---

¹⁶⁹ Skjervheim, «Om dei nye filosofane»

¹⁷⁰ Skjervheim, «Om dei nye filosofane»

¹⁷¹ Sørbo, *Hans Skjervheim*, (Gjøvik: Det Norske Samlaget, 2002). S. 231

¹⁷² Farmand, «Motens Trolldom brutt?»

for *Anti-Marx*' kritikk responderte. For å danne et bilde av dette vil det tas utgangspunkt i fem ulike media på venstresiden. Disse er:

1. **Dagbladet** som var den bredeste plattformen for kulturelt innhold og debatt i Norge.
2. **Vardøger** som var et marxistisk-akademisk tidsskrift for SVs venstreside.
3. **Ny tid** som var en videreføring av *Orientering* fra 1975, og fungerte som SVs partiavis.
4. **Kontrast** som var et radikalt tidsskrift for politikk, kultur og kritikk.
5. **Klassekampen** som i samtiden var dagsavis for AKP-ml.

Dagbladet

Som det ble vist til i kapittel 3 var *Dagbladet* den virkelige store formidleren av kulturelt innhold i Norge på 1970-tallet. Derfor er det av stor interesse å undersøke hvordan avisen behandlet *Anti-Marx*, og den påfølgende debatten. Som pekt på i kapittel 4 hadde avisen vært påfallende stille i kontekst av Stubberuds Morgenblad-intervjuer. Spørsmålet for denne analysen blir dermed hvorvidt den samme tendensen var gjeldende i kjølvannet av *Anti-Marx*. Av Dagbladets arkiver kommer det frem at første omtalelse av Stubberud etter utgivelsen fant sted 21. mars 1978. Noe overraskende inneholdt ikke denne utgaven av *Dagbladet* en anmeldelse av boken, men i stedet et åpent brev adressert til Reiulf Steen fra professor i filosofi, Harald Frithjof Seiersted Ofstad.¹⁷³ Ofstad hadde fått tilsendt og lest boken, og gikk nå hardt ut mot Steen for å frivillig stå som innleder. Han skrev:

Det er meg ubegripelig at formannen i Det Norske Arbeiderparti vil stå som innleder til et skrift som er så totalt blottet for politisk analyse og argumentasjon som denne boken. Stubberuds skrift er et bidrag til en alt mer utbredt kvasipolitisk underholdningsvirksomhet.

Ofstad fortsatte så med å bedømme det han oppfattet som bokens hovedtese – det at Marx' lære fører til konsentrasjonsleirer – som «sensasjonspreget og dum». De nye filosofenes skrifter, som *Anti-Marx* var basert på, omtalte han som lite annet enn bidrag til fransk pariserholdning. Han skrev videre: «Boken er et angrep på sosialistisk politikk, selv liberal sosialistisk politikk [...] Mot denne bakgrunn forstår jeg ikke Deres begeistring og Deres brev i denne boken». Hvordan Ofstad landet på konklusjonen om at boken var et angrep på all

---

¹⁷³ Ofstad, «Reiulf Steen og *Anti-Marx*»

sosialistisk politikk er ikke lett å forstå. Men dette innlegget viser en intensitet hos Ofstad som tyder på at Anti-Marx muligens traff nettopp der skoen trykket for venstresiden i Norge. Det at han retter seg mot Steen, og ikke Stubberud, må også forstås som et uttrykk for et politisert samfunn. For Ofstad var bokens innhold mindre viktig enn det faktum at formannen i DNA fant lesningen interessant.

29. mars 1978 repliserte Steen i Dagbladet. I denne artikkelen svarte Steen omfattende og presist på Ofstads manglende forståelse for hans posisjon.¹⁷⁴ Han innledet sitt svar med å sitere Stubberud i *Anti-Marx*: «Den største dumhet ville være å nekte å lytte til De nye filosofene fordi man føler dem som kritiske overfor posisjoner man selv har tro på». Videre fortsatte han: «Harald Ofstad inntar åpenbart den helt motsatte holdning. Han barrikaderer seg mot De nye filosofene ved å henføre dem til den franske pariserunderholdning». Steen pekte så på at Tore Stubberuds bok kunne bidra til å løfte frem en debatt om Marx, marxismen og vulgær-marxismen i Norge.¹⁷⁵ En marxisme som ifølge Steen hadde herjet hensynsløst og lenge; «Tore Stubberuds bok kan [...] bidra til å løfte opp speilet som kan vise keiseren at han er uten klær». Steen fortsatte med å understreke at hvorvidt han deler de nye filosofenes-, eller Stubberuds oppfatninger, var uviktig. Han skrev:

Folk som tenker annerledes enn meg behøver ikke være forrædere. De behøver ikke en gang være dumme eller likegyldige. Motforestillinger er ofte de mest stimulerende forestillinger. Jeg er for eksempel uenig at det går en direkte linje fra Marx til Gulag.

Her fremmer Steen det som var ett av hovedpoengene i *Anti-Marx*. Nemlig at man skal kunne delta i meningsbryting og uttale seg, uten frykt for å bli stemplet som Høyre-avvik eller bli isolert i den politiserte samfunnsdebatten.

Steen rundet så av svaret sitt med et lite stikk. Han viste til hvordan George Orwell allerede i sin tid var oppgitt over de europeisk-intellektuelles «enøyethet»; tendensen til å alltid belyse de kritikkverdige forholdene ved den ene siden, men aldri å påpeke det som skjer på andre siden. For Steen kom denne fortvilelsen hos Orwell til syne i bøkene *Animal Farm* og *1984*. Han avsluttet derfor med følgende kommentar til Ofstad: «Det er noen av oss som har lest de bøkene, og som mener det er mye å lære der».

---

¹⁷⁴ Steen, «Marxismen i dag og ideologiske retthavere»

¹⁷⁵ «Vulgær-marxisme» i betydning av en doktrinær, skjematisk og forenklet form for marxisme

I tillegg til Steens svar, skrev også Bernt Vestre et motinnlegg til Ofstads åpne brev i Dagbladet.¹⁷⁶ Han var særs lite imponert over Ofstads fremtoning, og skrev derfor et svar i samme tone – noe han understreket avslutningsvis:

P.S. Ovenfor har jeg kopiert stilen og tonen i ditt åpne brev, jeg har også langt på vei kopiert dine ord og vendinger. Det var ytterst ubehagelig å gjøre det [...] Men jeg tror at en slik 'kopi' av ditt brev kan være nyttig anskuelsesundervisning for deg, og du venter vel ikke at noen skal diskutere på det lave nivå du legger opp til?

I sitt korte svar gikk Vestre hardt ut, og kopierte flere av de språklige teknikkene til Ofstad. Han skrev blant annet at det åpne brevet var så lite konkret at det ikke engang kom frem hvorfor Ofstad avviste de nye filosofene. Vestre skrev videre:

Ditt brev er et angrep på et anti-autoritært og anti-totalitært skrift, som du omtaler som et angrep på liberal sosialistisk politikk. Det er mange måter å lese en bok på, men din måte er neppe noen lesning overhodet.

Han avsluttet så med å poengtere for Ofstad hvor nedlatende og autoritær han fremstod i brevet.

Neste omtale av Anti-Marx og Stubberud i Dagbladet, fant sted 4. april 1978.¹⁷⁷ Denne gangen var det en bokanmeldelse, og avsender var filosofiprofessoren ved UiO, Anfinn Stigen. I anmeldelsen begynte Stigen med å tegne et bilde. Han startet med Marx og hans intensjoner, for deretter å bevege seg over til marxistene og hva de har forsøkt. «Først kommer Marx. Han er opptatt med fundamentale spørsmål angående mennesket og samfunnet [...] Så kommer marxistene. De vil gjøre noe med det ...». Stigen fortsatte så å skissere de nye filosofene: «Så kommer anti-marxistene – De nye filosofer. Hva vil så de?». Ifølge han baserte de nye filosofene seg utelukkende på det å beskylte marxistene for å være uærlige. Ifølge Stigen drev de «et filosofishow som er av like lite interesse som moteoppvisningene i Paris». Han fortsatte: «Beskyldninger og motbeskyldninger kastes mot hverandre. Diskusjonen avløses av polemikk. Striden utkjempes høyt over bakken – høyt over menneskers virkelige problemer». Slik var bakgrunnsbildet Stigen tok utgangspunkt i når han

---

¹⁷⁶ Vestre, «Harald Ofstad og de nye filosofene»

¹⁷⁷ Stigen, «Mestertenkerne og lærlingen»

beveget seg over på Stubberud og hans bok - som han hevdet beveget seg på et enda høyere plan enn de nye filosofene.

Dette [Anti-Marx] er åndsliv i fjerde potens. Høyt hevet er vi over de problemer som gjelder mennesket og samfunnet, og mesterlig holder Stubberud seg selv og allting svevende. Av sine mestertenkere har han lært å skrive en bok om de intellektuelle – og samtidig med intellektuell kritikk av de intellektuelle! Vi er kommet langt bort, betryggende langt bort, fra Marx.

Med dette utsagnet er det to ting som skiller seg ut. Det ene er hvordan Stigen på en snedig måte snur opp ned på Glucksmanns idé om de store tyske filosofer som «mestertenkere». Stigen rettet så denne karakteristikken mot de nye filosofene selv, og impliserte at Stubberud utelukkende forstå verden igjennom deres skrifter. Det andre som blir klart er at Stigen, i likhet med Ofstad, har barrikeret seg selv i møtet med anti-marxismen - Slik Steen poengterte. Det at Stigen hevdet at man var kommet *betryggende* langt bort fra Marx, tyder på en forutinntatt posisjon hos han med en intensjon om å verne marxismen fra kritikk.

Videre i anmeldelsen anklager Stigen Stubberud for å «beherske hele registeret av den klassiske retorikkens småtricks». Han hevder at Stubberud har benyttet seg av forenklinger i beskrivelsen av forholdet mellom marxister og ikke-marxister, og «småsnuskete forfalskninger» som når han i boken oversetter «l'Europe decadente» med «det avdøde Europa» som ifølge Stigen ble gjort bare for å «score et ynkelig lite, og desuten unødvendig poeng». Han påstår også at Stubberud skrev boken med skadefryd: «... skjemmende er Stubberuds malise – hans åpenbare skadefryd over et veltruffet stikk, til og med karakteristikk av navngitte personer ...». Stigen fortsetter sin negative dom over Anti-Marx, og konkluderer med at den har noen poeng, men at dette kunne blitt redegjort for på en halv side. Avslutningsvis spør Stigen, på bakgrunn av Stubberuds intervju med Erik Egeland i Aftenposten, om Stubberud selv ikke har noen verdier. Han skriver nokså patroniserende:

«Er dette forklaringen på at han ikke kan stille viktige spørsmål? Les Platon, Aristoteles, Marx – ikke for å få vite hva de sier, men for å ta stilling til det! Skaff deg noen verdier - og kjemp for dem! Skaff deg noe sentralt i livet!

Helt til sist kom Stigens endelige dom over boken, og den bærer preg av nedlatenhet. Han slo fast at Stubberuds bok utelukkende var nyttig til trivielt bruk i de miljøer Stubberud selv ikke

følte noe slektskap til. «... Men Stubberuds bok er god nok den, til en konversasjons bruk – over en flaske vin på Theatercaféen. Mens vi venter på Glucksmann».

Denne sluttbemerkningen, og anmeldelsen generelt medførte at Rakkestads egen avis, *Østfold Bygdeblad* rykket ut i forsvar av Stubberud tre dager senere.¹⁷⁸ De påpekte at Stubberuds bok hadde fått gode omtaler av de fleste anmeldere, men at «slakten» i Dagbladet ikke var uventet.

Når anmelderen Annfinn Stigen i Dagbladet retter tommelen ned for Stubberuds bok, og betegner den som 'åndsverk i fjerde potens' og skriver at boken 'er god nok den, til konversasjons bruk over en flask vin på Theatercafeen' da vil vi få reagere. Den slags argumentasjon insinuerer at Stubberud pleier å føre sine konversasjoner over vinflasker på nevnte spisested. Og det vet vi som kjenner ham utmerket godt at han ikke gjør.

Avisen skrev videre at en slik motstand samtidig ikke var noe nytt i sammenheng med folk som trosset den radikale venstresidens verdensanskuelse.

Men det er jo også kjent, når man drøfter politiske brennbare emner om ytterliggående venstreradikalisme, så møtes man av den slags plumpe og uetterrettelige argumentasjon

To uker senere fikk Stubberud et motinnlegg til Stigens anmeldelse på trykk i Dagbladet. Dette var også eneste gangen at Stubberud selv kom til i Dagbladet i 1978. Hans motinnlegg var i form av en liten notis med tittelen «Stigens 'småsnuskede forfalskninger'».¹⁷⁹ Her tok Stubberud fatt i to påstander fra Stigen.

1. Det første han tok fatt på var Stigens påstand om at han «intet livssyn» har, og at han burde få seg noen verdier å kjempe for. Til dette siterte Stubberud utsagnet som stod i Anti-Marx i sin helhet: «Jeg har intet livssyn som tillater meg å bringe skjulte dimensjoner, åndelige eller etiske løsninger, inn i den kulturelle krisesituasjonen». Stubberud forklarte så at alle som er lesekyndige vil med litt ærlighet forstå at dette betydde noe ganske annet enn det Stigen hadde forsøkt å gjøre det til. Videre påpekte

---

¹⁷⁸ Østfold Bygdeblad, «Tore Stubberuds nye bok har vakt stor politisk oppsikt»

¹⁷⁹ Stubberud, «Stigens 'småsnuskede forfalskninger'»

Stubberud at alle som leser Anti-Marx vil se at boken er bærer av formulerte verdier i seg selv, og at han dermed også kjemper for disse verdiene.

2. Det andre Stubberud gikk imot var Stigens påstand om «småsnuskede forfalskninger», og da først og fremst oversettelsen av tittelen til Arons bok, «l'Europe décadente». Til dette skrev han at oversettelsen «Det avdøde Europa» var en glipp. Han påpekte videre at originaltittelen stod oppført ved siden av, og at det ved to anledninger senere i boken var skrevet en mer treffende oversettelse, «Forsvarstale for et dekadent Europa». Derfor fremstod Stigens beskrivelse, i Stubberuds øyne, som nettopp det han hadde beskyldt han for - En smånusket forfalskning.

Stubberud avsluttet sitt motinnlegg med å fremme sin skuffelse over hvordan hans bok ble behandlet av det som skulle være kompetente folk:

Jeg var innstilt på at min bok ville vekke en del diskusjon, og jeg ventet også at jeg ville få høre en god del kritikk. Men jeg hadde det naive håp at man i hvert fall ville skrive om den uten å bedrive sitatfusk og fremsette grunnløse påstander [...] Det er trist å måtte konstatere at en professor i filosofi ikke har mer å fare med enn at han må ta i bruk slike midler.

22. april 1978 skrev Stigen enda et innlegg i Dagbladet, der han atter forsøkte å fremme de poeng som han gjorde i sin anmeldelse. Han ga en forklaring på sine tolkninger, og forsøkte å motbevise Stubberuds egne forklaring. Dette innlegget er likevel ikke av stor interesse da det ikke blir presentert noe nytt. Det innlegget likevel støtter er at Stubberud stadig ble møtt med en mistankens hermeneutikk.

Debatten i Dagbladet fortsatte utover sen-våren. Eksempelvis skrev Ofstad en artikkel 24 april, med tittelen «Marx lever – som gjødning».¹⁸⁰ Her unnskyldte han seg for ikke å ha besvart Steen eller Vestre tidligere - Han hadde vært bortreist. Artikkelen er mindre nedlatende enn hans åpne brev, men bærer likevel sterkt preg av polemikk. Eksempelvis trekker Ofstad på nytt frem Stigens påstand om at Stubberud ikke har noen verdier. Han påstod også at de nye filosofene stod i en irrasjonalistisk tradisjon, og gikk imot visse

---

¹⁸⁰ Ofstad, «Marx lever – som gjødning»

humanistiske idéer. Ellers i artikkelen forsøkte han å klargjøre sitt syn på de nye filosofene, og hvorfor Marx og marxismen fortsatt var relevant.

29. april skrev Hans Skjervheim den meget reflekterte artikkelen «Om dei nye filosofane» som ble beskrevet tidligere i kapittelet.¹⁸¹ Der forsøkte han å trekke en linje mellom stundetopprøret i 1968 og marxismen i samtiden. På en paradoksal måte hadde de radikale studentene omfavnet marxismen på feil grunnlag (det anti-autoritære), for så å begynne å dyrke nye og gamle marxistiske autoriteter. Slik Skjervheim så det hadde de nye filosofene oppdaget noe som de som tilkjente seg kritisk teori ikke hadde. Skjervheim skrev: «Karl Marx var den største marxist av alle, seier Glucksmann. Dei absolutistiske pretensjonane som krev full underkasting ligg alt hjå Marx sjølv».¹⁸² Dette er ifølge Skjervheim grunnen til at Marx ikke bare kan revideres slik mange som stod i den marxistiske tradisjon hadde forsøkt. En slik revisjon er allerede en Marx-likvidering, hevder Skjervheim. Konsekvensene av dette er at kritisk teori ikke lenger er en ny-marxistisk retning; «marxismen sin epoke er forbi i de vitenskapelig og filosofiske diskusjonene. Dei nye filosofane set her punktum».

5. mai skrev Bernt Vestre enda et motinnlegg.¹⁸³ denne gangen rettet mot Ofstads artikkel fra 24. april. På bakgrunn av Ofstads mykere tone denne gangen, ønsket Vestre å ta for seg noen av hans synspunkter mer alvorlig. Først og fremst tok han opp hvordan i all verden Ofstad kunne påstå at Stubberud manglet verdier og indre substans. Hverken i *Anti-Marx*, eller i noe intervju Stubberud ga, kom det frem noe som kunne tyde på det. Dette så Vestre utelukkende på som et ekko fra Stigens tidligere feiltolkning. Når det gjaldt Ofstads mening om at de nye filosofene stod i en irrasjonalistisk tradisjon, svarte Vestre at dette selvfølgelig er feil.

Hvis vi skal holde oss til Ofstad billedspråk, så må det i det minste sies at det var den marxistiske «fornuft» som styrtet – i den forstand at visse teorier ble forkastet som utilfredsstillende, usanne eller som skjulte herskestrategier. Men «fornuften» som betegnelse på en metodisk disiplinert erkjennelsesmåte «styrtet» selvfølgelig ikke.

Vestre fortsatte med å forklare at det bare var å lese noen få sider i Glucksmanns «Herretenkerne» for å forstå dette. Også tanken om at de nye filosofene gikk imot sentrale

---

¹⁸¹ Skjervheim, «Om dei nye filosofane»

¹⁸² Skjervheim, «Om dei nye filosofane»

¹⁸³ Vestre, «Galt om ny-filosofene»

humanistiske idéer ble forkastet av Vestre, som avsluttet motinnlegget sitt på følgende måte: «Sannheten er en helt annen, og jeg er virkelig berørt av denne grove feilinformasjonen».

8. mai skrev marxolog Dag Østerberg et innlegg med tittelen «marxismen og dagens samfunnsforhold».¹⁸⁴ Her løftet han frem at det var nye stemmer som hadde meldt seg i forhold til kritikk av marxismen. Ved siden av denne setningen plasserte han Stubberud i parentes. Denne artikkelen var startskuddet på en vending i den pågående debatten i Dagbladet. Mer og mer skiftet søkelyset i Dagbladet-debattene seg fra Stubberud og *Anti-Marx*, over til en debatt om marxismen i Norge generelt. Dette vil bli utdypet i det kommende kapittelet.

Gjennomgangen av Dagbladets arkiver har utvilsomt vist at *Anti-Marx* vekket debatt, og at denne var av interesse for Dagbladets mange lesere. Avisens møte med utgivelsen av *Anti-Marx* står også i klar motsetning til den stillheten som preget den i møtet med Stubberuds intervjuer i *Morgenbladet*; dette til tross for at mye av bokens innhold kan spores dit. Det kommer også frem av gjennomgangen at ulike stemmer faktisk kom til. Kanskje kan man med rimelighet anta at Dagbladets redaksjon hadde en forutinntatt sympati med marxismen, da det første som ble trykket i avisen var nokså krasse og useriøse angrep på henholdsvis Steen, Stubberud og hans bok. Likevel er det utvilsomt at også motstemmer som Vestre og Skjervheim fikk slippe til.

Vardøger

Vardøger er, og var et marxistisk orientert tidsskrift med vitenskapelige pretensjoner. Det ble stiftet i 1969, og det har siden den gang blitt utgitt 40 numre – senest i 2023. På tidsskriftets egen nettside forklares det at tidsskriftet springer ut av en marxistisk tradisjon, og favner vidt innenfor økonomi, politikk, miljø og kultur.¹⁸⁵ Det står også at «det tar opp problemstillinger som ser ut over de kortsiktige konjunktorene, og som er viktige for å forstå samtiden». Denne ambisjonen gjenspeiles også i tidsskriftets navn. «Vardøger» er i norsk folketro en varslende følgeånd som går i forveien for å advare mot truende farer, eller varsle om en persons komme. Innledningsvis startet tidsskriftet som en plattform for teoretisk meningsbrytning innad i den

---

¹⁸⁴ Østerberg, «Marxismen og dagens samfunnsforhold»

¹⁸⁵ Vardoger.no, «Hovedsida»

kulturradikale nye venstresiden, men ble fra midten av 1970-tallet først og fremst et organ for venstresiden innad i SV.¹⁸⁶ I tidsskriftet har en rekke personer bidratt, inkludert utenlandske skribenter. Et utvalg av sentrale norske skikkelser som har bidratt er Dag Seierstad, Rune Skarstein og Hans Ebbing. Den bergenske erkemarxisten Ebbing og sosialøkonomen Skarstein sitter også i tidsskriftets redaksjon den dag i dag.

I gjennomgangen av Vardøgers digitale arkiv kommer det frem at hverken de nye filosofene i Frankrike, eller Tore Stubberud har blitt nevnt eller kommentert. Faktisk ble det ikke utgitt noe nummer i 1978. I motsetning til de større kultur-kanalene som *Dagbladet*, trengte man på en marxistisk arena som Vardøger ikke å være redd for å gi anti-marxismen oppmerksomhet. Fraværet av kommentarer til Stubberud og de franske forholdene kan derfor være et uttrykk for at tidsskriftet ikke hadde noe vettig motsvar. Mest nærliggende er det likevel å tro at redaksjonen i Vardøger så på de nye filosofene og *Anti-Marx* som en del av de kortsiktige konjunktorene på veien mot marxismens oppfyllelse; en midlertidig fartshump man ikke trengte å sakke ned for. Likevel må man si at når Vardøger glimrer med sitt fravær i denne debatten, slår det uheldig ut i ettertid. At et tidsskrift av og for akademisk interesserte – et tidsskrift som omtaler seg selv som et vardøger – hverken kommenterte eller forsøkte å falsifisere en direkte kritikk som anti-marxismen, sier mer enn noe annet. Kanskje kunne stillheten fra Vardøger tolkes som en anerkjennelse av kritikken. En slik tolkning er likevel usannsynlig ettersom Vardøger har orientert seg rundt marxismen helt frem til vår egen tid. En mer sannsynlig tolkning er derfor at dette var et tilfelle av hovmod - og marxismen stod for fall.

Ny Tid

Utrolig nok kommenterte heller ikke SVs talerør, *Ny Tid* Stubberuds intervjuer med «de nye filosofer» - og heller ikke boken *Anti-Marx* (1978). Det at *Ny Tid*, som også var en videreføring av *Orientering*, ikke kommenterte den direkte utfordringen Stubberud rettet mot partiet det var så tett knyttet til, er påfallende. Arkivsøkene viser tre treff på Tore Stubberud i perioden januar 1977 – januar 1979. Alle de tre avisartiklene nevner kun Stubberud i bisetninger i det som egentlig var ren kritikk av daværende formann i Arbeiderpartiet, Reiulf Steen. Dette er likevel av interesse da SVs partiavis kan fungere som en pekepinn på

---

¹⁸⁶ Se Vardøgers arkivoversikt: <http://www.vardoger.no/fulltekst/index.htm>

holdninger innad i SV. august 1978 stilte avisen et åpent spørsmål til Steen etter at han hadde latt seg intervjuet av Tore Stubberud i Morgenbladet.¹⁸⁷ Spørsmålet avisen stilte ble utløst som følge av ett av hans svar til Stubberud. På spørsmål om Steen trodde at utviklingen i de kommunistiske regimene i Vietnam og Cambodia hadde bidratt til å diskvalifisere marxismen, svarte han:

*«Utvilsomt, siden vi i de land De nevner ser konturene av fengsler med marxistiske fortegn. De som engasjerte seg i Vietnam-krigen og skapte seg et marxistisk univers, må jo i dag føle seg forrådt av utviklingen. De står nå overfor et tankekors, og de bør ha søvnløse netter ...».*¹⁸⁸

Til dette skriver Ny Tid dagen etter at arbeiderpartiformannen sier «mange underlige ting».¹⁸⁹ Avisen var klar på at det er flere årsaker til at Steen sier disse tingene. «Det skyldes bl.a. at han taler om Marx, teori og ideologi og arbeiderpartiet». Her antydes det fra avisen at Marx, og hans teorier, ikke går overens med arbeiderpartiet og Reiulf Steen – og det impliseres at han burde styre unna å snakke om slike ting. Videre skriver Ny Tid: «Derneft skyldes det at intervjueren er den stadig mer aktive Tore Stubberud». Med dette henter avisen til at Stubberud leder Steen under intervjuet til å uttale disse «underlige tingene». Her kan det også påpekes at det er meget interessant hvordan avisens redaktører omtaler Tore Stubberud som «stadig mer aktiv». De har altså utvilsomt notert seg Stubberud og hans bidrag til den kulturelle debatten. Likevel ble han ikke nevnt med ett ord i avisen fra 1. desember 1977 – 16. august 1978, til tross for at kritikken han reiste var en direkte utfordring rettet mot avisens kjernelesere.

Avisen skrev så videre at om man tar disse tingene til side står det fortsatt et par skremmende uttalelser igjen. De hevder at Steen har kastet seg inn i «det nye konservative hylekoret» mot Vietnam. Med dette som utgangspunkt spør Ny Tid Steen direkte: «Hva er det som får deg til å si at Vietnam ligner et fengsel? Siden du støttet frigjøringen av Vietnam, føler du ikke at det er du selv som forråder vietnameserne med slike uttalelser i Morgenbladet?».¹⁹⁰ Før Steen får besvart spørsmålet, skriver Jan Otto Hage en kommentar i Ny tid uken etter med tittelen

---

¹⁸⁷ Ny Tid, «Spørsmål til Steen»

¹⁸⁸ Stubberud, «Marxismen diskvalifisert»

¹⁸⁹ Ny Tid, «Spørsmål til Steen»

¹⁹⁰ Ny Tid, «Spørsmål til Steen»

«Prinsipløs rytter med flerfarget kappe».¹⁹¹ Dette var en ganske krass kommentar hvor Hage tok utgangspunkt i Stubberuds utsagn om at Steen var en av de fremste teoretikerne i DNA. Dette var Hage helt uenig i, og hevdet at Steens rolle var mer den av pratmakerens enn partiformann og ideolog. «Reiulf Steen snur kort og godt kappen etter vinden. Han snakker natur- og miljøvern [...] i Ny tid. I Morgenbladet står anti-marxisme og klassisk borgerhets om det frigjorte Vietnam sentralt ...». Hage hevder videre at Arbeiderpartiet med formannen i spissen, sklir mot Høyre i hurtigtogs fart; og gan avslutter kommentaren sin med et stikk: «det er en vanskelig oppgave å få både vinden og arbeiderklassen i ryggen samtidig».

Først 6. september kom Steen med et svar til Ny Tid; og det var nokså nådeløst.¹⁹² Steen forklarer i artikkelen at han vil besvare Ny tid sitt spørsmål, men at han først må få uttrykke seg om et annet forhold. Steen skrev: «Å si at 'Ny Tid' og SV har tilegnet seg en debattform som minner om gymnasiastdebatter, vil være en fornærmelse mot debatterende gymnasiaster». Han fortsetter med å understreke at det selvfølgelig er SV selv som bestemmer egen politikk og debattform. Likevel mener Steen at man burde tenke igjennom sosialismens omdømme når man i sosialismens navn fører debatten på et slikt plan som Ny Tid gjør. Han skriver videre:

En viktig debatt om alvorlige ideologiske problemer som ikke bare er av teoretisk interesse, men av interesse i forbindelse med utviklingen [av en rekke land], avfeies med primitive flåserier. 'Konservative motstandere er konservative enten fordi de er dumme eller fordi de er griske'.

Steen fortsetter så med å besvare det opprinnelige spørsmålet fra avisen. Han peker på at det ikke burde være vanskelig å skjønne hans uttalelse dersom man leser den i sin helhet. Å se «konturene av fengsler med marxistiske fortegn» er ikke det samme som at «Vietnam ligner et fengsel». Steen understreker også at han selv støttet Vietnam først i kampen mot Frankrikes kolonikrig, og deretter mot USAs krig. Han så likevel ikke for seg et resultat tilsvarende et marxistisk idealsamfunn. Ifølge hans svar til Stubberud var det dem som «skapte seg et marxistisk univers» som burde føle seg forrådt av utviklingen. Steen avslutter skarpt med å

---

¹⁹¹ Hage, «Prinsipløs rytter med flerfarget kappe»

¹⁹² Steen, «Reiulf Steen svarer Ny Tid»

skrive at Ny Tids forsøk på å tillegge han oppfatningen om at «Vietnam ligner et fengsel» står i samsvar med «den barnslige og primitive triksingen» han hadde beskrevet innledningsvis.

Kontrast

Kontrast var et tidsskrift for politikk, kultur og kritikk som særlig henvendte seg til de radikale intellektuelle, og dem med interesse for slikt innad i SV.¹⁹³ Tidsskriftet ble startet i 1965 av redaktør Tor Bjerkmann som hadde opprettet det kulturradikale forlaget *Pax* året før. Tidsmessige passet dette bra da *Kontrast* kunne overta *Fossegrimens* posisjon på norsk venstreside etter at dette gikk inn i 1968. Tidsskriftets første redaktør var Hans Fredrik Dahl (1965 – 1969); Deretter overtok nåværende professor ved UiO, Helge Rønning (1969 – 1973); fra 1973 og videre fortsatte Helge Rønning i redaksjonen, men tidsskriftet ble da drevet som et kollektiv.

I 1978 utga *Kontrast* et helt nummer dedikert til de nye filosofene med tittelen «De 'nye filosofene' og marxismen: Filosofiens elendighet». Dette var klart det mest sofistikerte, men også det mest infame forsøket fra venstresiden på å imøtegå Stubberuds kritikk. I dette nummeret er det to røde tråder. Det første som blir tydelig når man leser nummeret er et at det gjøres et forsøk på å «overta» diskursen om de nye filosofene; målet er ikke først og fremst å avskrive kritikken de reiste i Frankrike, men å skape et bilde av at deres norske formidlere og tilhengere har presentert dem på en feilaktig måte for egen vinning. Spesielt er dette tilfellet for André Glucksmann som var den fremste teoretikeren for de nye filosofene, og derfor også den som var vanskeligst å avskrive. Dette kommer klart frem i lederen til nummeret, som fikk tittelen: «Den franske ideologi og filosofiens elendighet: Forsøk på å stille André Glucksmann på beina». Der står det blant annet:

Kontrast 1978, nummer 74

¹⁹³ SNL, «Kontrast», oktober 2018, <https://snl.no/Kontrast>

Når borgerlige ideologer, som kulturmedarbeidere i Morgenbladet og kommende stjerner i partiet Høyre, trykker Glucksmann til sitt bryst, må en være klar over at dette er en tredjegrads nærkontakt Glucksmann selv ikke står inne for. Det bildet som er blitt gitt av han i Norge er fordreid, det viser bare en side ved hans posisjon ...

Den andre røde tråden i nummeret er det som kanskje står igjen som det minst flatterende i ettertid; nemlig sjikane av Tore Stubberud, og andre som i offentligheten tok de nye filosofene til sitt bryst. Til tross for at hele nummeret av Kontrast fint kunne vært tema for analyse, vil det av hensyn til oppgavens størrelse være mer hensiktsmessig å se nærmere på et utvalg. Analysen vil derfor ta utgangspunkt i tre av artiklene:

1. «Herre-tenkerne» av André Glucksmann: Gjengitt og kommentert av Kontrast.¹⁹⁴
2. «På Solsjenitsyns skuldre» av Regis Debray.¹⁹⁵
3. «Håpets stemme fra Rakkestad: Stubberud og marxismen» av Torodd Karlsten.¹⁹⁶

«Herre-tenkerne»

I denne artikkelen presenterte redaksjonen i Kontrast noen utdrag fra Glucksmanns bok *Herretenkerne* (1977). Artikkelen innledes på følgende måte: «André Glucksmann er den mest sentrale av ‘de nye filosofene’, selv om han forsøker å unngå betegnelsen».¹⁹⁷ Formålet med artikkelen var å vise hvordan Glucksmann hadde blitt misbrukt i media av aktører som vridde og vente på Glucksmanns tenkning som helhet. Måten dette ble forsøkt gjort på var ikke ved å direkte kommentere deler fra *herretenkerne*. I stedet for ble utdragene fra boken supplert med tekst i rammer som siterte Glucksmanns tidligere arbeider. Det ble her lagt vekt på hans anarkistiske tendenser i tidligere produksjon, og det kommer frem av Kontrasts utvalg av sitater at det som forsøkes er å sette *Herretenkerne* i et lys som fremstiller den mer som en anti-statlig kritikk på linje med Marx enn et anti-marxistisk verk.

Stubberud og Vestre var raskt ute i *Morgenbladet*, og påpekte hvor maltraktert og misvisende den norske oversettelsen i Kontrast hadde vært. Vestre gikk ut i samme avis og bad om at

---

¹⁹⁴ Glucksmann, «Herre-tenkerne», S. 41 – 47

¹⁹⁵ Debray, «På Solsjenitsyns skuldre», S. 48 - 52

¹⁹⁶ Karlsten, «Håpets stemme fra Rakkestad», S. 30 - 34

¹⁹⁷ Glucksmann, «Herre-tenkerne», S. 41

teksten ble gjengitt i en skikkelig oversettelse i et senere nummer av *Kontrast*.¹⁹⁸ På dette tidspunkt ble det opplyst om at redaksjonen i *Kontrast* ikke hadde oversatt Glucksmanns skrifter fra originalspråket, men tatt utgangspunkt i en tysk oversettelse. Likevel kom det ingen reaksjon fra hverken *Kontrast*, eller Glucksmanns norske forlegger *Gyldendal* (som hadde gitt *Kontrast* tillatelse). Stubberud valgte derfor å røke ut redaksjonen i *Kontrast* ved å gjøre Glucksmann oppmerksom på tidsskriftets fremstilling av hans arbeider.¹⁹⁹ Til hvilket Glucksmann kunne informere om at hverken han eller forlaget *Grasset* var informert om den norske oversettelsen som Vestre omtalte som «hakkemat».²⁰⁰ Glucksmann gikk til aksjon, og krevde at *Gyldendal* måtte ta offentlig avstand fra *Kontrast*-artikkelen. Videre skal Glucksmann ha gitt en kommentar om at dette tidsskriftet måtte være et slags norsk tilsvar til den tyske avisen *Bild-Zeitung*.²⁰¹ En stikkende kommentar som må ha vekket ergrelse hos *Kontrasts* redaksjon. *Bild-Zeitung* både er, og var en sensasjonspreget, konservativ dagsavis kjent for sine harde artikler rettet mot venstresiden; Avisen hadde også vært kritisk innstilt til studentopprørerne og venstreekstremister i tiden etter -68.

Det Glucksmann reagerte på angående nummeret av *Kontrast* var redaksjonens forsøk på å lansere hans skrifter som mer venstreorienterte enn de faktisk var, i et forsøk på å ta brodden av hans kritikk mot Marx. Spesielt var dette tydelig i denne artikkelen hvor *Kontrast* koblet *Herretenkerne* sammen med ti år eldre skrifter; helt uten andre kommentarer eller analyser. Et ironisk poeng ved *Kontrasts* fremstilling av Glucksmann i dette nummeret er at de selv endte opp med å gjøre nettopp det de beskyldte Stubberud, og de andre norske formidlerne av anti-marxismen for å ha gjort; nemlig å fremstille Glucksmann på en måte som tjente dem selv.

«På Solsjenitsyns Skuldre»

Redaksjonen av *Kontrast* tok også med ett par artikler av utenlandske skribenter i dette nummeret. En av disse artiklene var «På Solsjenitsyns skuldre», skrevet av den franske forfatteren og senere politiker Régis Debray.²⁰² Debray hadde studert filosofi under marxisten Louis Althusser ved *École Normale Supérieure*. Der ble han en «agrégé de philosophie» i

¹⁹⁸ Vestre, «*Kontrast*, Glucksmann og *Morgenbladet*»

¹⁹⁹ Stubberud, «Glucksmann-aksjon mot *Gyldendal*»

²⁰⁰ Vestre, «*Kontrast*, Glucksmann og *Morgenbladet*»

²⁰¹ ²⁰¹ Sørbo, *Hans Skjervheim*, (Gjøvik: Det Norske Samlaget, 2002). S. 238

²⁰² Debray, «På Solsjenitsyns skuldre», S. 48 - 52

1965. I tiden etterpå dro han til Sør-Amerika, hvor han blant annet kjempet med Che Guevara i Bolivia; der satt han også fengslet i årene 1967 - 1970.²⁰³ Spesielt den siste opplysningen er interessant når man leser tidsskriftets introduksjon av artikkelen. Redaksjonen omtaler Debray i sin innledning som «En av de sentrale skikkelser i mai 68». Det som er påfallende med dette er at Debray skal ha sittet fengslet i Bolivia på denne tiden. Kanskje mente Kontrast egentlig at det var hans skrifter som var sentrale; eller kanskje var det bare en uskyldig tabbe fra tidsskriftets side. En annen mulighet er selvfølgelig også at dette var en falsk påstand i et forsøk på å styrke Debrays etos. Noe som i så fall stod fint i stil med redaksjonenes avsluttende beskrivelse: «Med utgangspunkt i mai 68 karakteriserer han også ‘de nye filosofene’ som livstrette representanter for en mislykket revolte».

Ellers i innledningen skrev Kontrast: «I denne polemiske artikkelen gir han til kjenne sitt syn på ‘de nye filosofene’. Han påpeker viktigheten av å møte fenomenet Gulag med en analyse som tar utgangspunkt i virkeligheten og ikke en myte». Allerede her ser vi konturene av hvilken retning denne artikkelen gikk i. Det som virkelige hadde gjort den vestlige verden oppmerksom på Gulag – og som også hadde inspirert de nye filosofene – var dissidenten Solzjenitsyn og hans bok *GULag-Arkipelet* (1973 – 1976). Dette må nødvendigvis også være «myten» det refereres til. Sovjetiske dissidenter som kritiserte undertrykkelsen i øst, og noen også marxismen generelt, hadde lenge vært problematiske for vestlige marxister. Dette var ikke noe nytt i Frankrike hvor ytterste venstreside stadig forsøkte å avvise eller isolere slike ideologiske trusler.²⁰⁴ En av de få som ganske raskt hadde tatt Solzjenitsyn i forsvar var Claude Lefort med sin bok «*Un homme en trop: Réflexions sur ‘L’archipel du Goulag’*» (1976). Debray viste i denne artikkelen at han var eksempelet på det komplett motsatte av Lefort. Han skrev:

... Glucksmann og Lévy [er] atskillig mer pratsomme mot høyre, der de sitter på skuldrene til Solsjenitsyn, denne hellige, vår verdens profet (vel å merke ikke den tredje verdens og det med god grunn). Gjennom hans sladder opplevde de oktoberrevolusjonen og dermed alle revolusjoner. Gjennom ham trosset de Stalin, alle Staliner. Gjennom ham oppdaget de likmerkene ...

---

²⁰³ SNL, «Régis Debray», av Truls Olav Winther, lest 19.04.23: https://snl.no/R%C3%A9gis_Debray

²⁰⁴ Se for eksempel Stubberuds intervju med Marcel Gauchet og Raymond Aron angående Solzjenitsyn i kap. 4

Solzjenitsyn hadde tjenestegjort i den røde armé under andre verdenskrig; ble dømt til åtte års hardt straffearbeid for et brev som omtalte Stalin på en negativ måte; deretter dømt videre til evig forvisning i en landsby i Kazakhstan. Solzjenitsyn ble riktig nok rehabilitert i 1956, i kjølvannet av Khrusjtsjovs oppgjør med Stalin på den 20. partikongressen, men ble så landsforvist fra Sovjetunionen i 1974 som følge av sine skrifter om GULag. Fire år senere ble altså hans erfaringer avskrevet som «sladder», og Solzjenitsyn selv hånet som «denne hellige, vår verdens profet» av en franskmann. At *Kontrast* trykket nettopp denne artikkelen tyder på at slike ideologiske syn på de sovjetiske dissidenter også var til stede blant norske marxister.

Debray skrev samtidig elegant, og kom med ett argument som kan sees på som i hvert fall delvis gyldig. I likhet med det Raymond Aron pekte på i sitt intervju med Stubberud, skrev Debray at de nye filosofene snakket om mange ting de ikke hadde kjennskap til.²⁰⁵

De snakker om sosialistiske land, uten noen gang å ha sett dem, ikke engang i ferien [...] De har ikke lært noen av disse språkene for å kunne følge med i pressen, publikasjoner, for å kunne snakke med de innfødte [...] De snakker om staten og vet ingenting om dens maskineri. De snakker om krigen uten noen gang å ha avfyrt et skudd eller opplevd et bombeangrep. Og nå kaster de seg kjekt over det, fører sammen alt med alt for å avsløre hvor det er, vi skal ha gått på limpinnen til nå.

Selv om disse påpekningene bærer en viss likhet til det som Aron uttalte til Stubberud, er det likevel noen grunnleggende forskjeller. Aron var for det første enig i mye av det de nye filosofene fremmet. Hans innvending var at han selv kom frem til mange av de samme konklusjonene årevis tidligere, og at dette da ble gjort med inngående kjennskap til de større rammer enn det rent filosofiske. For Debray sin del fremstår disse påpekningene derimot som en hentydning til at de nye filosofene og deres kritikk må avvises på bakgrunn av deres manglende erfaringer. Noe som i så fall må sies å fremstå hyklersk når Debray i samme artikkel var meget rask til å avvise en med større kjennskap til krig, statens maskineri og språk enn han selv – Solzjenitsyn. Det kan også innvendes her at «de rette kvalifikasjoner» som Debray henviser til, naturligvis ikke kan være kriterier for å kunne mene noe om, eller kunne kritisere samfunnet og dets aktører. Om så hadde vært tilfellet ville heller ikke redaksjonen bak *Kontrast* stått stødig.

---

²⁰⁵ Se Stubberuds intervju med Aron i kapittel 4.

Mot slutten av artikkelen avviser Debray de nye filosofenes kritikk helt. Han mente at ingen enda hadde foretatt en vitenskapelig analyse av forholdene i Sovjet og marxismens tilknytting til undertrykkelse. Å sette «Gulag mekanisk lik den reale sosialisme» var ifølge Debray en måte å unndra seg den oppgaven dette egentlig var. «For å tilnærme seg erkjennelsen trengs det begrepsarbeidere og ikke frasemakere», skrev han og fortsatte:

De «nye filosofers» avledningsmanøver ville ikke vært noe annet enn et vanningssted for hester om våren, hadde det ikke hendt midt i en tid preget av så vel politisk som teoretisk oppbrudd fra vår side. Etter som de forurenser terrenget med vaghet og betingete reflekser, bidrar de til å forderve de arbeidendes arbeid ...

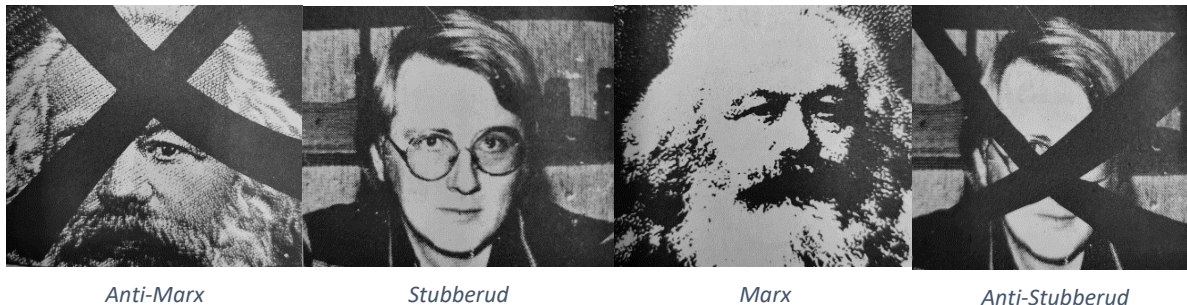
Sånn sett har Debray rett i at de nye filosofene traff riktig med sitt tidspunkt. Dette kommer også klart frem i lys av at personer som Claude Lefort, Cornelius Castoriadis og Raymond Aron, som tidligere hadde publisert skrifter med mye av det samme innholdet, aldri fikk i nærheten av den samme oppslutningen som de nye filosofene fikk. Hva Debray mente videre med at «de forderver de arbeidendes arbeid» er ikke så lett å kunne konkludere med. Det er likevel nærliggende å tenke at han med «de arbeidende» mente de marxistiske teoretikerne som forsøkte å videreutvikle marxismen i nye retninger hvor dets blodige tendenser var fraværende. Trolig opplevde Debray de nye filosofene som distraksjoner i dette arbeidet. Han avsluttet artikkelen sin med et varsko om hva som kunne ventes fra fremtiden om man fortsatte i samme spor som de nye.

... Og dette ikke uten dermed å provosere på den andre side et angstfullt eller hevnjerrig tilbakefall i ortodoksi hos dem som er ute av stand til å angripe det virkelige med adekvate midler. Står dogmatikere og skjønnånder øye mot øye igjen [...] så står vi med ett igjen ved nullpunktet.

Det blir igjen tydeliggjort hvor politisert og ideologisk orientert mange marxistiske tenkere på denne tiden var. Hvorvidt de nye filosofenes kritikk var valid, eller om de millioner av liv som var gått tapt i marxismens regimer kunne skyldes Marx, stod ikke i sentrum. Marxismens oppslutning, og illusjonens opprettholdelse kom i første rekke; Jean-Paul Sartres sitat om å ikke ta håpet fra arbeiderne i Billancourt, lyder som et ekko i det fjerne.

«Håpets stemme fra Rakkestad»

Artikkelen med tittelen «Håpets stemme fra Rakkestad: Stubberud og marxismen» er nok det fremste eksempelet i dette nummeret på sjikane og hersketeknikk. Artikkelens forfatter Torodd Karlsten omkom i en trafikkulykke i 1994, og det har derfor vært noe problematisk å tegne et bilde av hans bakgrunn. Det som likevel kan sies om han var at han var en kulturradikaler som satt i Kontrasts redaksjonskollektiv. Utenom det var han amanuensis, jazzskribent og en kulturpersonlighet basert i Stavanger.²⁰⁶ Når det gjelder hans artikkel er nok det første som blir lagt merke til tittelen selv. «Håpets stemme fra Rakkestad» er en karakteristikk som vanskelig kan tolkes som noe annet enn et forsøk på hån. Mon tro om tittelen hadde vært den samme om Stubberud hadde bodd i en by og ikke en landbrukskommune. Denne karakteristikken gjentas også senere i artikkelen da Karlsten omtaler Stubberud som «ånden fra Rakkestad». Allerede innledningsvis blir altså holdningene ovenfor Stubberud svært tydelige. I tillegg til den nedlatende tittelen var artikkelen også preget av en bildeserie som tok utgangspunkt i *Anti-marx*' forside - og med det var tonen for resten av artikkelen satt:

Artikkelens hovedmoment er som Karlsten skriver i innledningen.

«De nye filosofene» har blitt presentert i Norge på en måte som har vært velegnet til å skape misforståelser om hva de egentlig står for [...] diskusjonene har også vært ført på en måte som nærmest har umuliggjort en reell diskusjon av marxismen. En av de fremste representantene for en slik debattform er Tore Stubberud som nærmest har monopolisert all informasjon i pressen omkring «de nye filosofene».

²⁰⁶ Kvanvik, «Torodd Karlstens Kvintett». *Rogalyd*. mai 2021.
<http://www.rogalyd.no/artist/torodd-karlstens-kvintett>

Allerede her er det to ting av interesse å ta tak i. For det første snur Karlsten anti-marxismens eget argument på hodet når han skriver at diskusjonene har vært ført på en måte som har umuliggjort en reell diskusjon av marxismen. Mangelen på reell diskusjon av marxismen var nettopp en av hovedårsakene til de nye filosofenes-, og nå også Stubberuds popularitet. Som poengtert tidligere i kapittelet pekte Hans Skjervheim på denne situasjonen allerede i 1972 etter sitt opphold i Danmark: «... man har stengt seg av i forhold til de virkelige kritiske Marx-diskusjonene».²⁰⁷

Det andre interessante ved Karlstens innledning er påstanden om at Stubberud nærmest har monopolisert all informasjon i pressen omkring de nye filosofene. Også dette må forstås som en misvisende påstand. At Stubberud var den som uttalte seg mest om de nye filosofene i Norge var alt annet enn unaturlig. Han var en av få i Norge med inngående kjennskap til det fransk-intellektuelle miljøet; og det var han som dro til Paris og møtte de nye filosofene for å kunne introdusere dem i Norge. Når det er sagt kommer det også klart frem av de tidligere analysene at Stubberud på ingen måte kom lett til i de store kulturmedia som *Dagbladet*. Dermed kan han nødvendigvis ikke ha monopolisert all informasjon om de nye filosofene. Om man likevel hadde tatt Karlstens påstand for god fisk – om at Stubberud hadde monopol; altså ingen konkurrenter – så hadde dette i så fall skyldtes venstresiden selv som stort sett unngikk å imøtegå Stubberuds kritikk, og som i svært liten grad deltok i debatten han startet. Dette kommer også frem av arkivene til *Vardøger* og *Ny Tid* som ble redegjort for tidligere. Det at Karlsten skrev denne artikkelen nettopp i *Kontrast*, og ikke i mer allmenne forum, sier også sitt. Marxistene ønsket å ta debatten på egne premiss, som Skjervheim tidligere uttalte.²⁰⁸

En av de første «argumentene» Karlsten fører i artikkelen er at de nye filosofene ikke kan omtales som en gruppe, og at den kritikken de fører har blitt misbrukt i Norge til inntekt for aktører med egne interesser.

Tore Stubberud, Bernt Vestre, Kåre Verpe og Hans Skjervheim, og alle bruker dem til sine private formål. Stubberud for en frigjøring av tankens renhet og en sjikane av de vellykkete venstreradikale intellektuelle, Vestre for enda en gang å si det han sa før 1968 (han har ikke sagt noe siden) i gammel anti-kommunistisk stil. Verpe, formann i

---

²⁰⁷ Sjørbo, *Hans Skjervheim*, (Gjøvik: Det Norske Samlaget, 2002). S. 204

²⁰⁸ *Dagbladet*, «-Marx er død!»

DKSF, for å etablere en ny borgerlig kritikk av marxismen og Hans Skjervheim for nok en gang å forsøke å ta knekken på arbeidsverdilæren til Marx.

Foruten om denne passasjens innlysende spydighet er det to viktige ting å understreke. Det ene er at korrelasjon ikke nødvendigvis medfører kausalitet. En så sammensatt gruppe mennesker, som de fire Karlsten nevner ovenfor, kunne alle ha sine grunner for å fremme den anti-marxistiske kritikken; dette betyr ikke uten videre at kritikken var ugyldig. Det andre som må understrekes er at forenklingen av disse fires motivasjon fungerer som stråmannsargumentasjon. Spesielt når det gjelder Stubberud og Skjervheim kommer det klart frem at de hadde dypere innsikter til grunn for sin kritikk enn det Karlsten påpekte her. Eksempelvis kan det pekes på Stubberuds forhold til Lefort, og ikke minst hans innsikter i den franske debatten. For Skjervheim var tiden ved ROC i Danmark sentral, så vel som hans inngående kjennskap til Marx.

Også litteraturforsker Asbjørn Aarnes, som uttalte seg i *Farmand* om at «Det interessante ved dem [de nye filosofene] er at de har skapt et pusterom for noe annet», fikk en spydig bemerkning i artikkelen.

Jo, her har det sannelig blitt luft i luka! Her produseres bomull i stor stil. Her drives en kommunist- og marxistshets man ikke har sett maken til siden femtiårene. Man kjenner igjen tonen fra den kalde krigen.

Her tyr Karlsten til det som ifølge Skjervheim etter hvert ble en kjent marxistisk forsvarsstrategi. I et brev datert 1981 skrev Kontrast-redaktør Helge Rønning til Skjervheim for å uttrykke sin skuffelse over blant annet hans marxisme-kritikk. Der kom det klart frem av Rønning at han hadde en dyp respekt for Skjervheim; «Jeg har alltid oppfattet deg som en slags Sokrates»²⁰⁹. Likevel uttrykte han sin misnøye over Skjervheims holdning ovenfor marxismen, og hans deltakelse i Stubberuds senere prosjekt – tidsskriftet *Kontinent Skandinavia* (1979 – 1982). Et tidsskrift Rønning mente var en røst fra Mccarthyismens dager. Til dette svarte Skjervheim at selv om Mccarthyismen fra 50-tallet var svært ille, så er det et faktum at «Marxistar likar ikkje kritikk, og dei stemplar gjerne kritikk som Mccarthyisme. Det held eg for tøvet, eller eigentleg er det ein semantisk maktstrategi».²¹⁰

²⁰⁹ Sørbo, *Hans Skjervheim*, (Gjøvik: Det Norske Samlaget, 2002). S. 248

²¹⁰ Sørbo, *Hans Skjervheim*, (Gjøvik: Det Norske Samlaget, 2002). S. 250

Nettopp en slik maktstrategi er det Karlsten også brukte tre år tidligere i sin kommentar til Aarnes.

Et annet argument Karlsten benyttet seg av gjennom artikkelen er at ulike land har hatt ulik historisk utvikling og strukturell oppbygning - Dette gjaldt også for Frankrike. Altså kan man ikke overføre den nye filosofien fra Frankrike til Norge. Han påpekte også at den marxistiske tradisjonen i Frankrike var ulik fra Norge. Ifølge Karlsten må man derfor forstå de nye filosofene utfra den franske tradisjonen, hvor stalinismen hadde stått spesielt sterkt. Det Karlsten i virkeligheten forsøkte å påstå med en slik bemerkning er at man må gjennomføre en marxistisk analyse av de to landene før man kan slå fast om denne marxismekritikken i det hele tatt er gyldig. Igjen blir det opplagt hvordan all debatt om marxismen skulle foregå på marxismens egne premisser – en herretenker.

Videre i artikkelen forsøkte Karlsten å motbevisse Glucksmanns analyse og forklaringer av undertrykkelsen i Sovjet. Dette er likevel av mindre interesse da hans forsøk på dette ikke bidrar med noe vesentlig, og at han utelukkende benytter seg av marxistiske begreper og teori. Det som derimot er av interesse er hans sluttbemerkninger, hvor han skriver:

Mottagelsen av 'de nye filosofene' i Norge har til fulle vist at de kan brukes av hvem som helst til hva som helst. Man kan replisere til Stubberud, som påstår at man ikke behøver å være Marx-ekspert for å kritisere marxismen, at man ikke behøver å ha lest 'de nye filosofene' for å kunne bruke dem til nesten hva det skal være [...] Marxismen dør nok ikke selv om Tore Stubberud har gjort et mediascoop.

Nok en gang skinner det igjennom en opplagt nedlatende holdning ovenfor Stubberud. Å påstå at de nye filosofene ble brukt til hva som helst (kritikk av marxismen i Norge), av hvem som helst (Tore Stubberud), kan ikke forstås som annet enn ren hersketeknikk. At det avslutningsvis impliseres at Stubberud ikke engang har lest de nye filosofene, og at alt han har å fare med er et mediascoop, er prikken over i-en for en artikkel som står igjen som et mindre stolt monument fra historien om den radikale venstresiden i Norge.

Klassekampen

Klassekampen er et av de fora som egentlig er av mindre interesse. Dette er fordi at AKP-ml var et nokså lite parti, men også fordi det viste seg å bli et relativt kortvarig fenomen. I tillegg er det ingen tvil om at Stubberuds kritikk først og fremst gjaldt de intellektuelle marxister som satt i samfunnets sentrale posisjoner. Medlemmene av AKP-ml var i større grad aktivister med rot i vulgær-marxisme. Likevel kan det være interessant å undersøke hvordan de mer «totalitære» nymarxistene opplevde og omtalte Stubberud.

Stubberud - som uttalte at han hadde en viss sympati med individene som tilkjente seg AKP, og at «mange av dem er virkelige reale mennesker» - uttalte også: «En marxist-leninist lukter man på to hundre meters avstand, ved deres intellektuelle avstumpethet, det kunstig proletariserte sjargongsprog og deres fanatiske moralisme».²¹¹ Om enn dette var satt litt på spissen av Stubberud, så var det faktisk disse karakteristikene som preget Klassekampens omtale av Stubberud og *Anti-Marx*. Dette kommer klart frem i avisens første omtale som var i form av et anonymt innlegg rettet mot Stubberuds bok, og Steens forord.²¹² Tittelen var «Marx lever, og Steen er redd». Der innledes det med klassekampens egen tolkning av hva de «høyst intellektuelle» og «høyst borgerlige» nye filosofer tenkte: «Gud er død, Marx er død og sjøl føler jeg meg ikke riktig bra heller. Men Giscard d'Estaing er ikke død, og han er ikke så verst».²¹³

Den «intellektuelle avstumpetheten» som Stubberud refererte til blir også tydelig da innlegget punktvis oppsummerer de nye filosofenes begrunnelse for at Marx er død.

Punkt 1: Det var konsentrasjonsleire i Sovjet under Stalin. Punkt 2: Stalin bygde på marxismen. Punkt 3: Marxismen fører til konsentrasjonsleire. Punkt 4: I grava med marxismen.

Det ble også gitt støtte til Stigens anmeldelse i Dagbladet, om at «Stubberud holder seg selv og allting svevende». Samtidig rettes det harde skyts mot Reiulf Steen, som artikkelen omtaler som «borgerskapets trofaste tjener». Avisen fortsatte:

---

²¹¹ Stubberud, *Anti-Marx* (Oslo: Dreyer Forlag, 1978). S. 149 - 150

²¹² Newman, «Marx lever og Steen er redd»

²¹³ D'Estaing var Frankrikes president (1974-1981) og medlem av det høyreliberale partiet: «Union pur la Démocratie Française»

... *Marxismen er noe av det verste og farligste som finnes for Reiulf Steen og Erling Nordvik. Marxismen er et våpen som truer diktatur over arbeiderklassen disse to er aktive redskaper for.*

Avslutningsvis gikk så artikkelen over i politisk snakk om konfliktene mellom DNA og den norske arbeiderklassen, som ifølge artikkelen fikk stadig mer vett av Marx.

Utenom denne første artikkelen nevnte *Klassekampen* sjeldent Stubberud, eller de nye filosofene for den del. Først 22. juli 1978 ble det trykket en lengre artikkel om Stubberud, med tittelen «Kunstig åndedrett for ‘Anti-Marx’».²¹⁴ Dette innlegget ble utløst av Stubberuds fjernsynstid. Som nevnt tidligere ble Stubberud intervjuet av Per Øyvind Heradstveit på NRK i beste sendetid - og det vekket ergrelse. Den anonyme skribenten, med aliaset Rufus M., beklaget seg over at NRK ga «denne ypperstepresten av borgerskapet» en så stor plattform. Samtidig tok forfatteren opp Stubberuds «falskneri» angående folkemordet i «Kampuchea». Stubberud hadde sittet i panelet under en høring om Kambodsja tidligere på våren, og der hadde den ene bloddryppende historien etter den andre blitt avslørt som løgn, ifølge Rufus. At Stubberud fortsatte å snakke om dette folkemordet som en sannhet på TV, gjorde artikkelens forfatter tydelig opprørt. I vår egen samtid fremstår selvfølgelig dette som surrealistisk. Likevel står dette eksempelet som en tydelig indikator på hvordan den ideologiske marxismen kunne skjule folkemord ved at dets tilhengere alltid inntok en mistankens hermeneutikk i møte med diverse anklager og kritikk.

Det siste innlegget fra *Klassekampen* som er av interesse ble trykket 7. august 1978. Dette var et innlegg som ble sakset fra Aftenposten (4. august), og var skrevet av forfatter og filolog Eystein Eggen.²¹⁵ Innlegget i Aftenposten hadde tittelen «Heller Mao enn Furre», og var Eggens forsøk på å vise sitt syn på forskjellene mellom SV og AKP-ml. Han mente at SV var et parti «i indre forråtnelse og oppløsning», og at det hadde «utviklet seg en fløy i partiet som er mer statskapitalistisk enn statskapitalismen selv». Her refererte Eggen videre til Stubberuds sitat «Et øye på revolusjonen og et på statens lønnsregulativ». Med dette sagt, argumenterte Eggen for at det andre partiet på venstrefløyen var av et annet kaliber. Ifølge han fremstod AKP-ml som «real og selvstendig ungdom» som, i motsetning til SV, gikk sine egne veier

---

²¹⁴ Rufus, «Kunstig åndedrett for ‘Anti-Marx’»

²¹⁵ Eggen, «Heller Mao enn Furre»

utenom statskapitalismen. Det er interessant hvordan AKP-ml selvoppfattelse her overlappet med Stubberuds kritikk av SV. Det at *Klassekampen* valgte å ta med et sitat av Stubberud – med et positivt fortegn - tyder på to ting. Det ene er at AKP-mls medlemmer gjerne opplevde Stubberuds kritikk som mindre relevant for seg selv enn det SV gjorde. Det andre er at AKP-ml fremstod mindre «strategiske» enn enkelte av de andre venstreradikale media som er blitt redegjort for tidligere – herunder de tilsynelatende forsøkene på å fortie Stubberuds kritikk.

Kapittel 6: Tiden etter Anti-Marx og videre forskning

*I dag ser man ikke med blide øyne på dem som sa sannheten for tredve år siden. Om man skal sitere noen, støtte seg på skrifter, foretrekker man dem som tok feil på samme tid som de selv var villfarne.*²¹⁶

- Raymond Aron

Det var en rekke hendelser og debatter som oppstod i forlengelsen av *Anti-Marx*. Mye av dette fortjener en plass i historiebøkene. Det er likevel for meget til at alt kan dekkes i en oppgave som denne. Dette kapittelet vil derfor sette søkelyset på noen av de mer signifikante delene av tiden etter *Anti-Marx*. Samtidig vil det bli pekt på ulike tema, og sider ved historien som kan være av interesse for videre forskning og senere fremstillinger.

6.1: En videreføring av marxismedebatten

Som nevnt i forrige kapittel endret debatten i *Dagbladet* seg noe utover sommeren 1978. Den debatten som ble utløst av Stubberud og de nye filosofene, ble videreført, men med et nytt fokus. Tendensen skiftet fra harde polemiske angrep mot Tore Stubberud, og total avskrivning av de nye filosofene – til at avisen nesten ikke refererte til Stubberud. Det var likevel enkelte unntak, som når Stubberud var på TV-skjermen i samtale med NRKs egen Per Øyvind Heradstveit.²¹⁷ Negative reaksjoner til TV-tiden meldte seg på tvers av venstresiden – Også i *Dagbladet* hvor han blant annet ble omtalt slik under et intervju med forfatter Ola Bauer: «Det er jo for jævli å se at en mann som Tore Stubberud får breie seg i tre kvarters show i TV på grunn av at han var i Paris i -68 og har ny-filosofert litt sammen med franskmennene».²¹⁸ Utenom slike tilfeller var tendensen likevel den at debatten i *Dagbladet* ble ført av marxismens egne tilhengere. I forlengelsen av denne debatten ble det også arrangert et seminar i regi av redaksjonene bak Pax-leksikon og Kontrast. Temaet for seminaret, som fant sted i Paxhuset 31. oktober 1978, var «De nye filosofene» og marxismen som samfunnsteori.

---

²¹⁶ Stubberud, *Anti-Marx*, (Oslo: Dreyer Forlag, 1978). S. 91

²¹⁷ Se slutten av kap. 4 for referanse.

²¹⁸ Nyland, «70-åra preget av nihilisme og apati»

Utover høsten fikk denne debatten et nytt oppsving. Mye på grunn av at Norges kanskje fremste marxolog, Jon Elster, sendte en oppsiktsvekkende artikkel til trykk i Dagbladet. Tittelen lød: «Kan man være en ærlig marxist i dag?».²¹⁹ Dette fikk mange på venstresiden til å sperre øynene opp. I artikkelen nevnte Elster aldri de nye filosofene eller Stubberud, men samtidig påpekte han flere av de samme svakhetene ved marxismen som disse allerede hadde poengtert. Ifølge Elster, var «ærlig» i denne sammenheng det motsatte av selvbedrag og ønsketenkning. Noe han hevdet marxismen hadde vært mer preget av enn det fleste andre tankeretninger. På spørsmålet han selv stilte i tittelen, «Kan man være ærlig marxist», svarte Elster «ja». Men det var noen forutsetninger for dette. Han understrekte at det første man måtte gjøre som ærlig marxist var å gi opp tanken om at det finnes et helhetlig marxistisk system. Han skrev: «Vi må ganske enkelt vende oss av med forestillingen om at 3 linjer hos Marx kaster mer lys over hvilket som helst spørsmål enn en bok av hvilken som helst annen forfatter». Videre påpekte han hvordan senere teoretikere videreutviklet Marx med mål om å gjøre den til et system - Slik som Marxisme-leninisme og Mao Zedongs tankesett. Dette beskrev Elster som «marxisme armert i betong». Han forklarte: «Marx hadde ikke noe system. Heller ikke var han ufeilbarlig. Ingen har gjort marxismen så stor skade som de marxister som har nektet å kaste på skraphaugen de deler av marxismen som ikke hadde livets rett».

Videre tok Elster et standpunkt man kan hevde gikk imot normene på den radikale venstresiden. Han tok opp det faktum at en tredjedel av menneskeheten på denne tiden levde under et ideologisk, marxistisk herredømme, og kommenterte det slik:

[Dette] er først og fremst et deprimerende og tragisk faktum. Det er ikke vanskelig å forstå hvorfor politikere og akademikere i eksil fra de kommunistiske land ser på 'marxisme' som et skjellsord. For dem som har opplevd 1956, 1968 eller Gulag, må det være absurd å se vestlige filosofer drøfte hva man skal legge i den marxistiske teori om rettferdighet [...] Ingen kan være en ærlig marxist som ikke tar disse utfordringene alvorlig.

Det skinner samtidig igjennom i Elsters artikkel at han på ingen måte var beredt til å forkaste marxismen; og han inntok ikke posisjonen om at «Marx er død», slik de nye filosofene gjorde.

---

²¹⁹ Elster, «Kan man være en ærlig marxist i dag?»

Han påpekte derimot at historiens dom enda ikke var entydig: «Stalinismen er én mulig forlengelse av Marx, slik inkvisisjonen er en mulig forlengelse av Bergprekenen». Ifølge Elster lå løsningen for marxismen i å finne nye veier for overgangen til sosialismen. Man måtte ta ett steg tilbake fra revolusjonen og aktivismen, og bruke tiden på dype analyser, før man eventuelt kunne begynne å revidere og ta to steg frem.

Elster avsluttet artikkelen sin med å klargjøre de standpunkt som hindret en fra å være «ærlig marxist».

Vil man være ærlig marxist i dag, kan man ikke bare gjenta disse teoriene som om verken verden eller vitenskapen hadde forandret seg [...] Man kan ikke være en ærlig marxist i dag uten å gjenopprette respekten for argumenter, i stedet for å støtte seg på den politiske karikatur. Marx hadde ikke noe system. Heller ikke var han ufeilbarlig. Heller ikke var han noen aktivist [...] Det skorter ikke på handling, men på kunnskap og analyse.

Elsters artikkel ble tatt til ettertanke av enkelte på venstresiden, men ble også mottatt med ergrelse av andre. Debatten blusset opp, og avtok ikke med det første. Eksempler på personer som deltok i denne meningsutvekslingen i *Dagbladet* var Hans Skjervheim, Hans Ebbing, sosiolog Fredrik Engelstad, sosiolog Rune Slagstad og AKP-ml sin Pål Steigan.²²⁰ I tillegg ble en diskusjon, med utgangspunkt i Elsters artikkel, ført i det litterære tidsskriftet *Basar*.²²¹ Den største delen av tidsskriftets bidrag til debatten var i form av en artikkel skrevet av Poul Henrik Poulsen. Tittelen var «Hvis P, så ikke P», og var et forsøk på å bevise en semantisk forvirring i Skjervheims kritikk av arbeidsverditheorien.²²² I tillegg kommenterte forfatteren de nye filosofene, og mistenkeliggjorde (i kjent stil) Morgenbladets- og Reiulf Steens bruk av dem for egen vinning. Mer interessant var likevel en enquête som ble trykket i skriftet. Her ble flere individer på venstresiden med ulike tilknytninger til marxismen spurt om sitt individuelle syn den. Spørsmålet tidsskriftet stilte var «Hvordan ser du på marxismen i dag, som system. Som grunnlag for politisk praksis?». En av dem som her rettet sitt svar mot

---

²²⁰ Se for eksempel:

Skjervheim, «Marxismen i krise»
Ebbing, «Ærlige og uærlige marxister»
Steigan, «Falsk 'marxisme' i krise»
Engelstad, «Marxisme i armert betong»

²²¹ Basar, «Enquete», S. 41 - 50

²²² Poulsen, «Hvis P, så ikke P», S. 51 - 65

Elsters artikkel i Dagbladet var Georg Johannesen. Han stilte det polemiske motspørsmålet: «Kan Jon Elster være ærlig i dag?». Han fortsatte så i en nokså krass tone:

Marx-debatten har vært sterkt stinkende, noe som er naturlig når den har et levende lik som ordstyrer [...] Det eneste jeg er sikker på i alt dette er at Jon Elster og liknende er kontaktløse speildebattanter, som vil avskaffe meg, men som krever 'dialog' fra min side.

Johannesens «motangrep» kan vanskelig tolkes som annet enn at han opplevde angrep på marxismen som angrep på seg som person. Om man ser vekk ifra Johannesen, og ser på enquêten i sin helhet, tyder det likevel på at det foregikk et skifte i synet på marxismen. Flere utrykte en usikkerhet når det gjaldt marxismen som system, og dens politiske relevans. Noe som for eksempel kom frem i dikteren Otto Hageberg sitt svar:

Dei som meiner at verda omkring oss best kan forståast i lys av visse kanoniske skrifter og at også politisk analyse og handling må vera i samsvar med begge skriftene, kallar eg teologar.

I det minste tyder mengden av tilsvarende svar i enquêten på at det marxistiske paradigmet begynte å bli trekt i tvil.

Gjennom 1979 og videre ut på 80-tallet, fortsatte debatten om marxismen – særlig innad i SV-miljøet. I 1979, under ett år etter *Anti-Marx*, holdt SVs nestleder Rune Slagstad et foredrag på partiets landsmøte. Foredragets tittel var «Sosialisme på norsk», og Slagstad annonserte at «det var nødvendig med en ideologisk loftsrydding på venstresida og stilte spørsmål ved en rekke gamle 'verdier'». ²²³ Dette foredraget ble utgangspunktet for en etter hvert omfattende debatt i ukeavisen *Ny Tid*, med deltakelse fra de fleste strømninger på norsk venstrefløy. Det hele kulminerte med en stor konferanse som fant sted i Oslo 18 – 20. april 1980. Denne konferansen fungerte ifølge Hansson og Slagstad som et ideologisk verksted hvor over 1000 mennesker deltok, og mer enn 20 ulike debatter ble diskutert. ²²⁴ Noen av de mest sentrale temaene og innleggende fra konferansen ble så samlet, og utgitt som bok på Pax Forlag. Tittelen på boken er «Sosialisme på norsk», og var redigert av Rune Slagstad og Steinar Hansson. Bokens mål var ifølge dens redaktører at den kunne «bidra til å gjøre venstresidens

---

²²³ Hansson & Slagstad mfl., *Sosialisme på norsk*, (Oslo: Pax Forlag, 1981). S. 9

²²⁴ Hansson & Slagstad mfl., *Sosialisme på norsk*, (Oslo: Pax Forlag, 1981). S. 9

politikk mer orientert mot det å skape ideer for grensesprengende reformer framfor dogmatisk teoridebatt». ²²⁵

Slagstad hadde i tiden før sitt foredrag om sosialisme på norsk, innsett en viktig ting. Klassesammensettingen i samfunnet var i endring. Bare fra 1970 til 1976 hadde mellomskjiktet i befolkningen steget fra 13 til 21 prosent. ²²⁶ Dette stod i total motsetning til marxismens idé om at klassekampen mellom arbeiderklassen og kapitalistklassen stadig skulle tilspisses som følge av samfunnets utvikling. Gjennom lesning av André Gorz' *Farvel til proletariatet* innså Slagstad at en overgang til et postindustrielt samfunn ville bety en radikal reduksjon i industriarbeid. Klassekamp som politisk grunnlag og samfunnssyn var derfor ikke bærekraftig for partiet. Da dette perspektivet ble løftet frem på SVs konferanse ble det nok mottatt med varierende grad av entusiasme. Mer aggressivt innstilt var naturligvis AKP-ml. *Klassekampen* var raskt ute med en artikkel som hadde tittelen «Flertall mot 'sosialisme' på norsk?». Der skrev avisen blant annet følgende: «SVs høyrefløy har sluppet rottefangeren Rune Slagstad ut på markedet med en melodi der gjennomgangstemaet er farvel til arbeiderklassen». ²²⁷ AKP's angrep på Slagstad ble også tema for en artikkel i Dagbladet hvor journalist Eva Bratholm intervjuet Slagstad. Der uttalte han: «Det tradisjonelle proletariatet AKP beiler til er nok tapt. Arbeiderklassen er da heller ikke hva den var ...». ²²⁸ Angående SVs fremtid konstaterte Slagstad senere i intervjuet at SF i sin tid hadde vært et fornyende parti på venstresiden; nå var det SV sin tur til å bli et nytenkende parti. «Nettopp nytenkning er det som har manglet i SV, men som nå kan gjøre det til en drivende kraft i 80-åra».

Utover 80-tallet gikk den marxistiske illusjonen mer og mer i oppløsning. En politisk Høyrebølge skyldte over Norge, og partiets leder Kåre Willoch ble sittende som statsminister i perioden 1981 - 1986. AKP-ml ble stadig svekket, og SV beveget seg mer og mer vekk fra revolusjonssnakk. Med sammenbruddet i Øst-Europa i 1989 - 1990, og Sovjetunionens kollaps i 1991, ble marxismens innflytelse over norsk politikk stadig mer ubetydelig. Samtidig fant mange av de akademikerne og intellektuelle, som tidligere hadde leflet med revolusjonen, nye veier og andre tankesett. Enkelte har i ettertid innrømmet de selvforkyldte,

---

²²⁵ Hansson & Slagstad mfl., *Sosialisme på norsk*, (Oslo: Pax Forlag, 1981). S. 10

²²⁶ Rossavik, *SV: Fra Kings Bay til Kongens bord*, (Oslo: Spartacus Forlag. 2011). S. 281

²²⁷ Klassekampen, «Flertall mot 'sosialisme' på norsk?»

²²⁸ Bratholm, «-Er sosialisme på norsk et nytt SF, Slagstad?»

ideologiske skylappene. Som for eksempel samfunnsdebattant og SV-politiker, Dag Seierstad. Han har i ettertid uttalt at mange i det venstreradikale miljøet forstørret opp problemene med systemet i vest, samtidig som de bagatelliserte det som foregikk i øst:

Vi trodde alltid at kritikken mot Sovjetunionen og Øst-Europa var treffende, men overdrevet. Senere – da arkivene i Moskva ble åpnet – viste det seg at selv de verste kritikerne ikke hadde tatt hardt nok i.²²⁹

Likevel har det nok for mange av dem som var knyttet til dette miljøet i SV, sittet langt inne å skulle innrømme hvor feil de tok i sin stilling til marxismen. For ikke å snakke om hvor langt inne en eventuell anerkjennelse av Tore Stubberud sin innsats må ha sittet - eller sitter enda? Marxismen var tross alt, for mange av dem, den ideologien de hadde bygget sine politiske-, og yrkeskarrierer på her til lands. Men med årene ble det altså utvetydig bevist at den samme ideologiske illusjonen de hadde støttet opp om, også var skyld i noen av historiens mest horrible regimer og folkemord. Hvordan den marxistiske diskursen i Norge endret seg frem mot, og etter Sovjets fall – og hvilke nye idéer som fylte tomrommet etter marxismen - er et tema som kan være av stor interesse for fremtidig forskning.

6.2: Stubberud – Fra journalist til forlegger

Mens debatten som Stubberud hadde startet pågikk i SV-miljøet, fortsatte Stubberud som journalist i *Morgenbladet* frem til 1979 - sammen med kollegaer som Kåre Verpe og Bernt Vestre. Mye takket være den behandlingen *Anti-Marx* fikk, og måten eksempelvis Kontrast omtalte Stubberud, valgte han å ikke ta del i debatten som foregikk på disse miljøenes premisser. Dette kom klart frem da Pax og Kontrast inviterte til et seminar om de nye filosofene og marxismen (som beskrevet i forrige delkapittel). Avslaget fra Stubberud, Verpe og Vestre kom i form av et åpent brev i *Morgenbladet*.²³⁰ Brevets avsendere anså sitt grunnlag for avslag som av offentlig interesse. Her ble det trukket frem at Kontrast ikke hadde vist noen reell interesse for de nye filosofene i sitt nummer om dem, og videre hadde brukt sterkt misvisende oversettelser av Glucksmanns tekster – uten forsøk på å korrigere dette senere. De påpekte også at Kontrast-nummeret hadde benyttet seg av personlige angrep på

---

²²⁹ Seierstad i samtale med forfatter av:

Rossavik, *SV: Fra Kings Bay til Kongens bord*, (Oslo: Spartacus Forlag. 2011). S. 245

²³⁰ Stubberud, Verpe & Vestre, «Åpent brev»

«russeavis-nivå», og at de ikke var interessert i la en så viktig sak som dette fortsette å bli behandlet på et slikt nivå. Til sist skrev de at det pågående folkemordet i Kambodsja ikke var blitt tatt avstand til av verken Kontrast-redaksjonen, eller partiet det var så tett knyttet til. De skrev: «Det finnes etter vår mening ingen unnskyldninger for unnfallenhet når det gjelder denne sak».

6.2.1 Som journalist i Morgenbladet

I Morgenbladet fortsatte Stubberud utrettelig å videreføre den anti-marxistiske debatten. Gjennom mange titalls artikler ut 1978 og tidlig 1979, fulgte og dekket han utviklingen i Frankrike - samtidig som han formidlet om forholdene i andre land. Også eurokommunismen, som hadde vært på fremmarsj siden 1975, ble årvåkent observert og dens utvikling formidlet til avisens lesere.²³¹ I tillegg kom det flere interessante intervjuer. Eksempelvis presterte Stubberud å få til et intervju med den meget kjente Marx-spesialisten, Louis Althusser. En mann som flere av verdens største presseorgan stod i kø for å skaffe intervju med. Han hadde lenge vært professor i filosofi ved *Ecole Normale Supérieure* i Paris. Dermed hadde han også hatt en utbredt innflytelse på mange unge, lovende intellektuelle i Frankrike. Etter intervjuet fikk Althusser kalde føtter, og ba om at intervjuet ikke skulle gå i trykken før Stubberud eventuelt hadde bedt det franske kommunistpartiet om «lov». Etter at Stubberud tok kontakt med partiet, og fikk ny godkjenning fra Althusser, kunne den lille norske avisen likevel trykke intervjuet 12. august 1978.²³²

Bare en måned senere fikk avisen også anledning til å presentere et omfattende intervju med André Glucksmann, i regi av Stubberud.²³³ Glucksmann hadde ikke vært deltakende i den første intervjuerien Stubberud ordnet for Morgenbladet. Et faktum som hadde blitt brukt av venstresiden og Kontrast her i Norge, i et forsøk på å klamre seg til Glucksmann og hevde at han ble misbrukt som ny-filosof. Men nå var også Glucksmann blitt presentert av Stubberud i

---

²³¹ Se for eksempel:

Stubberud, «Jeg opplevde 68-massakrene i Mexico»
Stubberud, «Hvorfor Vietnam-aktivistene nu holder kjeft»
Stubberud, «Den euro-kommunistiske utfordring»
Stubberud, «Skandale i Paris: Marchais har jukset»

²³² Stubberud, «Om å endre kommunistpartiets indre liv»

²³³ Stubberud, «Jeg er ingen purk – enhver kan bruke meg som han vil»

Morgenbladet. Senere kom det flere intervjuer med kjente skribenter som for eksempel dramatikeren Eugéne Ionesco, og den polske filosofen Leszek Kołakowski. Tore Stubberuds bidrag til Morgenbladet er for omfattende til å dekke på en tilfredsstillende måte i denne oppgaven. Det er likevel opplagt at han på denne tiden fremstod som et bindeledd mellom det lille Morgenbladet og de anti-marxistiske strømningene i det store utland – og i forlengelsen av det som bindeledd mellom Norge, og det som foregikk internasjonalt. Dette utenriksperspektivet som Stubberud fremmet, skulle også bli sentralt i hans neste prosjekt.

6.2.2 Som redaktør i Kontinent Skandinavia

30. oktober 1978 ble artikkelen «ny-filosofier i dialog med Kontinent» trykket i Morgenbladet.²³⁴ *Kontinent* var et emigrant-tidsskrift grunnlagt i Paris 1974, av emigrerte og landsforviste opposisjonelle fra Øst-Europa. Det definerte seg som et uavhengig forum for russiske og øst-europeiske forfattere, og hadde den russiske forfatteren Vladimir Maksimov som redaktør. Ifølge Stubberuds artikkel satt blant annet Raymond Aron, Eugéne Ionesco, og den norske kunstneren Victor Sparre i tidsskriftets redaksjon på denne tiden. Stubberud fremmet her viktigheten av at de nye filosofene var i dialog med Kontinent. Han mente at denne dialogen var den beste forsikring mot at anti-marxismen ble et overfladisk mote-fenomen. Videre poengterte Stubberud at dette samarbeidet ville forbinde impulser fra de nye filosofene med en dyp og autentisk erfaringsrikdom. Det gjorde det vanskeligere for nymarxistiske miljøer å klamre seg til personer som Glucksmann.

Med Kontinents forbindelse til de nye filosofene – og med Victor Sparre som kobling mellom miljøet i Kontinent, og miljøet rundt Morgenbladet - ble Stubberud og flere i hans krets inspirert av idéen om å opprette et nytt tidsskrift i Norge. Allerede i 1974 hadde Den norske Forleggerforening fått et tilbud om å utgi Kontinent i Norge. Ifølge Anton Fredrik Andresen hadde foreningens formann Brikt Jensen, sendt ut et brev om dette til styrets medlemmer. Der skrev han at tilbudet for så vidt lå innenfor de rammer som foreningen tidligere hadde drøftet angående utgivelse av russiske eksilforfattere. Likevel skrev han videre: «Personlig synes jeg kanskje dette blir vel militant».²³⁵ Som Andresen påpeker i sine erindringer, så var

---

²³⁴ Stubberud, «Ny-filosofier i dialog med Kontinent»

²³⁵ Andresen, *Et annet sted*, (Oslo: Forlaget Press, 2022), S. 268

stemplingen av ikke-marxistiske aktører som «vel militante» tidstypiske. Andresen hadde videre konferert med pressemann Per Egil Hegge som kjente tidsskriftet, og de landet begge på at det ikke var grunn til å innstille seg så negativt ovenfor det slik Jensen gjorde.

Som påpekt tidligere hadde Tore Stubberud utgitt *Anti-Marx* (1978) på Dreyer Forlag, hvor Andresen var redaktør og drev perspektivserien som eget foretak. Nå kom Stubberud og Victor Sparre til Andresen med et tidsskrift i tankene. Ifølge Andresen selv ble de relativt raskt enige om å starte opp et selvstendig tidsskrift som skulle samarbeide tett med Kontinent i Paris. Resultatet ble *Kontinent Skandinavia* (1979 – 1982) med undertittelen *Anti-totalitært tidsskrift*. I samarbeidsavtalen ble det enighet om at rundt en tredjedel av tidsskriftets stoff skulle hentes fra det Paris-baserte Kontinent, mens resten skulle være egenprodusert.²³⁶ Utenom kvalitetsbidragene fra Kontinent, kunne Kontinent Skandinavia vise til fem faste spaltister i form av Eugène Ionesco, Leszek Kołakowski, Claude Lefort, Carlos Semprun Maura og Hans Skjervheim. Skjervheims faste bidrag ble døpt *brev fra Myrkdalen*. I tillegg tok tidsskriftet naturligvis inn enkeltbidrag fra journalister og intellektuelle, både i og utenfor Skandinavia. Med andre ord hadde Kontinent Skandinavia en tyngde man ikke kunne kimse av.

Stubberud ble tidsskriftets redaktør, og med seg i redaksjonen fikk han Kåre Verpe, Bård Berge og Jørgen Gaare – samt Andresen selv, sammen med Victor Sparre og Bernt Vestre. I tidsskriftets egen beskrivelse av seg selv stod det: «Kontinent Skandinavia er et uavhengig tidsskrift for samfunnskritikk, filosofi og litteratur».²³⁷ Det utkom med fire numre i året, og inntok et enda bredere perspektiv enn Kontinent i Paris. Stubberuds utenriksperspektiv fra Morgenbladet ble åpenbart videreført til tidsskriftet, som i tillegg til Øst-Europa også tok inn stemmer fra undertrykte og fengslede i Sør-Amerika og Asia. Som Andresen hevder i sin selvbiografi, så tilstrebet Kontinent Skandinavia å være konsekvent anti-totalitær, uavhengig av om regimene de skrev om bekjente seg til venstresidens-, eller høyresidens totalitære ideologier.²³⁸ Noe som innebar at tidsskriftet i ulike perioder høstet kritikk fra så å si hele det politiske spekteret i Norge. Likevel må det understrekes at tidsskriftet naturlig nok hadde en særlig brodd rettet mot venstresiden og de marxistiske regimer i verden.

---

²³⁶ Andresen, *Et annet sted*, (Oslo: Forlaget Press, 2022), S. 270

²³⁷ Kontinent Skandinavia (1979 – 1982)

²³⁸ Andresen, *Et annet sted*, (Oslo: Forlaget Press, 2022), S. 271

Etter at Kontinent Skandinavias første nummer ble utgitt i mai 1979, var det flere interessante reaksjoner, og da spesielt på venstresiden. I *Dagbladet* ble tidsskriftet omtalt – eller kanskje burde man si slaktet – av Kjell Cordtsen. Cordtsen hadde tidligere vært redaktør for *Orientering*, og senere også for videreføring *Ny Tid*, men jobbet på denne tiden i Dagbladets kulturavdeling.²³⁹ Med tittelen «Korsfarer i kamp mot den marxistiske drage» langet Cordtsen ut mot Kontinent Skandinavia og dets redaktør.²⁴⁰ Han innledet med følgende: «Tore Stubberud – dette oppkomme av populærfilosofi, politiske forenklinger, korsfarer-romantikk og ubendig skriveglede – måtte naturligvis få sitt eget tidsskrift». Han skrev videre:

Her smis våpnene mot tidens store drage, marxismen, og her heises under stor bravur den anti-totalitære fane. Tidsskriftet lanseres som en spennende nyhet. Men innholdet er i virkeligheten like gammelt som den kalde krigen ...

Ifølge Cordtsen hadde tidsskriftet vært en «utslørt fiasko» om det ikke ble reddet av sine utenlandske bidragsytere. Han fortsatte så med å beskrive innholdet som preget av «manglende presisjonsnivå og skrøpelig politisk analyse». Resten av Cordtsens anmeldelse kritiserte tidsskriftets syn på Sovjet og de latin-amerikanske regimene, og han omtalte Stubberuds begrepsapparat som «forenklet, propagandistisk og ubrukelig». Til sist konkluderte han med at «det er omtrent like mye effektiv sprengkraft i dette tidsskriftet som i en halv kilo våt ull».

I vår egen samtid fremstår en slik omtale som dette nærmest surrealistisk. Men samtidig underbygger denne avisartikkelen bildet av venstresidens hegemoni i norsk kulturliv på denne tiden, som skissert tidligere. At en av Dagbladets egne kulturmedarbeidere, med opplagte ideologiske sympatier, får anledning til å slakte et tidsskrift som fremmer viktige problemstillinger – og beskrive dets innhold som «skrøpelig politisk analyse», uten å foreta noen form for analyse selv – er påfallende og fascinerende.

---

²³⁹ Dahl, *Fra Pax til Paven*, (Oslo: Aschehoug, 2012). S. 131

²⁴⁰ Cordtsen, «Korsfarer i kamp mot den marxistiske drage»

Også Ny Tid, som tidligere ikke hadde skrevet særlig om Stubberud, var ute og anmeldte Kontinent Skandinavia i form av en kronikk.²⁴¹ Der ble det poengtert at tidsskriftet var redigert av «Morgenbladets marxisme-jeger Tore Stubberud». Kronikkens forfatter var SV-medlem Hans Ebbing, som også satt i redaksjonen av *Vardøger*. Han stilte spørsmålet «Er en reaksjonær intelligentsia mulig?». Ebbing hevdet at Kontinent-redaksjonens frykt for å stenge seg selv inne i de «ideologiske osteklokkene» medførte at de unngikk all form for samfunnsanalyse rettet mot de øst-europeiske dissidentene og GULag. Han skrev:

... den konservative intelligentsia [kan] ikke ha noen samfunnsanalyse uten å have i oppfatninger som historien for lengst har kompromittert [...] Slik sett har det «uavhengige» Kontinent mislykkes.

Avslutningsvis konkluderte Ebbing med at Tore Stubberud, og hans krets hadde en dårlig skjult fryd over GULag. Ebbing så de nye filosofene, dissidentene og GULag som intet mer enn «noe de kan dunke venstresida i hodet med».²⁴² Han avsluttet så med å skrive: «Mer er det ikke å tilføye om denne intelligentsiaens bekymring for menneskerettighetene».

Kontinent Skandinavia fortsatte sitt anti-totalitære prosjekt utover 80-tallet, og med fire numre utgitt hadde tonene i Dagbladet endret seg. Den 2. september 1980 kunne Dagbladet trykke en langt mer nyansert anmeldelse av tidsskriftet, skrevet av statsviteren Bernt Hagtvet.²⁴³ Han skisserte profilen av Kontinent Skandinavia som nå var begynte å avtegne seg, og trakk frem på hvilke områder det bidro til den norske tidsskriftsflora. Hagtvet poengterte noen viktige oppgaver for tidsskriftet fremover, som det å utarbeide et program, eller en felles forståelse for den anti-totalitære linjen det fremmet. Han avsluttet anmeldelsen med en rimeligere konklusjon enn det Cordtsen gjorde året før: «Kontinent har mange tema å ta fatt på. Vi følger fortsettelsen med interesse».

I 1982 gikk Kontinent Skandinavia inn på grunn av økonomiske forhold. Noe som Stubberud poengterte i lederen av tidsskriftets siste nummer:

Når vi går inn, skyldes det først og fremst en nødvendig prioritering i forlaget. Å drive tidsskrift i Skandinavia forutsetter mirakler om det skal gi overskudd. I mangel av

---

²⁴¹ Ebbing, «Er en reaksjonær intelligentsia mulig?»

²⁴² Ebbing, «Er en reaksjonær intelligentsia mulig?»

²⁴³ Hagtvet, «Nytt Kontinent i sikte?»

*mirakler kan man satse på politiske og økonomiske organisasjoner [...] Noe slikt ønsket ikke vi i Kontinent Skandinavia, kort og godt fordi vi ville være uavhengige av slike interesser.*²⁴⁴

Videre i lederen understreket Stubberud at forholdene i norsk kulturliv anno 1982 allerede var endret fra tiden da tidsskriftet oppstod:

Da vi startet opp i 1979 [...] var det lavere under taket i kulturlivet enn det er nå. Kanskje har vi bidratt litt til større åpenhet og mangfold. I hvert fall er det sikkert at vi har registrert holdningsendringer. Nå gjelder det å bruke denne friheten fra klisjeenes tyranni, utgi vettuge bøker, spre til kritisk sans og kvalitet ...

Han understreket så at et tidsskrift ikke er det samme som en dagsavis, og at de kanskje har overvurdert betydningen av det de har trykket. Likevel, ifølge Stubberud, opplevde de at avisene mange ganger fulgte i hælene på dem, og gjerne skrev om temaer som tidsskriftet hadde tatt opp måneder i forkant. For redaksjonen var den største betenkning ved at Kontinent gå inn, det at Norge ville bli mer informasjonsfattig enn det allerede var - spesielt med tanke på internasjonale forhold. Stubberuds siste ord i tidsskriftet var som følger:

Vi takker leserne som sluttet opp om tidsskriftet, og medarbeiderne som sendte sine bidrag. I stedet for å sende tiggerbrev, sender vi dere en takk. I stedet for å skifte profil, velger vi å gå inn. Vi tror det er bedre slik.

Kontinent Skandinavia – dets innhold og innflytelse på norsk kulturliv – er noe som er svært lite, om i det hele tatt dekket i norsk historieskriving. Dette til tross for at det var et tidsskrift med anerkjente bidragsytere, og at det fremmet et perspektiv som skilte seg ut i et ellers politisert norsk klima. Derfor er Kontinent Skandinavia også noe som kan være av interesse for fremtidig forskning.

I den umiddelbare tiden etter Kontinent Skandinavia samarbeidet Stubberud videre med Andresen i det som ble kalt *Aventura*. Dette var et forlag som sprang ut av perspektivserien til Dreyer Forlag. Her var Stubberud redaktør, og senere forlagssjef frem til 1990 da det ble overtatt og drevet videre av *Cappelen* - senere oppløst i 1999. Som Andresen poengterer i sine

---

²⁴⁴ Stubberud, «Kontinent Skandinavia går inn», S. 3

erindringer kunne Aventura, med Stubberud sin fortjeneste, trykke verkene til flere kjente forfattere.²⁴⁵ Eksempelvis Milan Kundera, Henrik Stangerup og Leszek Kołakowski. Etter at Aventura gikk opp i Cappelen trakk dog Stubberud seg mer tilbake fra offentligheten. Han driver i dag med storfe av rasen Limousin på sin gård i Rakkestad. Fra Kullebund gård har han de siste årene skrevet enkelte artikler for ulike aviser om en rekke forskjellige tema, samtidig som han og hans kone, Marit Hulaas Stubberud, har drevet *Valdisholm Forlag*. Et forlag han selv også har utgitt flere skjønnlitterære verk, så vel som sakprosa på.²⁴⁶

---

²⁴⁵ Andresen, *Et annet sted*, (Oslo: Forlaget Press, 2022), S. 276 - 290

²⁴⁶ Valdisholm, «butikk», <https://valdisholm.com/>

Kapittel 7: Konklusjon

*Galskap er noe som er sjeldent i individer – men i grupper, partier, nasjoner og epoker er det regelen.*²⁴⁷

- Friedrich Nietzsche

I denne oppgaven har målet vært å belyse debatten som blusset opp på slutten av 1970-tallet som følge av Tore Stubberuds kritikk av marxismens posisjon i norsk kulturliv og akademien. Med problemstillingen, «*Bidro Tore Stubberud og hans arbeid til et oppgjør med marxismen i Norge?*», som utgangspunkt – har jeg undersøkt hvordan den anti-marxistiske kritikken oppstod i Frankrike, og hvordan Stubberud var i stand til å videreføre denne til Norge. Det har blitt redegjort for situasjonen i norsk kulturliv, og forholdene ved norske universiteter i kjølvannet av 1968. I tillegg har det blitt vist hvordan Stubberuds kritikk ble mottatt av ulike aktører i norsk presse-, og tidsskriftsflora. Til sist har det også blitt sett på hvordan debatten som sprang ut av *Anti-Marx* utviklet seg videre i 1979 og utover 1980-tallet.

I Frankrike var det en tradisjon for marxisme-kritikk som strakk seg helt tilbake til etterkrigstidens tidligste år. Denne tradisjonen er selvsagt mer omfattende enn slik den blir fremstilt i kapittel 2. Likevel er det sentrale poenget med denne fremstillingen at det går en linje fra Albert Camus og Jean-Paul Sartre sitt brudd over synet på Sovjet-leirene - via personer som Raymond Aron og Claude Lefort - til de nye filosofene og deres anti-marxisme. En slik kontinuerlig marxisme-debatt var ikke til stede i de fleste vest-europeiske land, og heller ikke i Norge. Det som likevel gjorde at de nye filosofene var aktuelle i Norge, og at den anti-marxistiske kritikken fremstod som gyldig også her, var i stor grad konsekvensene av 1968, og ikke den teoretiske marxismens iboende tendens til å skape hegemoni - en herretenker, som André Glucksmann dømte det.

Selv om hendelsene under studentopprøret i Paris må sies å ha vært langt mer omfattende enn det som foregikk i Norge, så fikk likevel strømningene fra tiden store konsekvenser for norske

---

²⁴⁷ Nietzsche, *Beyond good and evil*, overs. Hollingdale (London: Penguin Classics, 2014), S. 109. Engelsk sitat følger: «*Madness is something rare in individuals – but in groups, parties, peoples, ages it is the rule.*»

universiteter og kulturlivet i byene. Som vist i kapittel 3 er fenomenet «1968» på mange måter vanskelig å definere. Kanskje har dette året til en viss grad blitt overromantisert av dem som tok del i det. Konsekvensene av «1968» er likevel tydeligere. De anti-autoritære strømningene som kjennetegnet studentopprøret bidro til en radikaliserings - først og fremst av studentmassene - men også til dels av det øvrige samfunnet. I marxismen fant de ny-radikale et tankesett som appellerte til sitt frihetssøkende ideal. Paradoksalt nok medførte denne draging mot Marx til dyrking av både nye og gamle autoriteter på den marxistiske stamtavlen.

To nye partier - i form av *SV* som oppstod i sammensmelting av *SF* og *NKP*, og *AKP-ml* som sprang ut av *SF* - var både produkt av, og dro nytte av radikaliserings som fant sted etter 1968. På hver sin måte bekjente begge partiene seg til den marxistiske teori, og med sin verdensanskuelse farget de det norske kulturlivet gjennom sine organer. *SV* gjennom alle sine engasjerte og velstående medlemmer, som satt i sentrale roller i norsk kulturliv og akademia; men også gjennom organer som *Pax Forlag* og *Kontrast*, som i økende tempo ble mer mistenksom mot meninger som avvek fra tidens strømninger. *AKP-ml* påvirket også samfunnet gjennom sine organer, som for eksempel *Klassekampen* og *Forlaget Oktober*. I tillegg forsøkte ml-bevegelsen stadig å komme til i ulike miljøer og organisasjoner for å sette sitt stempel på dem. Som Knut Erik Tranøy og Jan Inge Sørbø er et tidsvitner til, så preget den dogmatiske marxismen - og da særlig *AKP* - forholdene ved universitetene. De dogmatiske holdningene, og de totalitære tendensene resulterte i blokkerte forelesninger, mobbing og et generelt utrivelig miljø for dem som hadde avvikende meninger.

Det var likevel ikke bare blant de radikale partiene, og hos studentene at det foregikk lefling med marxismen. Som vist i kapittel 3 og 4 fant det også sted et venstreskifte i mer allmenne tidsskrift og aviser. Det fremste eksempelet på dette var Norges største talerør for kulturelt innhold, *Dagbladet*. At *Dagbladet* på denne tiden hadde en sympati ovenfor venstresiden, er nokså åpenbart. Kulturredaktør Simen Skjønbergs initiativ til å fremme ml-forfatterne i Profil-gruppen, er ett eksempel. Et annet er hvordan *SV*-medlem, og tidligere marxist Hans Fredrik Dahl overtok redaktørjobben over en flaske vin på fest. Man kunne kanskje innvende at det er mulig å være marxist samtidig som man er nøytral innstilt til hvilket innhold som skal få plass i kulturspaltene. Dette er likevel usannsynlig. I kapittel 4 blir det pekt på hvordan

de nye filosofene - som utfra *Morgenbladets* voldsomme løssalg åpenbart var av allmenn interesse - ikke ble tildelt plass i Dagbladet. En nokså god indikasjon på at kritiske blikk rettet mot redaksjonens verdensanskuelse ikke var verdsatt. Dagbladets kulturprofil på denne tiden, og deres marxistiske lefling kom likevel tydeligst frem gjennom avisens behandling av Anti-Marx og Stubberud, som beskrevet i kapittel 5 og 6. Når redaksjonsmedlem Kjell Cordtsen, som var SV-medlem og tidligere redaktør i *Orientering*, kan omtale *Kontinent Skandinavia* slik han gjorde – etter ett nummer av tidsskriftet – så er dette utvilsomt en sterk indikator på hvilke holdninger som skjulte seg innad i avisens kulturredaksjon.

Oppsummert var altså flere sider ved det norske samfunnet radikaliseret, eller i det minste politisert. Dette var den norske situasjonen som Tore Stubberud valgte å videreformidle anti-marxismen til på slutten av 1970-tallet. I første omgang gjennom intervjuer i *Morgenbladet*, og deretter som bok i form av *Anti-Marx* (1978). Hvorfor intervjuene ble trykket i *Morgenbladet* har blitt redegjort for i kapittel 4. *Morgenbladet* ble til tross for sin korte rekkevidde, dårlige økonomi og borgerlige profil, en ganske unik plattform. De kunne tilby spalteplass til skribenter som ikke kom til i andre aviser, eller som ikke ønsket å assosieres med de radikale miljøene. Da intervjuene i seg selv ikke vekket den store debatten kunne Stubberud fint ha valgt å la det hele bli værende med *Morgenbladets* løssalgsuksess. Likevel gikk han et steg videre med å utgi særskriftet *Anti-Marx*, og samtidig vinkle den anti-marxistiske kritikken mot de innflytelsesrike SV-erne i kulturlivet. Noe som satte fart på sakene.

Med utgivelsen av *Anti-Marx* truet Stubberud det grunnlaget som mange aktører i samfunnet hadde bygget sine karrierer på, og tolket verden gjennom Resultatet ble en knallhard motstand, slik det kommer frem i kapittel 5. Det infamøse Kontrast-nummeret om de nye filosofene, og måten Stubberuds bok ble møtt på i Dagbladet, er på mange måter selvforklarende bevis på at det også var behov for anti-marxismen her til lands. Når Anfinn Stigen omtalte *Anti-Marx* som åndsliv i fjerde potens, og hevdet at boken var høyt hevet over alle problemer som gjaldt mennesket og samfunnet, så må dette nesten forklares med at marxistene så opp-ned på verden.²⁴⁸ I lys av vår egen samtid fremstår *Anti-Marx* tvert imot som godt plantet på jorden; en bok som rettet søkelyset mot konkrete problemer knyttet til

---

²⁴⁸ Se kapittel 5

marxismens innflytelse på folks liv. Tidsmessig traff nok Stubberud veldig bra - noe som også speiles av de nye filosofenes suksess i Frankrike. Massesuggesjonen som følge av 1968 var begynt å avta; Sovjetunionens kredibilitet hadde slått sprekker som følge av Solzjenitsyn og andre øst-europeiske dissidenter; nye regimer som marxismen festet sin lit til, viste seg å ikke være noe bedre. Stadig flere gikk fra å se på marxismens glitrende frigjøringspotensiale til å oppfatte dens dystre og totalitære bakside. Illusjonen var begynt å gå i oppløsning.

I det store og hele hadde nok de nye filosofene et større nedslagsfelt i den franske debatten enn det Stubberud hadde i den norske. Likevel har det gjennom denne oppgaven blitt vist at hans bidrag på ingen måte var ubetydelig. Dette leder oss til den overordnede problemstillingen, *Bidro Tore Stubberud og hans arbeid til et oppgjør med marxismen i Norge?* Svaret på dette spørsmålet fremstår klart etter arbeidet med kildene. Stubberud leverte utvilsomt et viktig bidrag til samfunnsdebatten. Hans Anti-Marx startet en debatt i Norge som vanskelig kan tolkes som noe annet enn et oppgjør med marxismen i Norge. I første omgang bidro han med å formidle de nye filosofenes tanker til et norsk publikum. Dette i seg selv førte til at mennesker som ikke bekjente seg til marxismens teorier og samfunnssyn, fikk et effektivt språk og mulighet til å argumentere imot det tankesett som lenge hadde hatt et moralsk overtak – for eksempel gjennom anti-imperialisme og kritikk av kapitalismens undertrykking. Gjennom anti-marxismen ble marxistenes mistenksomhet mot alt og alle snudd mot dem selv. Dette skjedde i takt med at stadig flere begynte å forstå at historien om marxismen også var skrevet i blod - og det i større grad enn noe annet tankesett i historien. Så og si alle marxistiske regimer som tidligere hadde blitt sett på som utopiske prosjekter, viste seg snart å være totalitære samfunn der undertrykking oftere var normen enn unntaket. Det ble også åpenbart at «revolusjonen» i disse «utopiene» gjerne var rene folkemord; og da i regi av en sentralisert statsmakt, og ikke som følge av proletariatets diktatur.

Som pekt på i kapittel 6 hadde det vært særdeles interessant å undersøke hvordan den marxistiske diskursen utviklet seg etter hvert som kunnskap om marxistiske regimer ble mer tilgjengelig. Det er oppsiktsvekkende hvordan personer i maktposisjoner kunne lefle med revolusjonen, og forsvare en totalitær ideologi som marxismen med nebb og klør; samtidig som de i ettertid kunne fortsette som om ingenting hadde hendt, og uten at det ble viet mye oppmerksomhet i akademia (i hvert fall når det gjelder historieskriving). Selv om denne

oppgaven på ingen måte har til hensikt å fremme en heksejakt etter dem som bekjente seg til marxismen, så ville det i fremtidig forskning kunne være spesielt interessant å undersøke disse aktørene; hvilken bakgrunn hadde de? Hvilke valg tok de da det ble klart for dem at de hadde tatt feil, og at marxismen var et blindspor?

Om vi beveger oss tilbake til problemstillingen, så vil jeg påstå at Stubberuds viktigste bidrag til det norske oppgjøret med marxismen likevel ikke var hans teoretiske arbeid eller journalistikk. I mine øyne var det først og fremst hans mot som individ, og hans integritet som intellektuell. Som det kommer frem av oppgaven hadde det å imøtegå marxistene på det teoretiske plan allerede blitt prøvd – for eksempel Hans Skjervheim sitt forsøk på å tilbakevise arbeidsverditeorien. Det som skiller Stubberuds bidrag til oppgjøret med marxismen fra andre bidrag, og som i retrospekt må sies å ha vært et gjennombrudd for norsk marx-kritikk, var hans vilje til å fortsette sitt anti-marxistiske prosjekt til tross for de ubehageligheter som oppstod som følge av usaklig polemikk, isolering og sjikane.²⁴⁹ Ved å legge hodet sitt på marxistenes huggestabbe senket han terskelen for at andre kunne ta del i den ugjestfrie samfunnsdebatten. Dette vil jeg hevde ikke bare gjaldt for de stemmene som stod i opposisjon til marxismen politisk sett, men også for en del stemmer som kom innenfra de marxistiske miljøene. Til tross for at personer rundt SV ikke har referert til verken Anti-Marx eller Stubberud i ettertid, så er det tegn til at Stubberud satte spor i partiet som snart begynte å stille spørsmål ved sitt eget ideologiske ståsted og samfunnssyn.²⁵⁰ Jeg vil derfor konkludere med at Stubberuds innsats - i form av hans arbeid for Morgenbladet; hans bok Anti-Marx; og som redaktør av Kontinent Skandinavia - var av stor betydning for oppgjøret med marxismens posisjon i norsk politikk, akademia og kulturliv.

Etter å ha belyst denne underkommuniserte delen av norsk historie, har jeg stilt meg selv spørsmålet: Hva er egentlig min hensikt med å fremme denne historien? Er det for å gi anerkjennelse der anerkjennelsen er fortjent? Er det for å vise hvor andre har trådt feil før? Jeg har landet på at det er noe mer generelt enn dette. Enkelte historikere har hevdet at man ikke kan lære noe konkret fra historien, men jeg sitter ikke igjen med det samme inntrykket. Ut fra fortellingen om Tore Stubberud, og om marxismens grep om partier, forlag, presse og

---

²⁴⁹ Som det kommer frem av kapittel 5

²⁵⁰ Se Elsters artikkel og Slagstads «sosialisme på norsk» i kapittel 6

universitet, er det spesielt en viktig lærdom jeg tror man kan ta med seg videre: Når grupper, partier, nasjoner eller epoker blir grepet av ideologiens galskap – da er motgiften å finne i det selvstendige individ. I dette ligger også den intellektuelles oppgave. Den intellektuelles oppgave er ikke å produsere for produksjonens skyld; og heller ikke å produsere til tjeneste for utenforliggende ambisjoner. Den intellektuelles oppgave består i å fremme sannheten; å være en urostifter og bråkmaker som ikke viker tilbake for egne konklusjoner eller for konflikter. Den intellektuelles oppgave er å rope og påpeke når keiserens nye klær, ikke er klær i det hele tatt.

I lys av dette ønsker jeg å runde av masteroppgaven med en ironisk distanse til marxismen. For å oppsummere den historien som her har blitt belyst, og for å poengtere viktigheten av den lærdommen som ligger i den, ønsker jeg å sitere nymarxisten Paul A. Baran; som i 1969 fikk en av sine artikler på trykk i første nummer av Vardøger:

Fra historien vet vi om mangt et individ som selv i de mørkeste tider og under de vanskeligste forhold, har vært i stand til å heve seg over sine private, selviske interesser og underordne dem interessene til samfunnet som helhet. Men det krevde alltid stort mot, sterk integritet og stor dyktighet. Det vi kan håpe på nå, er at også vårt land kommer til å frembringe sin «kvote» med menn og kvinner som vil forsvare æren til den intellektuelle mot alt raseriet til de herskende interesser og mot alle angrep av agnostisisme, obskurantisme og umenneskelighet.²⁵¹

---

²⁵¹ Baran, «Den intellektuelles oppgave», S. 9

Referanseliste

Kildeliste:

Basar. «Enquete». *Basar* 1979, nummer 1: S. 41 – 50.

<https://www.nb.no/items/3bff45b9a5eb42544cfe0bb0e71e650c?page=41&searchText=Stubberud>

Bratholm, Eva. «-Er sosialisme på norsk et nytt SF, Slagstad?». *Dagbladet*. 30.04.1980.

<https://www.nb.no/items/8270cbe48e1d82532eb80b99e68de27b?page=1&searchText=beiler>

Cordtsen, Kjell. «Korsfarer i kamp mot den marxistiske drage». *Dagbladet*. 14.06.1979.

<https://www.nb.no/items/25c35011e93c21b24c48384758be508d?page=3&searchText=Kontinent%20Skandinavia>

Debray, Regis. «På Solsjenitsyns skuldre». *Kontrast* 1978, nummer 74: S. 48 – 52.

Ebbing, Hans. «Er en reaksjonær intelligentsia mulig?». *Ny Tid*. 13.06.1979.

<https://www.nb.no/items/a6ac707f310153208c4c487e00c43722?page=21&searchText=Kontinent%20Skandinavia>

Ebbing, Hans. «Ærlige og uærlige marxister». *Dagbladet*. 20.11.1978.

<https://www.nb.no/items/62b4e5c7a85fdd028e9dcc9ee738535d?page=3&searchText=elster>

Egeland, Erik. «Ett akademiker-øye på revolusjonen og ett på statens lønnsregulativ».

Aftenposten. 15.12.1977. <https://www.nb.no/items/dbaaecacb3335f56f300ed1bf69c5a30?page=5&searchText-Dagbladet>

Elster, Jon. «Kan man være ærlig marxist i dag?». *Dagbladet*. 02.11.1978.

<https://www.nb.no/items/fde2887f6eb948d4c1d5d817cd377692?page=3&searchText=Elster>

Engelstad, Fredrik. «Marxisme i armert betong». *Dagbladet*. 20.11.1978.

<https://www.nb.no/items/62b4e5c7a85fdd028e9dcc9ee738535d?page=3&searchText=Elster>

«Frankrikes nye filosofer.» Morgenbladet. 30.11.1977.

<https://www.nb.no/items/4fdb97afaaf393974a9ef881de6b2fe9?page=0>

Føllesdal, Dagfinn & Solbakk, Jan Helge. «Det etiske Alvoret». *Morgenbladet*. 30.12.2018.

<https://www.morgenbladet.no/ideer/kronikk/2018/12/30/det-etiske-alvoret/>

Hage, Jan Otto. «Prinsipløs rytter med flerfarget kappe». *Ny Tid*. 23.08.1978.

<https://www.nb.no/items/018c145c4bae91a067df2eb11ebc1ba0?page=3&searchText=Tore%20Stubberud>

Hagtvet, Bernt. «Nytt Kontinent i sikte?». *Dagbladet*. 02.09.1980.

<https://www.nb.no/items/c702a37af0cf05a05221a41cb9852d98?page=1&searchText=Kontinent%20Skandinavia>

Karlsten, Torodd. «Håpets stemme fra Rakkestad: Stubberud og marxismen».

Kontrast 1978, nummer 74. S. 30 – 34.

Klassekampen. «Flertall mot 'sosialisme' på norsk?». *Klassekampen*. 25.04.1980.

<https://www.nb.no/items/65f2fcd05c9d1bd6cc7cf256c283db02?page=17&searchText=rottefangeren>

Kontrast. «Herre-tenkerne». *Kontrast* 1978, nummer 74. S. 41 – 47.

Leder. «Den franske ideologi og filosofiens elendighet». *Kontrast* 1978, nummer 74.

S. 2 – 10.

«-Marx er død!». *Dagbladet*. 30.10.1977.

<https://www.nb.no/items/a744b83c5aee852dd281b1fbf6c8d1c3?page=1&searchText=skjervheim>

Newman. «Marx lever og Steen er redd». *Klassekampen*. 04.04.1978.

<https://www.nb.no/items/c2ab1a72b623fc5c401c3c14ec939a52?page=17&searchText=Stubberud>

NRK. «Møte med Tore Stubberud». 19.07.1978. <https://tv.nrk.no/serie/moete-med/1978/FOLA02008278>

Nyland, Jan-Egil. «70-åra preget av nihilisme og apati». *Dagbladet*. 25.08.1978.

<https://www.nb.no/items/0a7308bc0359ca86a43ac54acb31ad82?page=3&searchText=Stubberud>

Ny Tid. «Spørsmål til Steen». 16.08.1978.

<https://www.nb.no/items/2592bb289f1e7da951b8ea14b39deba?page=0&searchText=Tore%20Stubberud>

Ofstad, Harald. «Marx lever – som gjødning». 24.04.1978.

<https://www.nb.no/items/504e94b37087f20136b2ffb29bb68dcd?page=3&searchText=Stubberud>

Ofstad, Harald. «Reiulf Steen og Anti-Marx». *Dagbladet*. 21.03.1978.

<https://www.nb.no/items/75366cf94ee445a05a2a956e8c1c1d88?page=3&searchText=Stubberud>

Poulsen, Poul Henrik. «Hvis P, så ikke P». *Basar* 1979, nummer 1: S. 41 – 50.

<https://www.nb.no/items/3bff45b9a5eb42544cfe0bb0e71e650c?page=51&searchText=Stubberud>

Rufus, M. «Kunstig åndedrett for ‘Anti-Marx’». *Klassekampen*. 22.07.1978.

<https://www.nb.no/items/74dbe12f230dc00ebca5bd8c66c3ad21?page=7&searchText=Stubberud>

Skjervheim, Hans. «Om dei nye filosofane». *Dagbladet*. 29.04.1978.

<https://www.nb.no/items/0d4bb564b95be4c48104640416fecbcc?page=3&searchText=stubberud>

Skjervheim, Hans. «Marxismen i krise». *Dagbladet*. 09.11.1978.

<https://www.nb.no/items/d362c939e51c8c14c4004a19b08538f1?page=3&searchText=elster>

Steen, Reiulf. «Reiulf Steen svarer Ny Tid ... Ny Tid repliserer». *Ny Tid*. 06.09.1978.

<https://www.nb.no/items/528777e6c8b313a00a76511db040b965?page=3&searchText=Tore%20Stubberud>

Steen, Reiulf. «Marxismen i dag og ideologiske retthavere». *Dagbladet*. 29.03.1978.

<https://www.nb.no/items/7fcf62f980dd95d7dabfa190a721633d?page=3&searchText=Stubberud>

Steigan, Pål. «Falsk ‘marxisme’ i krise». *Dagbladet*. 20.11.1978.

<https://www.nb.no/items/62b4e5c7a85fdd028e9dcc9ee738535d?page=3&searchText=elster>

- Stigen, Anfinn. «Mestertenkerne og lærlingen». *Dagbladet*. 04.04.1978.
<https://www.nb.no/items/9884954f190f11c48213683a049ff646?page=3&searchText=Stubberud>
- Stubberud, Tore. «Den euro-kommunistiske utfordring». *Morgenbladet*. 06.09.1978.
<https://www.nb.no/items/df27d0be6e77888e08fb8e2faf65f9e1?page=1&searchText=Stubberud>
- Stubberud, Tore. «Filosofien er død. Politikken er død. Ideologiene lever». *Morgenbladet*.
06.12.1977. <https://www.nb.no/items/d101b5f6116619f8424c7516d53c7dfe?page=3>
- Stubberud, Tore. «Folk lytter igjen til de intellektuelle». *Morgenbladet*. 01.12.1977
<https://www.nb.no/items/fcc7a1f707c2f35de735dd9f03128d20?page=3&searchText=Tore%20Stubberud>
- Stubberud, Tore. «Glucksmann-aksjon mot Gyldendal». *Morgenbladet*. 17.10.1978.
<https://www.nb.no/items/eadb974ef5b4e1da559fd86983cf2564?page=1&searchText=Stubberud>
- Stubberud, Tore. «Gulag – marxismens logiske konsekvens». *Morgenbladet*. 01.12.1977.
<https://www.nb.no/items/fcc7a1f707c2f35de735dd9f03128d20?page=3&searchText=Tore%20Stubberud>
- Stubberud, Tore. «Hvorfor Vietnam-aktivistene nu holder kjeft». *Morgenbladet*. 21.07.1978.
<https://www.nb.no/items/478b8cd82ff2ad52c9a4565698084fda?page=1&searchText=Stubberud>
- Stubberud, Tore. «Jeg er ingen purk- enhver kan bruke meg som han vil». *Morgenbladet*.
13.09.1978.
<https://www.nb.no/items/7b811818e52f488268569ea863812ec4?page=1&searchText=Stubberud>
- Stubberud, Tore. «Jeg opplevde 68-massakrene i Mexico». *Morgenbladet*. 07.08.1978.
<https://www.nb.no/items/d7b6309d17dd3fff440e811c9bfd4d13?page=0&searchText=Stubberud>
- Stubberud, Tore. «Kontinent Skandinavia går inn». *Kontinent Skandinavia* 1982, nummer 3-4.
S. 1 – 83. <https://www.nb.no/items/8d7b0bb715f332e8e4196af3ea70ad64?page=0>

- Stubberud, Tore. «Marx er død – men marxistene lever». *Morgenbladet*. 3.11.1977.
<https://www.nb.no/items/d88bfb68d4313c136f59d3fcbe524feb?page=3&searchText=Tore%20Stubberud>
- Stubberud, Tore. «Marxismen diskvalifisert». *Morgenbladet*. 15.08.1978.
<https://www.nb.no/items/368e3fce79774a26eb033478b89a805a?page=1&searchText=vietnam>
- Stubberud, Tore. «Marxismen har overtatt gudenes rolle». *Morgenbladet*. 08.12.1977.
<https://www.nb.no/items/a423812a88b996daa993ea165acdc94d?page=3>
- Stubberud, Tore. «Ny-filosofier i dialog med Kontinent». *Morgenbladet*. 30.10.1978.
<https://www.nb.no/items/333753aac6d3565a40876a1003233ed8?page=3&searchText=Stubberud>
- Stubberud, Tore. «Om å endre kommunistpartiets indre liv». *Morgenbladet*. 12.08.1978.
<https://www.nb.no/items/ae807a017585fb6c02d5576e0626ca7c?page=3&searchText=Stubberud>
- Stubberud, Tore. «Selger like godt som Krim-romaner». *Morgenbladet*. 08.12.1977.
<https://www.nb.no/items/a423812a88b996daa993ea165acdc94d?page=3>
- Stubberud, Tore. «Stigens ‘småsnuskede forfalskninger’». *Dagbladet*. 18.04.1978.
<https://www.nb.no/items/61e002930e0366c43becc2f72445dec8?page=3&searchText=Stubberud>
- Stubberud, Tore. «Skandale i Paris: Marchais har jukset». *Morgenbladet*. 26.07.1978.
<https://www.nb.no/items/2de911289f277165e9afce7456db4019?page=1&searchText=Stubberud>
- Stubberud, Verpe & Vestre. «Åpent brev». *Morgenbladet*. 11.10.1978.
<https://www.nb.no/items/758cca09ce1e0eb074b897899d7b291d?page=1&searchText=Stubberud>
- Valdisholm.com. «butikk». 10.05.2023. <https://valdisholm.com/>
- Vardoger.no. «Hovedsida». Lest april 2023. <http://www.vardoger.no/>
- Vestre, Bernt. «Galt om ny-filosofene». *Dagbladet*. 05.05.1978.
<https://www.nb.no/items/8f97ecab67e7e9090a6271530dbe5e31?page=3&searchText=Stubberud>

Vestre, Bernt. «Harald Ofstad og de nye filosofene». *Dagbladet*. 10.04.1978.

<https://www.nb.no/items/dd6529ab3e5fb1cec236c66ff1dd3122?page=3&searchText=vestre>

Vestre, Bernt. «Kontrast, Glucksmann og Morgenbladet». *Morgenbladet*. 6.11.1978.

<https://www.nb.no/items/63094a6875a58cfc40128a4227cd96d0?page=3&searchText=glucksmann>

Østerberg, Dag. «Marxismen og dagens samfunnsforhold». *Dagbladet*. 08.05.1978.

<https://www.nb.no/items/ae45e809613f9ef5fa0431b8d43abcb2?page=3&searchText=Stubberud>

Østfold Bygdeblad. «Tore Stubberuds nye bok har vakt stor politisk oppsikt».

Østfold Bygdeblad. 07.04.1978.

<https://www.nb.no/items/adfc2ec7f0f439f274b7f6822f86493b?page=0&searchText=Stubberud>

Litteraturliste:

Andresen, Anton Fredrik. *Et annet sted: Erindringer fra forrige århundre.*

Oslo: Forlaget Press, 2022.

Andresen, Astri., Rosland, Sissel., Ryymin, Teemu. & Skålevåg, Svein Atle. *Å gripe fortida: Innføring i historisk forståing og metode.* Oslo: Det Norske Samlaget, 2015.

Arendt, Hannah. «Reflections: Civil Disobedience». *The New Yorker*. 12.09.1970. S. 70 – 105
<https://archives.newyorker.com/newyorker/1970-09-12/flipbook/070/>

Baran, Paul A. «Den intellektuelles oppgave». *Vardøger* 1969, nummer 1. S. 1 - 9

Bastiansen, Henrik G., Hagtveit, Bernt., Gjeltnes, Guri., Lundby, Knut & Rønning, Helge. (red.). *Det elegante uromoment: Hans Fredrik Dahl og offentligheten.* Oslo: Pax Forlag, 2009.

Bjerkmann, Tor. *Ingen skal tenke for meg: Med Pax fra Atomprotestbevegelsen til Folkebevegelsen 1957 – 1972.* Oslo: Tiden Norsk Forlag, 1994.

Brandal, Nikolai & Rognlien, Jon. *Den store ml-boka: Norsk maoisme sett nedenfra.* Oslo: Kagge Forlag, 2009

Dahl, Hans Fredrik., Forr, Gudleiv., Mjeldheim, Leiv & Solstad, Arve. (red.)
Utskjelt og utsolgt. Oslo: Aschehoug. 1993.

Dahl, Hans Fredrik. *Fra Pax til Paven: Minner om meninger.* Oslo: Aschehoug, 2012.

Dørum, Knut., Tønnesson, Øyvind & Vaags, Ralph Henk. (red.). *Arven etter 1968.* Oslo: Cappelen Damm akademisk, 2021

Furet, François. *Den tapte illusjon: et essay om den kommunistiske idé i det 20. århundre.* Oslo: Aschehoug, 1996.

Furre, Berge. *Norsk historie 1905 – 1990: Vårt hundreår.* Oslo: Det Norske Samlaget, 1992.

Førland, Tor Egil. *1968: Opprør og motkultur på norsk.* Oslo: Pax Forlag, 2006.

Førland, Tor Egil & Korsvik, Trine Rogg. *Ekte sekstiåttene.* Oslo: Gyldendal Akademisk, 2008.

- Gilje, Nils. *Hermeneutikk som metode: Ein historisk introduksjon*. Oslo: Det Norske Samlaget, 2021.
- Glucksmann, Andre. *Herretenkerne*, Overs. Soleim. Oslo: Gyldendal Forlag, 1978
- Gustavsen, Finn. *Rett på sak*. Oslo: Pax Forlag. 1968.
- Hansson, Steinar & Slagstad, Rune (red.), Benestad, Olav., Landsern, Marit Berntsen., Berrefjord, Ole & Bjerck, Birgit. mfl. *Sosialisme på norsk*. Oslo: Pax Forlag, 1981.
- Hobsbawm, Eric. *Ekstremismens tidsalder: Det 20. århundrets historie*. Overs. Egil Johan Ree. Oslo: Gyldendal, 1994
- Judt, Tony. *Past Imperfect: French intellectuals, 1944 - 1956*. California: University of California Press, 1992
- Judt, Tony. *Postwar: A history of Europe since 1945*. London: Pimlico, 2007.
- Kvanvik, Joar. «Torodd Karlstens Kvintett». *Rogalyd*. mai 2021.
<http://www.rogalyd.no/artist/torodd-karlstens-kvintett>
- Millington, Chris. «Political violence in interwar France». *History Compass* 2012, vol.10 (3). (mars, 2012). S. 246 – 259.
- Nielsen, Nils-Fredrik. *Ekte sekstiåttene spiser ikke seipanetter*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag. 1984.
- Nietzsche, *Beyond good and evil*, overs. Hollingdale London: Penguin Classics, 2014
- Norsk Biografisk Leksikon. «Erik Egeland». Ole Rikard Høisæther. 29.06.2022
https://nbl.snl.no/Erik_Egeland
- Norsk Biografisk Leksikon. «Asbjørn Aarnes». John Ole Askedal. 29.06.2022
https://nbl.snl.no/Asbj%C3%B8rn_Aarnes
- Rossavik, Frank. *SV: Fra Kings Bay til Kongens bord*. Oslo: Spartacus Forlag, 2011.
- Rudeng, Erik. *Morgenbladet: En historie for seg*. Oslo: Pax Forlag, 2021.
- Skjønberg, Simen. *Hvem ble vi? Etterlatte refleksjoner*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag, 1995.
- Solheim, Erik. (red.). *Oppgjør med AKP*. Oslo: Sosialistisk Opplysningsforbund, 1978.

Solzjenitsyn, Aleksandr. *Nobel Lecture*. The Nobel Prize in literature: 1970.

<https://www.nobelprize.org/prizes/literature/1970/solzhenitsyn/lecture/>

Store Norske Leksikon. «Kontrast». 26.10.2018. <https://snl.no/Kontrast>

Store Norske Leksikon. «Régis Debray». Truls Olav Winther. 20.01.2023.

https://snl.no/R%C3%A9gis_Debray

Store Norske Leksikon, «André Glucksmann», 18.02.2022,

https://snl.no/Andr%C3%A9_Glucksmann

Store Norske Leksikon, «Morgenbladet», av Andreas Norland & Tom Hetland, 22.12.2021

<https://snl.no/Morgenbladet>

Store Norske Leksikon, «Torolv Solheim», av Gaute Losnegård og Allkunne.

(Nynorsk kultursentrum), 20.03.2023 https://snl.no/Torolv_Solheim

Stubberud, Tore. *Anti-Marx*. Oslo: Dreyer Forlag, 1978

Stubberud, Tore. *Berikelsen*. Rakkestad: Valdisholm Forlag, 2020.

Syvertsen, Trine. *Dokumentanalyse i medievitenskapen: Tilgang, kildekritikk, problemstillinger*. Notat. UiO: Institutt for medier og kommunikasjon. 1998.

Sørbo, Jan Inge. *Hans Skjervheim: Ein intellektuell biografi*.

Gjøvik: Det Norske Samlaget, 2002.

Tranøy, Knut Erik. «Forsøk på å leve livet baklengs». *Samtiden* 2001, nummer 4. S. 22 – 39.

<https://www.nb.no/items/0f5c3b0ae0e75ee9c3861e5be754753b?page=23&searchText=Tran%C3%B8y>

White, Martin L. «Bernard-Henri Lévy». *Britannica*, , 01.11.2022.

<https://www.britannica.com/biography/Bernard-Henri-Levy>

Wiesner-Hanks, Merry E., Ebrey, Patricia Buckley., Beck, Roger B., Dávila, Jerry.,

Crowston, Clare Haru. & McKay, John P. *A History of World Societies*. (11. utg.)

Boston: Bedford/St.Martin's, 2018.